

Iz našega kota.

(Povest. — Napisal *Podgoričan*.)

I.

Pred kakimi štiridesetimi leti v našem Središču ni bilo tako prijazno, kakor je dandanašnji. Stalo je nekaj lesenih koč, košate seči so stezale trnite veje ob blatni cesti, in na mestu, kjer je sedaj pošta in lepo kegljišče, torej ravno pod to veličastno hruško, ki še dandanašnji mogočno kipi nad vasjo, stalo je ozko, štirivoglato, zidano poslopje brez oken, s kopicasto streho, prav podobno kakej smodnišnici, Štempiharjeva štacuna.

Ni kdo ve kako staro poslopje. Komaj deset let prej jo je sezidal Štempihar. Krošnja, s katero je hodil od vasi do vasi, začela ga je žuliti po hrbtu in še drugih težav in sitnostij je bilo dosti, zato si je postavil to zgradbo in odprl štacuno.

Ljudje so se mu smejali, kakor se večkrat.

„I-i, kaj bo neki prodajal? I-i, komu?“

Napeljal ni dosti v malo štacunico; nekaj soli, sveč, mila, pipecev, trakov, duš' in take drobnjave, malo več kakor je mogel spraviti v krošnjo. Po gornjih policah se je v prvem času nabiral prah.

V desetih letih pa je bila štacunica natečena do vrha in mošnjiček napolnjen.

Ljudje, ki so se izprva porogljivo smejali, zahajali so pridno v štacuno in v nekaj letih nanесли pri krajcarjih toliko, da so Štempiharja podstavili in napolnili štacunico do vrha z blagom.

Res so bili jedenkrat tatje vzdignili strop in pobrali kolikor so mogli, toda ljudje so kmalu zamašili luknjo, ki so jo bili naredili tatje v Štempiharjevem žepu, Štempihar je bil pa luknjo v stropu.

Tako je bilo skoraj vsega dovolj, samo prostora ne.

Štempihar je včasih pomišljal, ali bi poslopje vzdignil in razširil, da bi spravil več blaga pod streho.

Kvišku? Kako? Saj je bilo že sedaj stolpu jednako! Potegniti ni imel kam, zakaj okoli ni imel toliko prostora, da bi smel iti okoli poslopja.

Sosed Kadunjec pa tudi ni dal blizu, da bi ga mogel nagovoriti za nekaj sežnjev sveta, katerega bi bil rad dobro plačal, zakaj Kadunjec se je gotovo vsak dan dvakrat pokesal, ker je bil odstopil Štempiharju svet za štacunico, kjer si Štempihar na tako lahek način dela denar.

„Oj-te! oj-te! Mar bi bil jaz sam odprl tukaj štacuno!“

Kaduncju se seveda ni sanjalo, da je treba poleg štacunice še nekaj vatlov pretkanosti in precejšne mere široke vesti.

Štempihar je bil čimdalje bolj nevoljen v svoji tesni štacunici. Okoli je bilo toliko prostora, sam se je pa zaradi tesnobe komaj gibal.

Kadar je stopil na prag, bodla ga je v nos visoka seč, še bolj pa v oči prostrana cerkvena ledina tje do šole in cerkve.

„Oj, kaj bi se dalo vse tukaj postaviti!“

O, seve, ko bi se dal ta svet tako zastonj spraviti, kakor se stisne recimo — kaka rutica, kdaj bi bilo že Štempiharjevo!

Tako pa, kakor vemo, odtrga se cerkveni svet tudi za denar težko.

„Ko bi bil ta svet naš!“ vzdihnil je dostikrat Štempihar pred kakim farovškim človekom, ki je prišel v štacuno.

In tako je nekega poletnega dne stal Štempihar na štacunskem pragu in zopet poželjivo gledal čez seč ledino in jo meril z očmi po dolgem in širokem.

Oj, kako divne misli in kaki načrti so se mu porajali v duši!

Takrat pa pride po ulicah — sedaj jim pravimo: rožne ulice — od Malevasi brhka Stoklasova Micika in zavije k štacunici. Štempihar se ji je umaknil, in Micika je sto-

pila v štacunico, kjer je Štempiharjev sin Francek previjal in ščipal sladkor, katerega je bil natehtal oče; zdela se je namreč sinu teža preobilna.

„Koliko neki more škoditi ljudem pičila vaga! Kaj se more poznati nekaj drobtinic? Za dom se pa vedno lahko ujame sladkorja po potrebi“, mislil si je sin in dostikrat hodil ščipat sladkor ali kaj drugega.

„Pol unče sem ali tje!“ dejal je stari sam pri sebi, ko je opazoval sina. „Ljudje lahko pogreše — pretehtati itak nimajo kje — za dom se pa vendar nekaj privaruje. Je pač res: Jabolko ne pade daleč — —.“

Na Micikin pozdrav fantek ni odgovoril, le pogledal jo je izpod čela in zarudel do las. Sladkor je brž pospravil.

„Kaj bi rada?“

Micika postavi jerbas na mizo in začne pripovedovati. Francek molčé pripravi blago in le sedaj in sedaj jo pogleda izpod čela bodeče, pohlepno.

Včasih mu splava pogled do očeta, ki je na pol obrnjen gledal v štacuno.

In tako je stari videl, kako je njegov Francek navrgel Miciki zavojček sladkorčka, katerega Micika ni bila naročila, niti plačala.

„Pa še pridi!“ reče Francek odhajajoči Miciki in stopi na prag, da jo spremi z očmi vsaj še nekaj korakov.

„Pa jo gledaš, kakor bi bila kdo ve kaj! Varuj, da očij ne izgubiš!“ vščipne ga oče.

„Stoklasova je! — Stoklas dá iztržiti za pol vasi! Človek jih mora imeti rad vse, tudi Miciko!“

„Kajpada, Miciko! Kakor bi bila kaj drugačna kakor so druge ženske!“

„Stoklasova je! — Stoklas nam dá iztržiti za pol vasi, župan je in —.“

„Reci, da rad za ženskimi gledaš!“

„Ne morete mi očitati nič hudega. In kaj sem mislil reči? Stoklas je župan in ključar cerkve sv. Roka.“

„Ključar? Da! Častna služba in častitljiva!“

„In vplivna! Njegova beseda nekaj za-leže pri našem župniku. Glejte ta svet!“

Stari se ozre po ledini.

„Menite, da Stoklas nima besede pri tem svetu? Menite-li, da bi nam škodilo prijateljstvo Stoklasovo? In ko bi on privoščil jedno besedo, dve, tri, in bil bi ta svet naš, samo naš?“

Stari ga pogleda.

Sam ni verjel, da bi mogel misliti sin tako daleč, kakor se je šele sedaj posvetilo njemu.

„Fant, izreci, kar misliš! Zdi se mi, da nisi neumen. Sediva; sedaj itak ni nujnega dela.“

Sedeta na klop pred štacuno.

„Star sem štiriindvajset let, čas je že, da mi neumnosti ne očitata več!“

„Je že prav! — Le povej, kar si mislil.“

„Mislil sem, da bi nam Stoklas prav lahko pomagal do te zemlje preko seči. — Župan je in ključar! Treba ga je dobiti na našo stran! In pomagal nam bo rad, gotovo rad, saj ni hudoben mož! In ta njegova hči, ki je bila sedaj tukaj, je tudi dobro dekle.“

„Za njo ti je, kaj ne? Opazil sem že davno in videl, česar ti ne misliš. Da, ta svet! Stoklasa moramo pridobiti, ker potem dobimo morda tudi ta prostor. Župnik je star gospod, njega že pregovorimo.“

Stari se zamisli v svoje načrte, katere je že tolikrat sestavljal; ali šele danes mu je pokazal sin, kako naj si jih priredi.

Francek se kmalu umakne v štacunico, kjer je imel opravke s prihajajočimi.

Štempihar je bil tedaj mož pri petdesetih letih; sicer je bil na videz vsaj deset let starejši. Postaralo ga je: pičel živež, hoja prek dežele in pa težka krošnja, katera je cijazila njegov hrbet več desetletij. Doma iz skromne kočice, kjer so znali slamnikarstvo, napravil si je bil s prvim denarjem krošnjo; krošnjo pa je napolnil pri ljubljanskih kramarjih z različno preležano robo in hodil po zakotnih krajih naše dežele na dolenski strani ter ponujal svoje blago po selih in seliščih, od kmeta do kmeta, hvalil, prodajal drago in stradal.

Imel je srečo.

Ljudje, ki takrat še niso za vsak gumb letali v mesto kakor dandanašnji, izbirali so

radi pisano blago, katero je prinašal kramar Štempihar v vas, ter tudi plačevali dobro, saj niso vedeli, koliko velja vsaka stvarca drugod.

Tako so se nabirali krajcarji, potem pa zrno do zrna.

Z vsako krošnjo je bil Štempiharjev pas obilnejši in čez nekaj let je kupil Lipenčanovo domačijo v Stranski vasi, kamor se je preselil z vso družino, kočjo je pa prodal.

Ljudje so pa dejali: „Dobro si je pomagal!“

Štempiharju seveda še ni bilo dovolj. Krošnjarenje mu je donášalo novcev, zato še ni del krošnje pod streho.

In čez nekaj let je pretental Štempihar Kadunja iz Središča za košček sveta poleg ceste, kamor si je postavil štacunico, ki mu je bila v malo letih pretesna, da si je želel na večji prostor bližje h cerkvi, na prostorno cerkveno leđino, zakaj vedel je: „Večji ribnik, večje ribe!“ Premišljeval je nekaj dnij, kako bi se lotil te stvari, da bi mu šla gladko in naglo izpod rok.

V duhu si je bil že vse preračunal, koliko bo imel dobička, ako si postavi na tej leđini prostorno hišo z gostilno in prodajalno, kamor bi zahajali ljudje cele doline kupovat in pit.

In sina bi oženil. Dobil bi mu pridno, umno gospodinjo in petično. In četudi je poznal marsikatero dekle, ki bi bila prav njegovemu Francku, vendar se mu je zdela najpripravnejša Stoklasova Micika, ki je tolikrat prihajala v njegovo štacunico in za katero je imel njegov Francek tudi vsaj pol očesa... In pa? ... Stoklas je bil župan in ključar sv. Roka, vpliven mož, čegar beseda je nekaj veljala.

„Ako pojde po sreči, ubijem obe muhi najedenkrat!“

Dobro je bilo, da so imeli Stoklasovi gostilno. Zato si ni nihče posebnega mislil, ko je nekega popoldneva Štempihar meril pot do Malevasi ter krenil k Stoklasovim.

„Mož si ga bo privoščil! Oh, ko bi si ga nas jeden mogel ob tej vročini! Dopoldne doma v senci trak meri, popoldne se mora

vsled prevelike utrujenosti okrepcati in odpočiti! O-o, seveda, vsak bi tako!“

Tako so govorili tisti, ki so ga videli stopajočega v Stoklasovo vežo.

„I-nu! Si tudi ti jedenkrat prišel pogledat? Tako! Tako!“ pozdravi ga Stoklas.

„Ni treba samo doma čakati nas, da pridemo v tvojo štacuno, tudi tebi se spodobi nas obiskati.“

„Oh, kolikokrat bi prišel, če bi le mogel, pa ni časa in ga ni“, je lagal Štempihar. „Danes sem vam moral vrniti, ker vi tolikokrat prihajate k nam!“

„Tako! Vsaj obresti od našega denarja nam prinesi nazaj!“

Kmalu je bilo vino na mizi.

Štempihar je pokušal in pil kislega Bovlečana iz Stoklasove kleti ter ga hvalil.

In beseda je dala besedo. Skoraj sta se živahno razgovarjala.

„Oženil bi sina, pa ne vem, kako. Ženske nam je treba v štacuni.“

„Izberi mu katero, pa bo, če si je ni ravno izbral sam.“

„Ravno to je! Pa bomo že videli! O, da: mi bi si zelo pomagali, ako bi imeli prostornejšo prodajalnico, da bi imeli več blaga, zraven pa še gostilno. Ujelo bi se nekaj pri vinu, nekaj pri žganju.“

„Dobro si si opomogel; kdo bi si bil nekđaj mislil!“

„Precěj; pa še več bi si lahko, prav lahko, ako le ti hočeš. In nama bi bilo prav obema, meni in tebi. Ti imaš hčer, jaz pa sina. In jaz vem, da se moj Francek in tvoja Micika rajša vidita, kakor je sicer navada.“

„Saj se mi je zdelo! — Vsak hip je odpravljena v Središče. — Za vsak gumb leti v štacuno! — O-o, le čakaj, punica! Strahovati jo bom moral.“

„Zakaj neki? Pusti, da le ni greha! Nazadnje pa že midva rečeva: vzemita se! O, da bi le mi imeli prostornejšo prodajalnico, kako bi se nam dobro godilo!“

„Pa si jo sezidaj, denar imaš!“

„O, kaj denar! Zadosti ga imamo, hvala Bogu; toda veš, Stoklas, prostora ni, prostora!“

„Prostora? Čudno! Za denar dobiš vse!“
 „Prav praviš: za denar se dobi vse!
 Pijva!“

In čez nekaj hipov je nadaljeval:

„Lej, tako-le včasih sedim pred štacuno in gledam čez seč ono prostrano cerkveno ledino. Pa si mislim: glej, kaj bi se dalo tam-le vse pozidati! Zemlja sicer ni veliko vredna, rodi ne veliko, ker je ilovičasta in celó močvirnata, toda za stavbo — kakor nalašč! Od vseh stranij se stekajo k njej steze in potje! O-o, tukaj se lahko naredi — zlata jama.“

„Meniš?“

„O-o, da bi le jaz mogel do tega sveta! Pa kaj bi jaz? Sin moj bi užival in žena njegova — moja hči — prava hči — tako bi jo ljubil jaz! In kaj bi oprezoval: naravnost ti povem, zakaj sem prišel k tebi. Sama sva. Lahko se pomeniva iz očij v očij, prijateljsko in pametno, saj sva moža, in ako bi ne bilo nič, nu, tudi prav! — molčati znava in zato ostaneva še vedno prijatelja.“

„O-o, kajpak! — Prijatelja!“

„Poznaš me od mladega . . . Premogel nisem ničesar — — dostikrat nisem imel kaj jesti. — S prvim denarjem, ki sem si ga prislužil s slamniki, kupil sem krošnjo in nekaj blaga ter začel — kupčijo. Imel sem srečo — hvala Bogu! Ljudje so radi kupovali od mene, in potrošil tudi nisem kdo ve koliko; ljudje so dobri, dajali so mi radi jedi in prenočišča — zastonj! — za božjo plačo. Imel sem vedno več. Lahko sem kupil Lipenčanovo domačijo — in postavil si tu štacuno, kjer jo imam sedaj. Veš, prazna je bila v začetku, a sedaj? — hu! ni prostora! — vse polno do vrha! In sina imam, sina, ki je vreden zlata. Pa rojen kramar! Vsako reč ti prodá pol dražje — pri vatlu mu pomaga palec, pri tehtnici mezinca! — Mojster je, — prav vesel sem ga! Namenil sem mu zato štacuno — drugemu pa domačijo. Star je dovolj. Mislil sem že in mislil, kje in kako bi ga oženil, da bi bilo prav — samo to me je jezilo, ker imamo tako majhno štacunico, da nimamo kam po-

„Dom in svet“ 1898, štev. 10.

staviti bale, ki bi jo morda pripeljala nevesta. Sosed Kadunjec, ne vem kdo ga je tako nadihal, pa tudi za nikak denar ne odstopi sveta.

Dalj časa pa že opazujem, da se imata moj Francek in tvoja Micika rada, prav rada, tako, da sem sklenil snubiti jo za svojega sina. Veš, dobro ji bo, samo če bi bilo več prostora. Pa sem si mislil: Stoklas ne bo branil sreče svoji hčeri. Hčer mi dá in prostor za hišo in štacunico.“

„Ko bi imel kje pripravnega!“

„O-o, ni boljšega, ni pripravnejšega, ni lepšega kakor je ona cerkvena ledina nasproti moji štacuni. Lej, gospod župnik so stari, Bog jim daj dolgo življenje, ti si ključar cerkve sv. Roka, imeniten mož, gospodar cerkve in sveta okoli nje. Tvoja beseda ni kar tako, kar ti rečeš, obvelja.

Pa sem si mislil: Sina oženim, Stoklas mi dá hčer, od cerkve pa dobimo — kajpada ne zastonj — kos one ledine — in tam postavimo novo prostorno hišo s štacuno. Ali ne?“

Stoklas reče s premislekom:

„To so velike reči!“

„Svoji hčeri ne boš preprečil sreče. Ti si oče. Vem, da se ne moreš premisliti in odločiti v tem hipu, toda čez dva, tri dni, jeden teden, mislim, da boš že vedel. Moj sin vzame tvojo hčer — njena sreča — tvoja sreča — potem pa dobimo oni svet.“

Stoklas se ni mogel odločiti precej.

„Čez nekaj dnij ti povem, kako se odločimo.“

Štempihar zavije pogovor na druge reči in ko je popil, odide.

Ob tednu, ko se je peljal Stoklas k svojim opekarjem na Ratike, ustavi pred Štempiharjevo štacuno in pomigne Štempiharju:

„Sedi na voz!“

Ko prideta iz vasi, je pridrževal Stoklas konja, da je korakal prav počasi, ozrl se okoli in začel:

„To stvar sem si premislil in mislim, da bo prav, da se tvoj sin in moja hči vzameta. Drugo se naredi. Nekaj dote ji dam

in župnika pregovorim. Natančneje se še pomenimo, ako ostaneš pri tem.“

„Kajpada, samo prosim te, molči, da sosedje ne zvedó najinih nakan, da se kako

ne pokvari stvar. Saj veš, da je nevoščljivcev veliko. Ustavi! Tu je roka!“

Štempihar se je vrnil zadovoljen, ker so se njegovi načrti jeli uresničevati. (Dalje.)

Nekdaj in sedaj.

Nekdaj — v nedavnih časih je bilo —
Ko so živeli
Pevci veseli, kateri premilo
Pesmi so peli.

Radi poslušali stari in mladi
Pevske so brate,
Ko so veseli v zorni pomladi
Došli jim v svate.

Radi odpirali vrata jim grajska
So velikaši —
Da zvenela pesem je rajska
Tudi pri čaši.

Viteške zборе in veselice
Pesem je mila — —
Svate in goste — brhke družice —
Vselej spremila.

Pač se dandanes skrivaj oglaš
Pevec med svetom;
Pa prepogosto se oponaša
Našim poetom:

„Molčíte rajši — danes naváda
Ta je prestára, — —
Svet se spreminja, mnogo propáda;
Pevca — kdo mára?“ —

Posavska.

Gospodov dan ...

Gospodov dan

Oznanja s stolpa zvon glasan. —
Ko mlade zore žarno lice
Smehlja brez lahne se meglice,
In ko danica nad gorami
Ugaša v bledosvetlem plámi,
Narava vzbujá se in vstaja —
In dražesten jo dih napaja.
Čuj — ptičev zbor se oglási
In log zeleni — oživí.
O, ptičji spev, ta spev glasán
Proslavlja pač Gospodov dan!

In po drevesih — po grmičju,
In po peresih, — po cvetličju
Metulji drobni letajo,

In v cvetje se zapletajo;
Bučelic roj vmes poletava,
Da cvet vrši, zelena trava.
In to vršenje jutra dih,
Narave to pozdrav je tih — —
Vse stvarstvo Bogu se poklanja,
Ko dan Gospodov zvon oznanja.

In preko polja in vasí
Kakó ljubó se zvon glási!
V daljavo čez doline, griče
Gospodov dan oznanja, kliče:
„Lej, vsa narava ga praznuje,
In slednja stvar se ga raduje;
Praznuj slovesno, o zemlján,
Praznuj i ti Gospodov dán!

Posavska.

Iz našega kota.

(Povest. — Napisal Podgoričan.)

(Dalje)

II.

„Nekaj bo! Vse tako kaže!“ dejal je potistem zmenku Štempiharja in Stoklasa oče Blisek sosedu Krajčku, sosed in zavidljivec Štempiharjeve sreče, krčmar, na Ščiti’.

„Ko bi človek le mogel nekaj naprej videti! — Kaj se godi, vidim vse, samo ne vem nič!“

Tale Štempihar, ki je nama tako na zobe prišel, — preklicani Kadunjec, ki mu je prostor dal — zopet nekaj napeljava. Skoraj sleherni dan gre h gospodu župniku — menda iz same pobožnosti, kadar je pa ‚darovanje‘, še v cerkev ne gre; Stoklas se izprehaja od Štempiharja k župniku in nazaj, in naš mladi učitelj Ribnikar, ali kako se že piše, pa prenaša neka pisanja okoli Štempiharja; da bi ga le glava ne bolela vsled te tovarišije! Nekaj bo, kar bo, samo ne vem kaj!? O, ko bi vsaj še to mogel vedeti!“

„Te zeló skrbi!“

„Kajpada! — Veš, oni dan sta gospod župnik in Stoklas hodila tam-le za sečo. Mikalo me je stopiti za seč, pa me je bilo sram, ako bi me bil kdo dobil, da poslušam. Rajši sem šel na izbo in gledal iz gornjih lin, kaj delata ona dva. Gospod župnik so stali s prekrižanima rokama od zadaj sredi njive, Stoklas je pa meril po dolgem in širokem korakaje. Stegoval je in nopenjal korake, da je kar jerhovina pokala po stegnih in je mož stokal od truda. Zdelo se mi je, kakor bi se trudil prav malo nameriti, kakor bi ta svet kupoval Stoklas.“

„Pa kaj mu bo?“

„Ne vem, kaj misli! . . . Ko se je pa čez nekaj ur vračal, šel je mimo Štempiharja, ki ga je pričakoval na pragu. Že od daleč je kimal Stoklas, in Štempiharju se je vsled tega kar veselje razlivalo po obrazu, kar je

mene tako veselilo, da me je krč lomil po črevesih!“

„Morda pa kupuje ledino ta Štempihar. Od Kadunjca je že večkrat moledoval kaj prostora in ponujal denar, toda Kadunjec ne odneha in ne odstopi; dobro sva ga podkurila“, omeni Krajček.

„He, he, ne bo nič, nič! Kadunjec ne dá prostora, ta ledina se pa tudi ne dobi. To je cerkveni svet! To ni župnikovo, še manj pa ključarjevo, to je cerkveno in naše, ljudsko, hehe, Štempihar! Še boš tičal v tesni štacunici in po zimi prezebal. In ti, Stoklas? Mešetarine ne bo! Ključar si cerkve svetega Križa in gospodar, toda tega sveta, — tega sveta ne spihaš cerkvi, če ti je prav obljubljen dobra mešetarina; ne dobiš je, ker sveta cerkvi zapraviti ne moreš; svet je naš!“

„Gospod župnik lahko prodadó.“

„Kaj? Lahko? Nič lahko! Saj ga ne smejo! Saj ni njihovo! Kar zraste na tem svetu, je njihovo, a zemlja je cerkvena in — naša! — Če jo prodadó, no! — saj vemo, kje je Ljubljana in kdo je višji kakor naš župnik!“

„Ali gospod župnik so stari. Pregovori se jih lahko in ta Stoklas in ta Štempihar — no, saj ju poznaš — govoriti znata kot možje in če ni drugače, tolčeta se po žepih, da zvenči srebrnina in se njuno govorjenje zaradi tega bolj poslušá!“

„In jaz si niti ne mislim, da bi gospod župnik hoteli prodati ta svet, ker niti njihov ni. Ali bi ti morda prodal kožuh, ki ti ga posodim za zimo, da uživaš njegovo gor-koto, ki bi ga pa spomladi moral vrniti mi?“

„Nikar se ne jezi! Rajša izkušajva razvozlati, kaj imajo vendar ti ljudje skupaj: Štempihar in Stoklas. Pojdiva k Štempiharju v štacunico malo podražiti ga, kaj dela v kurniku!“

„Pa pojdiva! kupim si pipec, če ne bo imel kaj drugega.“

„Dober dan, sosed!“ ogovori Blisek Štempiharja, ki je zamišljen sedel na klopi pred štacunico. „Te je utrudilo delo in počivaš, kaj ne?“

„Kakor ti! Tudi ti se še danes nisi prevzdignil, kakor se jaz nisem. Na svojem se pa vsak sme vsesti!“

„Posebno če nima več prostora, da bi se vlegel!“

„Mi ga imamo dovolj zase. Ti tudi menda nisi dosti boljši, čeprav se lahko preteguješ po vrtu!“

„Pa kako si osat! Gotovo se ti je ravnokar sanjalo, da je ta ledina tvoja, pa si jezen, ker sedaj vidiš, da so sanje sanje!“

Štempihar ga osuplo pogleda, misleč si:

„Kaj vraga! Morda ve? Ni mogoče!“

„Kakor ni moja, tudi tvoja ni; ne ve se pa, čegava bo. Dva gumba bi pa stavil précej, da je resnica, da se tebi najrajše sanja, da bi bila ta ledina tvoja, Krajčku njegova, jaz pa — meni se neumno zdi, da bi se mi samo sanjalo, ker vem, da si s samimi sanjami še nihče ni pomagal, če ni imel tudi denarja, da bi stavil takrat v loterijo!“

„Govoriš kakor kak adunek! — Lahko ti je; ti sediš, sin ti pa služi in si še toliko časa ne ukrade, da bi za kakim dekličem samo pogledal.“

„Saj tudi ne sme! Kadar bom pa videl, da je čas, dobim mu jo domov, in naj jo gleda, dokler bo hotel, saj bo svojo!“

„Kdaj bodete pa zidali? — Tukaj se tako gnetete, kakor žabe v kotanji, okoli je pa toliko prostora!“

Štempiharju se je zdelo norčevanja dovolj.

„Prostora dosti, toda Kadunjev je, kate-rega sta nahujskala vidva, da mi ga ne odstopi. Bomo videli, kaj vama bo koristilo! Kadar golobu zmanjka prostora, poišče si drug golobnjak.“

„Saj ga tudi ti iščeš!“

„Kajpak! Bedak bi bil, če bi si ga ne!“

„Na Raticah je po ceni!“

„Vem! Kdor ima denar, jé pečenko, drugi morajo pa z ovsenim močnikom biti zado-

voljni. Danes se norčujeta vidva, glejta, da se vama kdaj ne vrne!“ In odide v štacunico, katero zapre za seboj.

„Preveč si ga!“ ménil je Krajček, ko sta bila sama. „Jezen je!“

„Kaj zato, naj pa od jeze skoprni!“

Štempihar si je pa v štacunici zopet drugače mislil:

„Haha, bedaka! Jeziti me hočeta! — O, ko bi vidva vedela! Meni se ne sanja samo o tej ledini, sanjalo se bo morda vama, ker ne mislita dalj, kakor vama kaže nos; ta ledina bo moja tako gotovo, kakor sem Štempihar.“

„Francek“, reče sinu, „kadar pride Ribnikar, bodi prijazen ž njim, in ako kaj kupi, prodaj mu prav po ceni! Vem, da se ti upira prodajati njemu ceneje kakor drugim, vendar moraš, ker Ribnikarja potrebujemo. Koliko pisanja nam je že sestavil in za vse to ni zahteval ničesar! Prav za prav ga ni nihče vprašal o računu, in mi ga še potrebujemo, ker bo treba še pisarenja in tekanja v Ljubljano, a nas jeden vsega ne vé, ker smo kmetiški. Kadar bo pa stvar urejena in oni svet plačan in odpisan, takrat Ribnikarja ne bomo potrebovali več — haha — in potem nam vrne z obrestmi. Sedaj si v letih, zato bodi previden! — Lej naše sosede, kako so kratkovidni in nespametni! Kar mislijo, izbrbljajo brž, da ves svet ve, kaj namerjajo. Kadunjec ne dá prostora, da bi si povečal štacunico. Prav tako! Dobimo pa zato večji prostor, ki nam bo morda v srečo! Ne govori nikdar dosti, misli več in delaj, in svojih skrivnostij ne zaupaj nikomur! Ne poznaj nikogar kakor sebe in denar! Ako pa koga potrebuješ, le rabi ga, dokler moreš! Ljudje se dadó striči, samo previdno se jih mora. Ako boš pameten, ne bo samo ta ledina tvoja, ti boš še gospod v Središču, ako boš le hotel, in ti oholi sosedje . . . haha! . . . te bomo še bolj strigli kakor druge, samo če bomo živeli.“

Francek je gledal očeta in poslušal, da bi si vtisnil zlate nauke očetove v spomin.

„Jaz sem trpel mnogo, da sem si pridobil nekaj premoženja. In to premoženje bo treba varovati in množiti!“

„Ali bo kmalu sklenjena kupčija za to ledino?“

„Ako ne bo kaj posebnega, smeli bomo kmalu posekati to seč in sezidamo si hišo! Prej pa še oženimo tebe!“

Francek povesi oči in zarudi.

„Stoklas mi je obljubil Miciko, za katero si ti tolikrat skrivaj pogledoval. Svatovali bomo prej, potem zidali — haha! — zakaj potem bomo ložje. Oče Stoklas imajo svojo opekarnico in čvrste konje; svojemu zetu gotovo ne odrekó podpore. Opeka bo po ceni in voz zastonj; zakaj bi imel človek stroške brez potrebe? Jaz grem pogledat domov, kaj počneta mati in Jožek.“

In stari je šel v Stransko vas, kjer sta prebivala žena in sin Jožek ter kmetovala. Sam in starejši sin Francek sta se pa bolj ukvarjala s kupčijo, kar je več neslo.

Ko je bil Francek sam, lotil se je pisanja. Dolgo je visel pri pismu in v okornih črkah izlival svoja čustva na papir.

In kakšna čustva so bila to! Špekulacijski duh je proseval med besedami srca.

Po šoli vstopi učitelj Ribnikar, ravno ko je Francek zgibal pismo. Gostilna in prodajalnica mu je bila takrat največje razvedrilo.

„Bodete šli kaj na izprehod, gospod?“ vpraša Francek. „Gotovo proti Mali vasi?“

Ribnikar ga smeje se pogleda.

„Morda si zopet kaj napisal in ne veš, kako bi odposlal.“

„Nekaj sem, saj smem! Oče so mi itak danes rekli, da se oženim.“

„Haha! — In prej nisi nikdar pisal, ko še nisi vedel, da se oženiš? — No, naj bo! Zaradi tebe pojdem v Malo vas in poneseš pisemce. Micika se ga gotovo zeló razveseli.“

„Oh, kako ste dobri! Če bi imel kaj pi-jače pri rokah, precej bi vam natočil!“

„Ne, ne! Ustrežem ti tudi zaradi Micike! Čedna je in pridna! Rad se pogovorim z njo. Če bi smel biti človek nevoščljiv, ne privoščil bi ti je! Tako pa . . . srečen si, ker jo dobiš!“

„Oh, veste, kaj še Micika sama! — Veste, pa bo imela tudi denar . . . to! to! . . . saj veste, da denar je gospod, in pa pri Stokla-

sovih se bo vedno kaj dobilo, ker so trdni, posebno če bomo zidali!“

Taka ljubezen Ribnikarju ni ugajala.

„Le čakaj, te pa zatožim Miciki, da je ne ljubiš prav iz srca! Daj mi pisemce!“

„Vi, kaj mislite, ali bo kmalu prišlo dovoljenje za prodajo te ledine? — Kaj pravijo gospod župnik? Vi veste!“

„Mislim, da bo kmalu, ker ni nobene prave ovire! Treba bo pa nekaj šteti!“

„Kajpak, saj zastonj nečemo! — Pa ji še povejte, da jo prisrčno pozdravljam!“

„Prisrčno? — hm —“, misli si Ribnikar in odide.

Vso pot mu je rojilo po glavi spoznanje, da je — prisrčni ljubezni Štempiharjevega Francka podlaga denar, na kateri podlagi se snujejo vsi načrti. — Studilo se mu je! Sramoval se je, da je v taki družbi. Tešila ga je pa zavest, da tu skoraj ne najde boljših. Ali ni bil ravno tak tudi Stoklas? In ti sosede Štempiharjevi? Razloček je bil, ker znajo nekateri previdno prikrivati svoje misli, drugi pa odkritosrčno izbrbljajo vse, odkrijejo vsled tega svojo naravo, svoje mišljenje, in s tem odvrtaajo od sebe vse blagočuteče ljudi. In nazadnje se mu je zdelo, da bo kupčija za cerkveni svet nekaka prevara — zloraba župnikove starosti in dobrosrčnosti. Čutil pa ni v sebi dovolj moči in dobre volje, da bi razkril vse tajne načrte zaradi prodaje cerkvenega sveta. Bal se je nakopati si sovražstvo Štempiharja, zlasti pa Stoklasa, ki je bil takrat najvplivnejši mož v okolici, a njegov stan takrat ni imel zaščitnikov, ki bi ga varovali maščevanja. Poznal je župnika kot moža plemenitega in dobrega, ki je pa le preveč verjel besedam drugih ljudi.

„Ako dregnem v gnezdo, opikajo me ose. — Naj se imajo kakorkoli, jaz sem tu od danes do jutri; zakaj bi si nakopaval sovražnike!“

Tako se je odločil.

Stoklasova Micika se je Ribnikarja razveselila, še bolj pa Franckovega pisma.

„Bodi previdna, ne srkaj prehlavno medú, ki se ti ponuja, zakaj včasih je medu pri-mešan strup“, opomnil je Ribnikar, ko je

videl, kako se je Micika veselila Francetovega pisma.

Micika ga je pogledala. Razumela ga ni.

„O medu se menite? Rajši imam jedno pisemce, kakor med vsega sveta!“

Micika je hvaležno postregla svojemu ljubezenskemu postiljonu.

Mineval je dan za dnem brez posebnih dogodkov. Micika je pogosto zahajala v štancunico gledat Francka. Štempihar je nestrpno pričakoval konca, ker se mu je pisarjenje zdelo že preneumno in je pošiljal Stoklasa k gospodu župniku vpraševati, kdaj bodo vendar smeli prodati ledino.

Kdor čaka, pričaka.

Ko je neke nedelje Stoklas zopet prišel v župnišče, razmotal je župnik zvezek pisem in pomolil Stoklasu.

„Tukaj je! . . . Lahko naredimo! . . . Denar pa naložimo v hranilnici.“

„Vendar! — Pletlo se je dovolj dolgo, kakor bi bila ledina tolike vrednosti! Malo luže in trnja, to je vse, pa smo imeli toliko pisanja in letanja zaradi tega!“

„Veš, mora biti natančno! Če se mudi, zmenita se z Mohorjevim očetom, koliko bi bi bila zemlja vredna, in če jo hoče Štempihar le imeti, naj jo dobro plača!“

„Veliko pač ni vredna, pa naj le plača! Sv. Rok bo imel gotovo več dobička na obrestih, kakor mu nosi sedaj pridelek one ledine. — O, gospod župnik, po ceni ledine pa le ne damo, naj plača — Štempihar!“

„Po previdnosti naredimo, kar je prav! Vzeti ne smemo več ne manj, kolikor je svet vreden!“

Stoklasu se je mudilo. Poslovil se in odide naravnost k Štempiharju.

„Vendar jedenkrat!“ vsklikne Štempihar vzradoščen.

Francku pa poskoči srce in smeh mu razdere lica.

Zmenijo se brž, kako naredé. Sklenejo svet takoj odkupiti, napraviti ženitovanje in zidati hišo s prodajalnico in gostilno.

„Koliko pa daš za ta prostor?“ vpraša Stoklas.

„I, koliko? — Cim manj je mogoče!“ —

„Za slepo ceno ne! — Ne smemo! Kaj porekó ljudje! — Prekolnejo nas, ko se zavedó!“

„E, ti ljudje! — Naj porekó, kar hočejo, da bi le nas manj veljalo!“

„Veš, ali nisem sam! — Mene bi sicer tudi nič ne bolelo, če bi se dobilo po ceni, ali ključar in gospodar cerkve sv. Roka je tudi Mohor. Ta je bolj trd in na vse zadnje se lahko vsa reč izjalovi, če ne damo, kolikor se spodobi, in naposled pride lahko še kdo drugi vmes, Blisek, Krajček. — Ti se potem pa le obriši tako-le pod nosom!“

„Naj bo 500 goldinarjev! Toliko denarja pač v nebo vpije za ta kos sveta!“

„Ako bi bil drugod, pač! Toda tukaj? tukaj? Nisi tako nespameten!“

Ključarja pri cerkvi sv. Roka: očeta Stoklas in Mohor sta imela tiste dni potem zelo važno nalogo, namreč preudariti, ali bi bilo koristno prodati ono ledino in denar varno naložiti, ali pa ledino obdržati.

In naši viri pravijo, da sta ključarja cerkve sv. Roka, variha in množitelja njenega premoženja, ugibala in premišljevala dolgo in vsestransko, kako li bi bilo prav. Izračunila sta, koliko zraste lahko trave ali žita na tem prostoru, in koliko bi bilo tisto vredno. In tako sta preračunila, da bi obresti od 500 gld., varno naloženih, dajale dvakrat toliko dobička kakor letni pridelek te zemlje v dobrih letih; kaj še le takrat ob toči in drugih uimah!

Na dlani je bilo, da so bolj sigurne obresti od 500 gld., kakor pridelek te zemlje.

Ker so znali oče Stoklas besede prav napeljati, povedali so svojemu tovarišu skrivnostno, da kupi Štempihar ta prostor, ako je na prodaj. In ker se je bil Mohor po večdnevem občevanju s Stoklasom čisto navzel njegovega duha, uganila sta oba:

„O, hvala Bogu, da hoče kupiti to trnje, to mlako! Boljši je gotovi denar nego gotovi užitek zemlje.“

Predno sta šla h gospodu župniku povedati, kako sta preudarila, peljal je Stoklas svojega tovariša v Malo vas, pokazati mu vole, katere bi stavil na prodaj, ako bi jih Mohor hotel kupiti.

Mohor je barantal z voli.

In dasi Mohor ni bil namenjen kupiti volov, vendar sta naredila kup, ker Stoklas je bil voljan in je takoj popustil, ko mu je

Mohor obljubil, da se je ta kar čudil, ker drugikrat je bil Stoklas bolj trd . . . Pokusita tudi vino in potem oba kreneta h gospodu župniku ter povesta:

Dobre glave.

Po sliki L. Kaufmann-a.

„Svet ni dosti prida. Če vam Štempihar dá 500 gld., dajte mu ga in denar hitro spravite, da se ne pokesa! Da bi ga le vzel! Gotovo ga bo še vest pekla!“

„Vidva že vesta!“ pravi gospod, ki ni imel baš dosti smisla za gospodarstvo.

„Dom in svet“ 1898, šte. 11.

„Denar pa posodite! Obresti bodo za cerkvene potrebe, saj denarja vedno primanjkuje.“

Tako se je uredila vsa stvar v prid cerkve sv. Roka.

Čez nekaj dnij je prinesel Štempihar denar gospodu župniku.

Ko je bilo narejeno in podpisano kupno pismo in je Štempihar začel sekati seč ob poti, završalo je po Središču.

„Hudir! Hudir! Hudir!“ vpil je Blisek in tekel h Krajčku.

„Ali veš? Hudir! Hudir! Štempihar je kupil ledino!“

„Brrr! — Uh!“

„Ravnokar sem zvedel! In Štempihar že stoji s sekiro nad sečjo!“

„Ali res?“

„Da! da! — Uh, šele sedaj mi je jasno, zakaj so todi okoli hodili in pretikali ta Stoklas, ta Ribnikar, ta župnik! — Oh, če to ni goljufiija, potem tudi ne vemo, kaj je!“

„Pravcata goljufiija! Tatvina!“

„Prav praviš: tatvina! — Ukradli so cerkvi in nam! O, ti ključarji! Ne da bi varovali cerkveno premoženje, še razmetavajo je in še takemu dajejo, kot je ta Štempihar. O, ubogi sv. Rok, kakšne varihe imaš!“

„Še psička bi mu prodali, če bi ga hotel kdo kupiti, da bi še sv. Rok več ne bil!“ meni Krajček.

„O, hudir! hudir! — Tako ne smemo pustiti! Kaj hočemo začeti?“

Prišel je tudi Kadunjec.

„Vidiš! Vidiš, kaj si naredil? Polakomnil si se tistih krajcarjev, ki ti jih je Štempihar pokazal za prostor. — Na! Sedaj pa imaš! Kmalu bo vse njegovo! Le varuj, da še tebe ne izrine!“ vpijeta soseda na Kadunjca.

„Kdo bi si pa bil mislil! Pa bi mi bila vidva povedala, kaj še bo!“

„Hudir! — Ko bi bil jaz to vedel! — Hudir, vrat bi ti bil prej zlomil!“

„Do škofa pojdemo!“ ukrene Krajček.

„Saj res! E, Štempihar, ne boš kusal tiste ledine, ne!“

Tako sklenejo Štempiharjevi sosedge, kar pa ni njemu veselja vsled dobre kupčije prav nič grenilo.

Seč je bila kmalu posekana in korenine izkopane. Dovažali so kamenje, pesek, les ter se pripravljali za zidanje.

Še več hrupa pa je bilo, ko sta bila oklicana Francek in Micika raz prižnico. To je bilo stikanja z glavami!

„Stoklas dá hčer Štempiharju? On, župan in ključar? — Mislili smo, da poišče bolj šega!“

„Sedaj vemo vse!“ vpijejo sosedge Štempiharjevi. „Ti ključarji so sami barantači! Še sv. Roka nam prodadó! O-o, le čakajte, saj vemo, kje se dobi pravica!“

Pa je niso dobili, čeprav so jo neumorno iskali. Zato so vpili obupani:

„Saj ni več pravice na svetu!“

In ko sta nekdaj stala Krajček in Blisek blizu pred hišo, zravna se Štempihar izza kupa kamenja ter zakliče:

„Hehej! Soseda! Kdo je imel resničnejše sanje, vidva ali Štempihar, hahaha!“

Kakor bi ju bil z mrzlo vodo oblijl, tako ju zdrgeta porogljivost Štempiharjeva.

„Hudir ga odnesi!“ vsklikne Blisek in zbeži v hišo, Krajček je pa jezen stopal naprej.

(Dalje.)

Bratska ljubezen.

Vélik se zbor je sešél,
Vse glasno in zdušno je pelo;
Jaz sem na strani sedél
In strmél na družbo veselo.

Jeden od družbe le gost
Pogledal je enkrat me v strani,
Ali ni ta ní bil prost,
Da z ródno me družbo seznaní.

Jaz pa sem vzél svoj klobuk,
Poklonil se družbi netrezni —
V postelji truden od muk
O bratski sem sanjal ljubezni.

Anton Medved.

Iz našega kota.

(Povest. — Napisal Podgoričan.)

(Dalje)

III.

Kako veselo se je živelo na ponosni Štempiharjevini! To božje solnce, ki obseva dobre in hudobne, sijalo je v vsej lepoti „na Ščito“, Krajčkovino, Štempiharjevino. Sreča je bila, da nevoščljivost te božje dobrote ni mogla vskratiti. Modri Stvarnik gotovo ni hotel, da bi nevoščljivost jemala stvarstvu moč in lepoto.

In kako živahno je postalo hkratu v Središču! Prišli so v vas gostači ter se naselili pri sosedih: nevoščljivost, kovarstvo in tovarišice.

Previdni gospodarji podé te nadležne in škodljive gostače izpod strehe, a naši znanci so jim odpirali okna in vrata, objemali so jih in jim odstopali najlepše in največje prostore. Hvaležni gostači se loté takoj gospodarstva, ker so bili vajeni gospodovanja.

Ker so imeli na Štempiharjevini dosti prostora, naselilo se je pod ono streho celo sorodstvo gostačev, ki so posedli vse prostore.

Ponosna Štempiharjevina je dokaj veljala. V poslopje so bili vtaknili vso Lipenčanovo domačijo, Mickino doto in še veliko je bil dal Stoklas tako, da ljudje niso vedeli; speljal jim je bil vse, kar je bilo potrebno za zidanje, ker ni hotel, da bi se hčeri katerikrat godilo slabo.

V stari štacunici so imeli le petrolej, milo in druge smrdljive reči.

Mladi Štempihar je bil v štacuni, Micika pa je bila v kuhinji in v gostilni.

O, sedaj je bilo vse drugače kakor nekdej. V štacuni je bilo malo manj kakor v kakšni ljubljanski prodajalnici blaga na izbero. V gostilni se je dobilo vina in žganja in kar je še kdo poželel za želodec.

Micika je znala pripraviti in se zasukati, da je bilo vsakemu všeč in je drugič rajši prišel.

In ker jim je šlo po sreči, razcvetla so se Mickina lica kakor vrtnica na solncu in njen ljubi mož, ki je bil baje ob svatbi v trojnih hlačah, da ni kazal predrobnih nožic, dobival je nase meso . . .

Med sosedi ni bilo prijateljstva in prijaznosti, zakaj Štempihar in Blisek sta se gledala iz veže v vežo ter zasledovala korak za korakom. Ako so bili gostje na Štempiharjevini, klet je Blisek, nasprotno se je srdil Štempihar, ako jih je imel Blisek.

Ribnikar je bil dober znanec na Štempiharjevini. Treba je bilo tolmačiti nemške dopise, ki jih je dobival gospodar iz uradov, ter pisati to in ono. Pri tem je pil kozarec vina, seveda za dober denar. Nekako domači so si bili. Micika se ga je še vedno hvaležno spominjala, ker je bil prinesel včasih pisemce njenega sedanjega ljubega moža. Zadovoljna je bila v Središču; po odljudni Stoklasovini se ji ni tožilo kar nič, še manj zato, ker so Stoklasovi kaj radi zahajali na Štempiharjevino, kjer se je delal denar.

Mladi Štempihar je ves tičal v trgovini. Po dnevu je čepel v prodajalnici, meril in tehtal, računil, zgibal in pregibal, zvečer je pa delal v kleti žganje, katero se je ravno takrat zeló širilo po našem kotu in donášalo trgovcem denar, kmetom pa — dolgove. Zgovoren ni bil baš. Zamišljen je računil, koliko dobička mu donaša blago, koliko si je že pridobil. In imel je srečo, ne navadno srečo. Ljudje so tiščali v njegovo prodajalnico in gostilnico, da se je ob nedeljah vse trlo in gnetlo, toda pri sosedovih jih je bilo skoraj strah praznote.

„Haha!“

Škodoželjnim nasmehom je opazoval Štempihar to izpremembo, ker je čutil, da ni njegovi možnjici na škodo. V črnih bukvah je imel čimdalje več vpisanih dolžnikov, ka-

terim je posojal denar ali pa razupaval blago. Ljudje so sami silili v kletko, iz katere ni bilo rešitve.

Kakor se je množilo bogastvo, tako je rastla njegova veljava in moč. Bujno se je razvijal pohlep za denarjem in imetjem. Noč in dan so se mu snovali v glavi načrti, kako bi si pridobil več denarja, moči in veljave. V svojih znancih, prijateljih, sorodnikih je videl le denar in po tem ravnal svojo prijaznost. One nesrečneže, ki jih je sila pritirala v njegove roke, privijal je tako dolgo, da jih je iztislil in izmozgal do kosti. Z reveži je bil neusmiljen, prevzet, trd; vplivnim in trdnim se je klanjal, stregel jim in se jim prilizoval, da je tako premnoge, ki ni imel dovolj bistrega vida in uma, preslepil ter pridobil.

Vsled te svoje pretkanosti — gospôda pravi: diplomacije — je imel mnogo takih zaščitnikov, ki so s svojim vzgledom in vplivom zakrivali Štempiharjevo delovanje. Nekateri take zaščitnike si je pridobil tudi z denarjem.

Zato ni čudno, da se je suhotni, na videz topi Štempiharjev Francek razvil v mogočnega gospôda Štempiharja, ki je imel pod svojim palcem polovico okolice. Stok in preklinjevanje onih, ki so se previjali v njegovih mrežah, ni odmevalo med svetom, kjer se je pela le čast in slava obogatelemu Štempiharju. — On je mož!

„Bedaki!“ vpili so mnogi. „Čegavo je to premoženje, ki je nakopičeno na Štempiharjevini? Ali niso žulji naših kmetiških rok in naš znoj? Mar si je pridobil to imetje s talentom, z žuljavimi rokami? Ali si je morda pristradal? Tužna nam majka! Sami smo pletli bič, ki boža sedaj naše hrbte! Izročili smo mu nož, s katerim nas dere!“

Toda teh obupnih klicev ni množica razumela. Nekateri jih niso hoteli umeti, češ:

„Mora že tako biti! Zakaj pa ljudje sami silijo v njegove roke? Bedaki, zakaj ne premislijo!“

Tako se je Štempihar vspenjal in vspejal na površje, dokler se ni dokopal.

Poleg ponosne Štempiharjevine se lesena, pol podrta Kadunjčevina ni podajala prav

nič. Bodla je Štempiharja v oči, zakaj spominjala ga je njegovega rojstva in uboštva, a tega se je sramoval. In kakor se bogatin sramuje berača, ako morata slučajno prebivati skupaj, tako se je sramoval Štempihar siromaške Kadunjčevine. Morda se je tudi bal, da bi nekega lepega dné ne dobila novega gospodarja, ki bi utegnil ž njim tekmovali. Zato je premišljal, kako bi spravil podse Kadunjčevino, ter je čakal ugodne prilike, da bi vanjo zapodil ost ter tako priklenil Kadunjčevino nase.

In včasih nanese prilika, da se v jednom hipu uredé vsi načrti.

Kadunjec je po daljšem hiranju umrl ter pustil poleg hčerá tudi nedorastlega sina. Gosposka je izbrala nedoletnim otrokom varuha Štempiharja. Od veselja je zadrževala Štempiharjeva duša, ko je dobil dotični odlok.

„Pijmo, gospod Ribnikar!“ je silil Štempihar, ko sta sedela pri kozarcu vina. „Vse mi gre po sreči. In sedaj še to!“

„V teh letih, kar sem tukaj, se je res dokaj izpremenilo. Nikdar bi si ne bil mislil. Bog ti je dal srečo.“

„Kaj, Bog! Znati se mora! Lejte, gospod Ribnikar, kako čudno pride! Veste, kako se je ta Kadunjec branil odstopiti kos vrta? A sedaj? Ha, ha, ha! — Moje je lahko.“

„Tega ne smeš storiti! Kam pojdejo otroci?“

„Ravno zato! — Otrok imam kopico in te bo treba preskrbeti vse!“

Tolik cinizem je Ribnikarju presedal.

„Kaj bo pa s Kadunjčevimi otroki? — Ne bodi tak! Imej nekoliko srca za siromaka! Ljudje že itak govoré, da nimaš srca, da ne poznaš usmiljenja.“

„Ha, ha! Srce in usmiljenje! Vsak si naj pomaga, kakor in kolikor more!“

„Pa vendar ne smeš biti tak!“

„Tak ali tak, to vam nič mari! — Vi pretepajte otroke v šoli, za moje reči se ne brigajte!“

Ribnikar je razburjen vstal.

„Tako? — Včasih sta govorila z očetom drugače! Pozabil si, koliko sem si prizadejal

za ta prostor, na katerem si se sedaj opasel! Jaz, bedak! Zaradi vaju nimam mirne vesti; sovražijo me sosedje, ker sem bil vajin pomagač. Prav mi je! Imel sem oči, poguma pa ne dovolj, da bi bil javno povedal, taka sta, to in ono namerjata. Imam zopet jedno izkušnjo več. O znal se bom ogibati! Pa brez zamere!“

Po teh besedah je šel.

„Le pojdi! Kaj mi je mar tvojega prijateljstva in prijaznosti! Škodovati mi itak ne moreš. Kar sem želel, sem dosegel; kar pa še želim, dosežem tudi brez tebe! — In kako govori o srcu in usmiljenosti! Moj Bog, usmiljen naj bom! Kam pridem po poti usmiljenosti? Iz same usmiljenosti naj razdam svoje premoženje in srce naj se mi raztopi! Kako bom pa živel jaz in moji otroci? In ta Kadunjevina? Kdo more ubraniti, da Kadunjec, kadar doraste, ne odpre trgovine sam, ako le hoče? Ali mi ne veleva lastna korist preprečiti to in zdrobiti orožje, katero lahko pokonča mene? Oh! Da! Srce moram imeti zase, usmiljenost pa za svoje otroke! Ti, Ribnikar, ti pa imej srce in usmiljenost za kogar in kolikor hočeš, in glej, da te same usmiljenosti ne bo konec! Ha, ha! Štempihar se ne boji nikogar in ne potrebuje nikogar, on ima denar in ta že naredi svoje!“

Tako je dobila Kadunjevina dobrega varuha. Natančno je pozvedel, koliko je polja, gozda, pašnikov; skrbno je pazil, da sosedje ne odorjejo pri njivah meje, ali ne predstavijo v gozdu mejnikov. V prodajalnici so smeli otroci jemati blago, ker ni hotel, da bi bili raztrgani in lačni. V črni knjigi so se pa nabirala števila, katera je Štempihar ob mesecih pridno brojlil in brojlil . . .

Pajek razgrne mrežo od veje na vejo, iz kota v kot, žedf in čaka v zasedi, in kadar se neprevidna muha izpodtakne ob komaj vidno pajčevino ter se zaplete z nogami, plane krvoses iz zasede in zdrsne kot strela po pajčevini na plen, objame z vitkimi nogami ter mu izsesa kri . . .

Štempihar je polagoma razgrinjal mrežo okoli Kadunjevine. Predel je previdno in

trdno, ker ni hotel, da se mu izmuzne ta — plen.

Prekupoval je dolgove. Kdor koli je imel kaj tirjati na Kadunjevini, temu se je približal Štempihar, živo opisoval siromaštvo in nesrečo Kadunjevinih otrok ter je tako od marsikoga za majhno ceno kupil dolg.

„Prav tako! Le skrbi za Kadunjeve otroke, reveži so! Bog ti že povrne trud in skrb“, dejali so dobri ljudje, ko so Štempiharju izročali Kadunjeve dolgove.

„Lejte, kdo bi si bil mislil, da bo tako skrbel za otroke, ker sta si bila z rajnim Kadunjcem tako zeló navskriž. Štempihar ne vrača zla za zlo. Dober človek je, ki ne gleda na svoj dobiček.“

Štempiharju so ugajali ti glasovi in blazili razburjeno njegovo vest, ki se še ni dala pregnesti kakor kepa testa.

Kmalu je imel Štempihar vse dolgove v rokah in tako v rokah Kadunjevino. Kot vesten in skrben varuh bi bil svoto, s katero je prekupil dolgove, zavaroval na Kadunjevini in bi mu bil bodoči gospodar hvaležen vrnil dolg z obrestmi. Tega pa Štempihar ni hotel, ampak je čakal in čakal, da mu Kadunjevina kot zrel sad pade v mrežo.

„Ljudi izkoriščuj!“

Te očetove besede so mu vedno šumele po ušesih. Po teh besedah se je ravnal.

Kadunjevini otroci so mu morali delati, trdo delati zastonj, zakaj on je bil varuh, oče. In ti Kadunjevini otroci so bili srečni v svoji nevednosti, ker so upali, da doba robotanja skoraj mine. Nedoletni sin je doraščal. Štempihar je gledal v duhu trenutek, ko postane sam svoj.

„Kaj bo potlej?“ vprašal se je večkrat Štempihar. Misel, da bi mogla priti lepa posest ob kaki priliki v roke drugemu, ga je begala. Res je imel vse dolgove v svojih rokah, toda dražba je dražba, posestvo dobi največji ponudnik. A tega on ravno ni hotel. To posestvo je moral dobiti po ceni. Toda kako?

Ker je bila med tem nekaj korakov za Kadunjevino na Krajčkovem svetu zrastle

nova prodajalnica „na Krtini“, predočeval si je Štempihar še vse hujše, ako se sam ne polasti Kadunjčevine.

Zvita butica se domisli in ukrene, česar bi noben pravičen varih ne storil.

Naredil je za svoje tirjatve na Kadunjčevini tožbo, česar pa ni nihče vedel in nihče ni mogel zvedeti, zakaj tožil je sam in prejemal sam sodnijske odloke kot tožitelj in toženec.

Kadunjčevi otroci so se prestrašili, ko so prišli rubežniki.

„Boter! Boter! Ata! Ata! Štempiharjevi!“ so javkali okoli Štempiharjevine. „Otmite nas! Ne pustite nam prodati ognjišča in strehe! Pridni hočemo biti in slušati vas! Plačajte dolgove in vse vam povrnemo.“

In najstarejša Kadunjčeva deklica Marijanka je stopila k Štempiharju, položila roke na njegove rame, uprla oči v njegov obraz in prosila:

„Ata! Kaj ne, da ne pustite prodati naše domačije? Saj ste naš varih! Delali vam bomo in povračali vaš trud, samo ohranite nam domačijo! Vi se gotovo nas usmilite in ne pustite nas izgnati.“

Štempiharja so izpreletavale barve, zakaj v njegovem srcu se je bila vojska. Zli in dobri duh sta se pehala za zmago. Toda zli duh se je bil že preveč opasel in je potisnil dobrega v kot.

„Ne! Ne! Ne! Ne!“ vzklikne Štempihar razburjen, pahne deklico od sebe in zbeži, zakaj bal se je, da bi ga dekličina prošnja ne omehčala.

Marijanka je šla domov vesela, ker si je tolmačila, da varih ne bo dal prodati domačije.

„Ne! ne!“ zvenelo ji je po ušesih ter si je še dostavljala: „Ne pustim prodati!“

Kadunjčevi otroci so se veselili ter se polni hvaležnosti razgovarjali:

„Boljšega variha nam bi oče ne bili mogli izbrati. Kako je dober! Lahko mu delamo, iz štacune nam dá rad blaga in ne pusti, da bi nam kdo prodal domačijo in nas pognal po svetu. Le kdo nas toži?“

Štempihar je zbežal v klet, kjer je mešal vodo in špirit ter zraven preudarjal o Ka-

dunjčevini. In naj je še tako mislil in mislil, kazalo mu vendar ni drugače, kakor se polastiti Kadunjčevine.

„Pognati in kupiti moram. Ti Kadunjčevi otroci premoženja tako ne bodo imeli in na tej Kadunjčevini bodo vedno siromaki. Naj gredó po svetu, morda še kateri najde srečo! Oh! Ne! Te zemlje ne sme nihče drug dobiti v roko, kakor jaz.“

Na onem prostoru njegovih prsij, kjer bi imelo biti človeško srce, bila je nevoščljivost in v pohlepu kaljena stvar, katere ni ranila nobena pušica usmiljenosti.

Na dražbeni dan so prišli kupci, da bi kupili Kadunjčevino.

Štempihar je videl, da danes ne bo zorela zanj pšenica, da bi moral šteti preveč, ako bi hotel polastiti se.

Šel je v sodišče ter preložil prodajo. Kupci so imeli pot zastoj, ker isti dan se domačija ni prodala.

Kadunjčevi otroci so se čutili varne kot piščeta pod kokljo, ker so se zanašali, da jih čuva varih. In ker ni bila domačija prodana, in se je govorilo, da je Štempihar ustavil prodajo, utrdilo jih je še bolj v tej zavesti.

Ko se je ponovil dan prodajanja, sešli so se zopet kupci. Kaj je hotel Štempihar? Ali naj pusti? Ne! Po ceni se je moralo dobiti! Ustavil je.

In tako se je zgodilo še večkrat.

Ljudje, ki so imeli že nekaj potov v sodišče, se niso marali izprehajati več, in tako se je prigodilo, da je bil naposled pri dražbi Štempihar sam.

Uh! Kako nestrpno je pričakoval ure dražbe. Kako plašno se je oziral okoli, ne pride li kak kupec. Kri mu je silila v obraz. Nemirno je mencial pred sodiščem in gledal na uro, kjer so se kazalci premikali počasi, grozno počasi . . .

Ob določeni uri položi varščino in ker ni bilo nikogar drugega k dražbi, prišla je Kadunjčevina za 800 gld. v Štempiharjeve roke.

Od veselja je vse gomezelo po njegovem životu, in v Bimbaševi krčmi se je vsled tega napil.

Sveža piča. Risal M. Jama.

„Vse naše! Vse naše!“ vzkliknil je razburjen, ko je pridrdral domov. „Vse naše! Juhuhuhu!“

„Ali si kupil Kadunjčevino?“ vprašala ga je Micika.

„Zakaj pa ne? Juhuhu! Vse naše!“

„Oh, kakšen si danes!“

„Danes smo veseli! Zakaj bi pa ne bili? Juhuhu! Vse naše! Ta Kadunjčevina! Ah, sedaj se bo lahko izpodkopala ‚Krtina‘.“

In hodil je po dvorišču, ukazoval in pripovedoval, da je Kadunjčevina njegova.

„Vse naše!“

Tisti dan se je pilo, da je teklo vino od mize. Plačeval ni nihče, ker takrat Štempihar ni hotel denarja. „Le pijte! Vse je naše!“

Vino je moralo gasiti oživljajočo se vest.

Pedenjmožek Zelnikov Andrejček ni zamudil preugodne prilike. Smukal se je med pivci okoli miz ter pomival kozarce. Ko ga je pa imel že toliko pod kučmo, da mu je padala pipa pod mizo, splezal je na mizo ter vpil:

„Tacega človeka ni, kakor so naš ata! Denar imajo in premoženje! Juhuhuhuhu! Danes so kupili Kadunjčevino, v boljše roke bi itak ne mogla priti. Bog daj in moj patron sv. Andrej, da bi še Ščito kupili! Potlej bi šele pili, potlej. Juh! Juhuhuhu!“

Za njim zaukajo drugi pivci, zlasti pa Štempihar, ki je bil neznansko široke volje.

Sosedje so se čudé se spogledovali, zakaj je na Štempiharjevini tolikšen vrišč. Zvedeli so šele od dekle, ki je nesla vina in kruha na Kadunjčevino, da naj tudi otroci pijó.

„Kaj je pa vendar danes pri vas? Kaj se je zgodilo?“ vpraša Krajček.

„Kadunjčevino so kupili.“

Krajček in Blisek se spogledata.

„S samim vragom je v zvezi ta Štempihar! Lej, pred nekaj leti si je bil prilastil tako skrivaj cerkvene ledine, danes Kadunjčevine — in uh! — meni se kar zdi, da se mi svet umika pod nogami! . . . Ne, ne, to ni samo ob sebi!“ govoril je Blisek prepaden. „Morda prideva tudi midva na vrsto! Kdo zna? Uh, ni ga zastonj črtil Kadunjec.“

Oh, ko bi mu bilo dano! Naj bi prišel nocoj,
da ubrani dom svojim otrokom in potem
požene Štempiharja kam v deveto deželo!
Uh, zebe me!“

„O, dobro bi bilo!“

„Veš, jaz se kar bojim . . . Česar si je
človek najmanj v svesti, to naredi.“

„Stari je bil tič, pa še senca ne sinu!“

„O, ne, ne! . . . Ta ti zna! Če bolj ljudi
dere, bolj silijo vanj!“

„Oh, le kaj še pride! Tako ti rečem: s
Štempiharjem ni zdravo zobati črešenj; za-
meriti se mu pa tudi ne kaže.“

„O, ne, ne! Jaz pustim gostilno, da se
mu še bolj ne zamerim! — Uh, zebe, zebe!“

Razšla sta se v strahu za svojo kožo.

Kadunjčevi otroci so pili vino, jedli kruh
in hvalili Boga, ker jim je dal tako dobrega
variha, kateri jim ohrani domačijo ter dá še
vina in kruha. (Dalje.)

Na potovanju.

I. Odhod.

Počasi . . . počasi . . . Nad vlakom
Belkasti dim se vije —,
Zaspano čez daljnje hribe
Solnce jutranje sije . . .

Hitreje . . . hitreje . . . Ob progi
Drava počasi vali se;
Med drevjem cvetočim tu tamkaj
Kmetiška kočja beli se.

Po tratih, livadah se rosa
Liki demanti leskeče,
Kot solza v očesu nedolžnem
V solčnih pramenih trepeče . . .

Ob oknu tam v kotu kupeja
Mlad sopotnik dremlje —
I meni dušo zaspanost
Z mehkim ovojem objemlje . . .

Pomika vlak dalje se, dalje,
Jednozvočno drdraje; —
A misli moje sèn čara
V daljnje, daljnje kraje . . .

II. Pred Jelačićevim spomenikom.

Zagreb.

Hod me je zmučil. — „Ustavim
Tukaj na trgu za hip se!“
Pred mano v sinje ozračje
Prekrasen vzdiguje kip se . . .

„Jelačić!“ — Tiho, spoštljivo
Ž glave klobuk si snel sem.
Zamaknjen . . . dolgo in dolgo
V visoko soho strmel sem . . .

Slike iz dobe pretekle
Vstajale so mi v duši: —
In zrl sem, kako sovražnik
Domovje hrvatsko ruši.

Zrl sem ponosne junake . . .
V zraku vihrajo zastave,
In banov bliska meč se,
Ori spev čez širne dobrave:
„Još Hrvatska ni propala — — —.“

Leta tekó . . . Junake
Smrti je tema zastrla,
Prostost — s krvjo priborjeno —
Sovražna je sila zatrla . . .

„Jelačić! — Mrtev?“ . . . Glej, v kipu
Čudno življenje diha . . .
„Li vidiš, ban, da tvoj narod
Pod jarmom okrutnim vzdihla . . .?“

Vzdrami, oživi se, bane,
Meč tvoj naj zopet zabliskne —
In src tisočero junaških
Navdušeno zopet zavriskne:
„Još Hrvatska ni propala . . .!“

Iz našega kota.

(Povest. — Napisal Podgoričan.)

(Dalje)

III.

„Vse naše!“

Od kupnine Kadunjčeve domačije sta ostala še kaka dva stotaka potem, ko je bil plačan Štempiharjev delež. Ta denar bi imeli dobiti otroci, do njih polnoletnosti pa ga je imel v oskrbi varih.

Toda denar je težko izpustiti, zlasti tak, ki ga človek lahko dobi.

Štempihar je premišljal, kako bi si prilaстил še ostalo kupnino.

Otroci so pridno obdelovali njive, saj so se nadejali, da izroči Štempihar domačijo Juriju, — tako je bilo ime najstarejšemu sinu — kadar doraste. Otrokom se niti sanjalo ni, da pojdejo iz rojstvene hiše na cesto in naprej . . .

„Haha! Znati se mora!“

Oni goldinarji, kateri so ostali po plačanih dolgovih za otroke, ginili so kakor pomladi sneg na solncu. Kar so pridelali Kadunjčevi na njivah in priredili pri živini, bilo je komaj za živež in za obleko; za najemščino si je Štempihar po previdnosti utrgoval pri ostalem denarju, kateri je tako ginil in ginil, da je naposled izginil v — Štempiharjevem žepu.

Bog ne daj, da bi kdo mislil ali celó rekel: po krivici!

Tega trenutka je Štempihar nestrpno pričakoval, zakaj Kadunjčevina mu je že kar presedala, spominjala ga je prejšnjih časov in pa, veste, tam za Kadunjčevino, na ozkem prostoru si je bila Pogačarjeva Mica z velikim trudom postavila majhno hišico, kateri hišici so nadeli iznajdljivi ljudje značilno ime „na Krtini“, kamor se pa iz Štempiharjevine nikakor ni moglo videti, ker je siromašna Kadunjčevina „Krtino“ od te strani popolnoma zakrivala. In vsakdo, ako tudi

ne trži s smolo in pipci, vé, da je dobro, ako si dva tekmeča vidita iz veže v vežo; to koristi zlasti gmotno trdnejšemu.

Štempihar bi bil silno rad poznal vsakega, ki je s culico zdrsnil iz Krtine in jo naglo smukal mimo Silovega, da bi neopažen prišel iz Središča.

Opazil je bil namreč, da je izostalo precéj takih, ki so dotlej vedno in redno prihajali v njegovo prodajalnico. Da bi ti ničesar več ne potrebovali, ni bilo mogoče misliti; najbrž so torej nabirali potrebno blago na Krtini, dasi so bili nekateri teh vpisani v črnih bukvah Štempiharjevih. In tem bi bil silno rad pokazal zobe za toliko predrznost. Tudi ribič brž zakrpa mrežo, ako mu uhajajo iz nje ribe.

Ko sta se nekoč spravljal Štempiharjeva zakonska počivat in sta se pogovarjala o dnevni prijetljajih, rekel je on:

„Lej, kar je ta Mica na Krtini odprla štacuno, ne prihaja več toliko ljudij k nam kakor prej! Poljedelci, ki bi bili včasih ob nedeljah kmalu žganje posušili, ko bi mi ne bili imeli vedno dovolj vode pripravljene, prihajajo sedaj le poredkoma, pa še največ takih, ki rajši pijó kakor plačajo; Gorjanov ni več vseh, Založanov ni, in kaj bi še našteval: dosti jih ni, ki so prej prihajali. Ne bo prav za nas.“

„Kruha se tudi toliko ne prodá!“

„Pa nekateri so celó meni dolžni, pa jih vendar ni; za denar hodijo kupovat drugam. O, čakajte, duše, da vas jedenkrat spoznam in zalotim, jaz vam že navijem uro!“

„Kadar imaš čas, pa pazi, da spoznaš katerega!“

„Saj visim včasih pri oknu, pa se ne vidi dobro. Kakšen hrbet še razločim, pa kdo bi po hrbtih ljudi spoznaval! O, ko bi te Kadunjčevine ne bilo, spoznal bi vsakogar!“

„To pa poderi! Kaj če ta podrtija, saj je vse naše!“ razkorači se ona oblastno.

„Saj bom! Kar je bilo denarja, porabilo se je tako vse, čakati za denar pa nimam koga! Res, to podrtijo poderem, potem bomo pa že videli, kdo zahaja k ti Mici na Krtino.“

Dolgo časa ga ni premagal spanec. — Snoval je načrte, kako bi se Kadunjščevi spravili izpod strehe.

„Oj, kako bi bilo lepo, ako bi ne bilo te Kadunjščevine! Ta podrtija le kazi lepoto vasi, zakriva Krtino in oh! reži se nam nasproti in vpije: tako-le je bilo naše gnezdo.“

Deževnega popoldneva je bilo, ko so bili vsi Kadunjščevi otroci doma. Štempiharju se je zdel ta trenutek najugodnejši. Svojo zakonsko je poklical v prodajalnico, sam pa je žvižgaje s prekrižanima rokama hlačal na Kadunjščevino. Stopal je nekaj časa okoli, ustavil se pred vežo in meril kočo po dolgem in širokem, motreč, ali se ne podere v trenutku, ali je varno stopiti čez prag.

Spoznal ni nevarnosti za svoje dragoceno življenje. Stopil je z nogo na visoki prag in se vzdignil v vežo. Oj, kako pusto, dolgočasno, zanemarjeno se mu je zdelo vse v temni, zakajeni veži!

In to naj stojil?

Marijanka je krpala obleko, sestri sta pletli, Jurij je pa izbiral ječmen za setev. Zadovoljnost jim ni baš razigravala mladih obrazov, zakaj skrb ne pozna te tovarišice.

Varihov prihod v hišo jih je razburil, ker dotlej ni zahajal v hišo, ampak je najrajši pred hišo ukazoval in naročal.

„Kako ste pa pridni! Tako je prav!“ izpregovori Štempihar vstopivši, in premeri hišo parkrat po dolgem.

„Danes ni za drugačno delo!“ odgovori Marijanka.

„O, seveda ne, no — po kaj sem prišel?“

Štempiharju je ostala beseda v grlu. Mislil je, da jih izžene z nekaj besedami, na! sedaj pa kar ni mogel prav začeti; prava beseda mu ni prišla na jezik, zato je žvižgaje menčaril gori in doli, otroci so ga pa zrl čudé se.

„Povedat sem prišel, da si poiščete kakšne službe. Svoje premoženje ste sedaj popol-

noma zapravili, zato tukaj ne morete dalje živeti.“

„O, kajpada ne!“

„O, ne, ne! S čim se bode te pa živili? Kje bode te pod streho? Pod svojo streho vas ne trpim več, nič več!“

„Saj vas nikdar ne nadlegujemo in pod svojo streho lahko prebivamo, čeprav je slaba!“

„Kje pa imate svojo streho? Ali ni ta hiša moja? Ali je nisem kupil jaz?“

„Ali ne za nas?“

„Za vas? Haha! Bedaki!“

„Ali niste kupili za nas, otroke?“ vsklikne Marijanka.

„Haha! Kajpada za otroke, toda za svoje otroke! — Nimam-li kopice otrok, katere je treba preskrbeti? Vi ste pa že preskrbljeni, ker vam je Bog dal zdrave roke in noge in delati znate.“

„Moj Bog! Joh! Po svetu nas poženete?“ zajavkajo otroci.

„Pridnih ljudij povsod potrebujejo. Ti, Jurij, pojdi kam za hlapca, ve pa za dekle. Tudi pri meni lahko jedna ostane.“

„Vi se norčujete!“

„Zakaj? V enem tednu se mi poberite!“

Po teh besedah se obrne v vrata. Marijanka pa skoči od okna in se upre v vrata.

„Vi nas podite z naše zemlje? Vi, naš varih, oskrbnik, ata? Ni-li to greh?“

„Ti boš mene učila? Oče je bil zapravljivec, jaz naj vam pa milosti delim? Beži! Svoje reči poberite in, kakor sem dejal, v enem tednu se mi umaknite!“

„Ali nismo delali in vas ubogali?“

„Poberite se mi!“

Štempihar naglo odide. Takega vzduha ni mogel prenašati. Žvižgaje je hlačal nazaj na Štempiharjevino.

„Sem jih že spodil!“ pové ženi.

„Ali si jih? — Kaj pa hočeš drugega?“

Plemenit mir se mu je naselil na obraz.

Takrat se razlegne jok po Središču. Kadunjščevi otroci so po odhodu Štempiharjevem prav spoznali nasledke varihovega obiska.

„Poberite se!“

Pregnani z rodne grude, izpod strehe, vrženi na cesto od tistega, ki je imel dolž-

nost varovati jih! Hu! Ptiček, katerega zli slučaj vrže iz gnezda, čivka, človek pa joka in tarna ter vije roke, iščoč tolažbe in pomoči.

„Poberite se!“

„Kam?“ . . .

Dekleta so jokala, fant se je pa rotil.

Sešli so se sosedje. Solze so jim silile v oči, ko so gledali pred seboj nesrečno, zapuščeno družino, izgnano izpod rodnega krova.

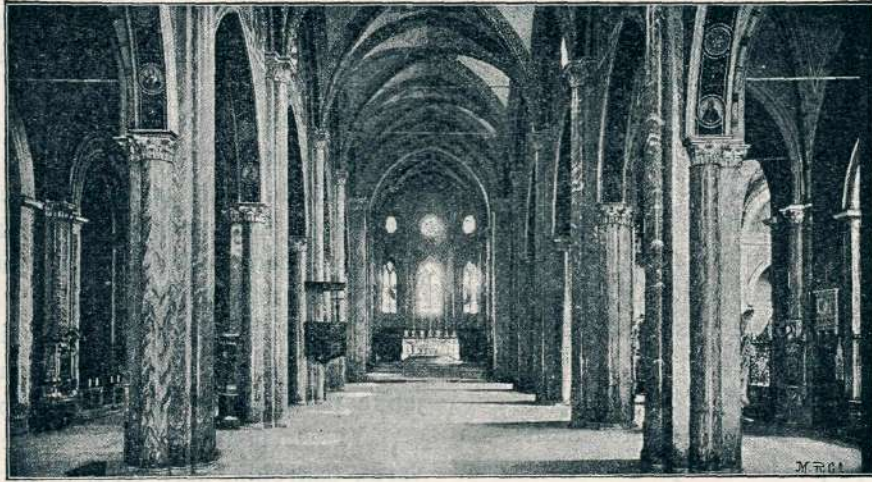
„Ha! Človek brez srca! Ali nima dovolj prostora v svoji hiši? — Ali nima vesti? — Najprej jih je pripravil ob domačijo in potem še pognal po svetu! Ali res ni več pravice?

Ali se ne boji, da bi se zločin maščeval na njegovih otrocih?“

Tako so vsklikali ljudje nevoljni.

Pedenj-možek Zelnikov Andrejček pa se je smukal med njimi in poslušal, kaj pravi ta in oni, da nese gorko na Štempiharjevino, kjer so vestno beležili vse izraze neprijateljstva in neprijaznosti, da predrzne nasprotnike o priliki kaznujejo in se maščujejo.

Ljudje niso znali tolažiti nesrečnikov. Le smilili so se jim in groza jih je bilo, saj se je tudi njim moglo prigoditi isto, ker pride takó nenadoma. Ali je rajni Kadunjec, ki je milostno sprejel Štempiharjeve na svojo

Cerkev S. Maria sopra Minerva v Rimu.

zemljo, mogel misliti, da bo isti Štempihar pregnal njegov zarod?

„Jurij, nikar ne kolni!“ pravi Blisek.

„Tudi jaz sem ga preklinjal, pa zaman. Škodilo njemu ni nič! Moli rajši!“

„Morda zanj?“

„Kaj pak! Moli in prosi Boga, naj mu dá srce in obudi vest v njegovih prsah. Naj bi se mu ne povračevalo na njegovih otrocih in vnukih!“

„Lahko govorite tako, ker ne izkušate, kaj je hudo! O, oče moj!“

„Ne, ne! Mi se ne umaknemo!“ vpila je Marijanka. „Tukaj ostanemo! Nihče nas ne premakne!“

In Krajček pravi Blisku:

„Sosed, kje so stari časi? Ne veš in ne čutiš, kdaj ti izpodmaknejo tla pod seboj; šele potem se zaveš, ko si na cesti. Molil bom in prosil Boga, da bi se mojim otrokom kaj takega ne pripetilo!“

„Čudne reči se godé. Težko vidim muho v žlici, a povem ti, teže gledam Štempiharja.“

„O ko bi mogel prenesti svojo hišo kam drugam, še danes me ni tukaj!“

Štempihar je pa slonel na oknu in gledal prizor pred Kadunjčevino ter se grohotal grožnjam in pestém Kadunjčevih otrok.

„Kaj mi morejo, berači! Haha!“

Potrti so lazili naslednje dni otroci okoli rodnega gnezda ne vedé, kaj pride, ker jih

je oni, čegar varstvu jih je izročila modra gosposka, zavrgel in zapodil.

„Poberite se!“ zvenelo jim je v ušesih in jih navdajalo z obupom.

In stokrat na dan se je zagrozila Marijanka:

„Mi se ne umaknemo z tega mesta!“

„Le nikar se!“ pritrjevali so jim sosede.

„Saj mora odnehati! Vaš varih je in za vas mora skrbeti!“

Ribnikarju, ki se je ogibal Štempiharjevine od trenutka, ko sta se bila sporekla, zdelo se je ravnanje Štempiharjevo krivično in nečloveško. Toda ni mogel pomagati. Čutil je, da vsled neprijateljstva Štempiharje-

vega tudi Stoklas ne mara več zanj in celó pri župniku so nekateri prijatelji pihali na ušesa, da bi naredili vihar, ki bi bil ubil Ribnikarja, ker ni hotel dejati k vsakemu Štempiharjevemu dejanju: amen.

K Ribnikarju so se zatekli Kadunjčevi iskat sveta in tolažbe. Toda kaj je hotel? Premogel ni nič. Sočutje je bilo vse, kar je imel za Kadunjčeve.

Teden naglo mine. Ako se ne všteješ, našteješ od pondeljka do pondeljka ravno sedem dnij, a Kadunjčevi se niso še prav nič odpravljali.

Hu! Kako je to jezilo Štempiharja! Ali jim ni bil ukazal umakniti se v jednom tednu?

Palazzo Pitti v Florenciji.

In ti še ne gredó izpod strehe! Hu! Njemu se drznejo kljubovati! Njemu? Pa ti berači, ki nimajo nič svojega!

Mogočni Štempihar ni hotel več sam na Kadunjčevino — menda se je bal zvedeti kakšne grenke — v tako umazano podrtijo.

Pedenj-možek doma ni imel dela. Najrajši je oprezoval na Štempiharjevini, da je ujel kozarec vina. Zato je pasel kokoši, katera je kje znesla jajce, gonil race na vodo in snažil Štempiharjeve škornje.

Tega je zaganjal Štempihar na Kadunjčevino.

O, kako je možek kokodakal okoli koč, kako ošteval predrzneže, ki ne slušajo ate! Ves penast je bil od samega zmerjanja.

Marijanka pa je zagrabila škafo in treščila vodo vanj.

„Na, da se boš ohladil, grdoba grda! Mi ne gremo!“

Ves moker je pritekkel na Štempiharjevino.

„Lejte me, lejte me, kakšen sem!“

Štempiharica se je smejala mokremu možku in se tolkla po kolenih.

„Ali so te, Andrejček?“

Štempiharju je rojila po glavi predrznost Kadunjčevih otrok. Res ni vedel, kako bi se jih iznebil.

„Hu! Kar z vilami bi jih zmetal na cesto, ako bi ne bilo drugih ljudi!“

Trda je že predla Štempiharju.

V tej sili mu pride na pomoč prijatelj, tesar Podrepnikov Janez z jezikom brušenim kakor bodalo.

„Kaj preišljaš, Štempihar, in se jeziš? Žoharja ne odpraviš drugače od hiše, kakor da hišo razdereš. Razderi to gnezdo in svoje glavci se razkropé!“

„Uganil si Janez!“ zavpije ona srečna.

„Menda bo res najboljšé! Pa pridi jutri, da podereš“, veli Štempihar.

Drugi dan zjutraj pride Podrepnikov Janez s pomagáčem na Kadunjševino.

Spravila sta se k delu. Splezala sta na streho, pulila strešnico in jo vsipala pod kap. Vpitje Kadunjševih otrok ju ni motilo. Smejala sta se in še bolj hitela delati.

Mimogredoči so postajali, pomilovali tar-najoče Kadunjševe otroke in se čudili trdo-srčnosti onih na strehi in neusmiljenosti onih na Štempiharjevini . . .

Otroci vidé, da ni drugače kakor pobrati se odtodi, zbirali so svoje reči in jih nosili na cesto ter k sosedom. Le Marijanka se ni hotela pritakniti ničesar, ampak je vpila kakor besna:

„Jaz se ne umaknem, če me ubijejo!“

Jurij je prosil sestro, naj se umakne, pro-sili sta jo sestri, toda nič . . .

„Jaz ostanem tukaj!“

Pala je streha in strop se je rušil, Ma-rijanka je pa čepela v oblakih prahu, jo-kala se in rotila:

„Satanski človek! Pogoltnil nam je pre-moženje in užival je žulje naših rok! . . . Ti naš varih! Prilastil si si našo zemljo, našo kočó! Vse! Le poderi! Ne umaknem se! Tra-movi naj me ubijejo in razvaline zakrijejo! Tu naj umrjem, kjer sem se rodila! O, ljubi naš oče! Blagor vam, ki ne veste, kaj se godi z vašimi otroki! O, Bog, tvoje maščé-vanje naj doseže tistega, ki zatira sirote!“

Stavba se je rušila in rušila. Ljudje so vpili na tesarja, naj neha, da ne ubije nesrečnice.

„Pa se naj varuje! Umakne se naj!“

Jurij plane po sestro.

„Ne grem! Pusti me!“

„Norí, norí, norí,“ . . . razlegalo se je iz Štempiharjevine. Tako sta vpila on in ona.

„Primož, Gropa! Pojdita in vlecita jo ven!“ zapoveduje hlapcema. „Norí, norí“ . .

„Vrag! Mora noreti! Ti bi tudi norel, če bi te kdo oropal domačije!“ menil je Krajček.

Ljudje so se stekali z vseh stranij. Mrmrli so in godrnjali, poguma pa ni imel nihče, da bi rekel Štempiharju: „Stoj! To ni prav! To ni lepo!“

On je mož! Kdo naj se mu zameri?!

Hlapca prideta in gresta med podrtine.

„Umakni se, baba!“ zavpije Gropa in jo hoče prijeti.

„Proč! Proč!“ zavpije Marijanka in ga pahne od sebe. „Ne premaknem se!“

„Čakaj, bodeva videla!“

Primeta jo, in pričelo se je rovanje. Hlapca preklinjata, Marijanka joka in vpije.

„Le ven! Le ven! Le ven ž njo!“ vpije Štempihar in navdušuje hlapca.

Mimo pride Ribnikar; ko vidi, kaj se godi, osupne. Vzbudi se mu srd in stud.

Tak človek!

Ne more se premagati.

„Zijala, ali ste ljudje, ali kaj ste, ker gledate tako mirno nečloveško početje. Ali vas ni sram?“ reče ljudem in Štempiharju zavpije:

„Zver, še nimaš dovolj! Tudi krvi si željan? Stojte!“

Štempiharjev obraz zalije kri.

Ribnikar plane k hlapcema in ju odpeha od Marijanke.

„Dekle, pojdi iz teh razvalin!“

„Ne grem! — A, ste vi, gospod? . . . Oh, pomagajte nam, pomagajte!“

„Pojdi, Marijanka! — Zakaj se braniš? Pojdi!“

„Od tu? Iz naše hiše?“

„Iz vaše? Glej onega! Njegova je! Pojdi proč od tu, da te ne ubijejo, ti nečloveški ljudje!“

„Ali moramo iti?“

„Morate; idi, idi!“

Ribnikar jo prime in vodi ven. Marijanka zajoka obupno, da bi se ganilo okamenelo srce.

„Štempihar, sramuj se! Oropal si jih premoženja, in sedaj jih še telesno mučiš, da se veseliš njihovega trpljenja! Zver!“

„Haha! Ti človeče! Groga, Primož, zgrabita ga!“ vikne Štempihar. „Kaj imaš opraviti na mojem svetu! Zgrabita ga!“

„Le, kdor ima pogum: toda prej naj premisli!“

Med ljudstvom je pa šumelo in vršelo kakor pred nevihto. Štempihar se umakne naglo na Štempiharjevino. Pred hišo se obrne in zažuga:

„Ribnikar, zapomni si današnji dan!“

„Prav ste storili, gospod Ribnikar!“ pri-trjevali so ljudje.

Marijanka zdrсне za Štempiharjem, povzdigne pred hišo pest in zavpije:

„Človek trdosrčni! Oropal in pregnal si nas! Naj ti ne prinese sreče ta zločin! Mi gremo v svet, roke nas bodo živile, a ti glej, kdo bo živil tebe in tvoje otroke! Tudi za-te pride ura!“

„Zapodite jo!“

„Grem! — Ti se boš pa spominjal nas, ko nas nobenega več ne boš videl. Naj ti tekó dnevi brez miru in noči brez spanja!“

„Primate jo! Norí! Norí!“
Podrepnikov Janez je pa vpil gori na steni ljudem.

„Vidite, kakšni bedaki ste! Vsi vidite, da ima Štempihar prav, pa se togotite! Ta Ribnikar se tudi povsod vtika!“

„Molči, duša kupljena!“ razlegne se iz množice!

Ljudje pomagajo pospravljati imetje otrok in se polagoma razhajajo.

„Ni lepo ravnal! Tako jih pripraviti ob vse in še na cesto vreči!“ govorili so ljudje med seboj.

Ali kaj se meni Štempihar za ljudsko mnenje, kdo mu kaj more! . . .

Vihar se poleže.

Otroci se razkropé po svetu išoč si službe, Kadunjčevina je pa izginila z zemeljskega površja za vselej.

Od tedaj je bil iz Štempiharjevine najlepši razgled na Krtino, in Štempihar je lahko opazoval obiskovalce Pogačarjeve Mice, beležil pridno in delal. (Dalje.)

Fra Angelico.

(Spisal profesor *dr. Anton Medved.*)

(Dalje.)

Velik je Fra Angelico v svojih slikah, ki predstavljajo trpljenje Kristusovo ali pa poslednjo sodbo, a največji je v slikah Marijinih. V njih je najuspešneje uporabil svoje umetniške vrline. V tem oziru ga ni nihče prekosal, niti dosegel ne. Njegovi najboljši učenci so le njegovi najspretnejši posnemalci na le-tem polju. Zakaj Rafael tako slovi v svojih dražestnih madonah? Ker se je od brata Ivana največ učil, s tem sredstvom si je pridobil častni priimek „nebeški Marijin slikar“.

Fra Angelico je ustvaril mnogo številne Marijine slike. Marija je bila njegov vzor, za katerega je ves plamtel v globinah svojega umetniškega srca. Marija je bila nje-

gova ljubezen. To pa je tudi kaj lahko umljivo; dvojen povod je imel za to. Pomisliti je samo treba, da je bil brat Ivan, kakor smo že večkrat opomnili, jako pobožen, najčistejšega krščanstva prešinjen menih. A zraven je bil velik, od narave brezdvomno visoko nadarjen umetnik. V njegovem srcu se je toraj spajalo navdušenje za verske predmete, ki so med vsemi najvišji, z navdušenjem za naravno lepoto, ki mora voditi slehernega umetnika. Kateri predmeti bi pa temu dvojnemu navdušenju bolj ugajali kakor Marija? Saj se na njej zrcali odsev nadnaravne verske vzvišenosti v čudoviti popolnosti; a istotako je nedosežna dika naravne krasote, vsakovrstnih čednostij, ne-

na sodišče k osmrtni obravnavi. Vsakdo se je radoval krasnega vremena, le na vozu je imel voznik prvo besedo — prvo in zadnjo.

Pol ure pozneje sta stali pred sodnikom. Obe sta tiščali k nosu in k očem beli ruti, morda zaradi lepšega. — Sodnik je potegnil pred-se zvezek aktov, potrkal tobačnico, založil pošten oščipek, potem razgrnil veliko, modro ruto po kolenih, zgrabil jo na pripravnem kraju, potisnil vanjo nos in — zatrobil, da je odmevalo v tretjo dvorano.

„A, a a! Sedaj bomo pa začeli, no, no, no! Ne bo veliko sitnosti.“ Mož razgrne počasi oporoko in prebere kakor je znal, nam-

reč preveč skozi nos: „Za sv. maše — — cerkvi — — kar ostane: polovico materi in polovico soprogi!“ Sta zadovoljni s tem?“

„O, jaz sem prav zadovoljna“, je prva veselo vskliknila mati. „Saj sem vedela, da me ne zabi; zmerom je bil tako dober z menoj.“ — „Tudi jaz sem prav zadovoljna“, je potrdila sinaha, in sodnik je moral počakati, da ste se razjokali. So-li bile to solze hvaležnosti, iznenadenja ali solze sreče? Kdo more to uginiti?

Zadovoljno sta se vračali domov in se med potoma domenili, da hočeta po smrti obe počivati poleg njega — poleg svojega Ivana.

Iz našega kota.

(Povest. — Napisal Podgoričan.)

(Dalje)

V.

Odkar se je bil Ribnikar razdril s Štempiharjem, seveda ni mogel zahajati več tje, v druge gostilne je bilo odročno, tudi denarja ni preostajalo, in tako je zahajal v Stransko vas v gostoljubno Žolgarjevo hišo, kjer je dobil družčino bratov in sester, ki so bili ž njim jednake starosti. Tje je prinašal nove časnike in si izposojal knjige, katere so tam imeli, in dostikrat je posedal cele popoldneve in večere med fanti in dekleti.

In tako se je prigodilo, da se je Ribnikar pri Žolgarju popolnoma udomačil. Iz prijaznosti in prijateljstva se je izcimila in rodila ljubezen med mladim Ribnikarjem in starejšo Žolgarjevo hčerjo Marijo, katera ju pa ni osrečila. O, ko bi bila ta dva vedela, da se njune sanje ne uresničijo! Ogibala bi se bila in umikala drug drugemu ter si ne nakopavala gorja in nesreče.

Ali kaj pomisli mlad človek? Nič! Trdno se nadeja, da pride bodočnost taka, kakor mu jo slika domišljija, in ljubi svoj vzor, ki je dostikrat izvor nesreče.

Ribnikar in Žolgarjeva Marija sta mislila, da vesta o ljubezni sama.

Toda?

Izkušene stare ženice in tudi možički, o katerih bi človek mislil, da ne marajo na svetu za nobeno drugo reč kakor še za svojo smrt, katerim je navadno že precēj opešal vid in so doživeli že marsikaj v dolgi dobi svojega življenja, ugamejo kaj naglo, kaj se godi med mladimi ljudmi.

Vaščanke, Žolgarjeve sosede, šepetale so si in prikimavale kmalu, zakaj hodi mladi učitelj Ribnikar k Žolgarjevim. In od jezičnih ženic so zvedeli radovedni možički, mladi in stari, in naposled je vedela vsa vas, zakaj obiskuje Ribnikar Žolgarjeve.

Zato pa ni bilo hudih besedij. Vaščanje so si mislili:

„Lejte, če se vzameta, bode vsaj jedna preskrbljena. Dote ji itak ne bo imel kdo dati. Naj se imata!“

O priliki je pa zaupala vaščanka Skoporepka to skrivnost Štempiharici, ki je bila po svojem očetu z Žolgarjevimi nekoliko v rodu. Skoporepka ni mislila nič hudega,

saj še ni vedela, da se Štempiharjevi in Ribnikar ne vidijo dobro —, in je pripovedovala, kaj in kako se govori. Motilo je ni, da se je Štempiharica jako veselila te novice. Ko je skončala Skoporepka povest o Ribnikarjevi ljubezni, vpraša Štempiharica hlastno:

„Ti pa, kaj misliš, ali je z Žolgarjevo Marijo vse v redu? Ali kaj veš? Ali si kaj slišala? Saj veš, taki-le mladi ljudje . . . nimajo — pameti.“

Skoporepka skomizgne z ramami.

„Menda je že! Pa kdo ve? Ognja in slame ni varno imeti skupaj!“

„Ako še kaj zveš, pridi mi povedat! Ne bi videla rada, ako bi se o moji sorodnici govorilo kaj napačnega! Dam ti kozarec vina, ako si žejna.“

Skoporepka popije vino in obljubi priti povedat vse, kar pozvé.

Štempiharica, ki je bila popolnoma potegnila za svojim možem, pozabila je bila prijateljstva Ribnikarjevega, katerega je nekdaj poleg svojega ljubega Francka imela najrajša; sedaj ga ni črtila nič manj kakor njen mož. Poišče hitro svojega moža, da mu brž pové, kar je zvedela.

„Ču, čuj, kaj sem zvedela! Ta Ribnikar, ki nas ne pusti v miru, hodi k Žolgarju v vas in tam se je zvaril s starejšim dekličem. Uh, ta tič!“

„Pa res?“

„Ravnokar mi je pripovedovala Skoporepka; ona že vé, ker je v vasi. Sedaj ga boš pa lahko premaknil!“

„Saj ga tudi bom! Ni zaslužil drugega, ker hujska ljudi proti nam. Kaj njemu mar zame in za moje delo, kaj mu mar za moje sosede in moje kupčije? Le čakaj!“

Zadovoljnost ju je obšla, ker sta upala, da se bo dal Ribnikar odpraviti.

„V Kočevje pojdem in v Ljubljano in tam povem šolskim gospodom vse, kar počenja ta Ribnikar pri nas: kako hujska ljudi, neti sovraštvo in se tudi véde pohujšljivo. Da, ljudi pohujšuje s svojim življenjem in vzgledom. Eh, ni vrag, da bi ga ne spravili! Proč mora! Tak človek ne bo učil naših otrok, rajši zapremo šolo!“

Tako sta grozila Ribnikarju in ukrepala, kako bi ga najlože spravila strani.

Ko se je vračal o poznem mraku Ribnikar mimo Štempiharjevine zamišljen v svoje načrte in sanjarije, zdrami ga neko težko pridržano hahljanje. Ozre se in opazi na klopici pod hruško trgovca in njo, kako sta z rokami čez usta pridrževala glasen krohot.

Razburjen pospeši korake, Štempiharica pa prasne v glasen krohot, da je Ribnikar čutil, komu velja zabava onih dveh. Udarijo mu na ušesa Štempiharjeve besede:

„Pa se je bil zamudil! Kratkočasno mora biti pri Žolgarju, ker naš gospod učitelj ne vedó, kdaj domov!“

Kri je silila Ribnikarju v obraz, srce mu je bilo nemirno in slutnja, da morda vé Štempihar za njegova pota, ga je morila. Oh, neprevidnost!

Hodil je po sobi gori in doli nemirno, v ušesih mu je pa zvenelo krohotanje njegovih sedanjih nasprotnikov. Žal mu je bilo, ker se je tako spozabil, da je v zasmeh neprijatelj. Ali kaj sedaj? More-li nazaj? Ali bi bilo pošteno zapustiti njo, ki je zapala njegovim besedam? Oj, koliko trdnih sklepov!

Štempihar ni maral sam iti v boj zoper učitelja. Ker je imel s svojimi denarnimi zvezami v rokah občinske može in po njih občine vsega kota, izbral si je občinskega svetovalca Klepčevega Matija za svoje orodje: on naj bi hodil okrog gosposke. Preskrbel si je brž občinskih spričeval, katera niso učitelja Ribnikarja hvalila.

Oborožen s temi spričevali se je peljal Klepec v Kočevje in v Ljubljano. Pred toliko gospódo seveda človek ne more kar tako v navadni obleki, obleka dela dostikrat moža, in zato se je bilo treba Klepcu pošteno obleči, predno je šel pred tako gospódo. Kupil si je lepega črnega blaga in krojač Škarjevec mu je ustvaril lepo obleko, kakor bi jo na njega vlil. Oj, kako mu je pristojala! Njegovi ženi je kar srce igralo, ko ga je gledala v novi obleki, saj ni vedela, da je tak možak. K lepi obleki je bilo

pa treba še prikupljivega obnašanja. Človek, ki hče pri veliki gospôdi kaj doseči, ne sme stati kakor štor, katerega se človek najrajši ogne.

Klepčevka, ki je večkrat slišala, da se mora človek po kancelijah klanjati in hliniti, da kaj doseže, ga je učila:

„Matijec, ko prideš pred gospôdo, ne smeš imeti rok od zadaj na hrbtu, ampak tako-le ob sebi, in prikloni se globoko. Ne do tal, ampak vsaj toliko, da se z nosom dotakneš kolen, seveda ne preveč, da se ti ne vlije kri. In ko govoriš, lepo govôri, začni vselej: ‚Gnadjiv gospod!‘ potem pa povej vse, kar veš, in še več, saj nobeden gospodov ne ve, kako je v resnici. Jezika ne varuj, in kadar treba, pokaži tudi denar, saj ti bo Štampihar povrnil vse, vse. Oh, denar ima čudovito moč: zaprte duri odpira in veliko in mogočno gospôdo omehča in ukloni, da je prijazna, domača, postrežljiva.“

Tako oblečen in poučen se je odpeljal Klepec po opravku.

Vso pot si je izmišljal, kaj bi govoril, da bi dovršil svoje imenitno poslanstvo. To, kar se je res zgodilo, zdelo se mu je premalo. Vrh tega se je bal gospôde v Ljubljani, ki ni kar tako, da bi ž njo zobal črešnje.

Ko je prišel v Ljubljano, poiskal je z mnogim popraševanjem gospoda, ki je imel takrat usodo ljudskih učiteljev v rokah.

Potrka, pritisne kljuko in se zmota v gospodov kabinet.

„Sedaj-le!“ misli si Klepec.

Prikloni se do kolen pred gospodom ali: o, joj! — prask! — in hlače so dobile špranjo. Ta nezgoda ga je zmešala in razburila, da je zarudel kot pipec. Za hip je bil pozabil, kar se je bil zmisllil potoma in ni vedel kam pogledati. Gospoda je lomil smeh, in malo je manjkalo, da ni raztresel smehú. Potrka osuplega Klepca po rami in ga prijazno opomni:

„Priatelj, drugikrat morate biti previdnejši! Nikar se preveč ne priklanjajte, dokler ne veste, iz kakšnega blaga so hlače! Nič ne dé! Le povejte, kaj želite!“

Klepec dobi pogum, da začne:

„Jaz sem Matija Klepec iz Zadnje vasi; saj ste menda že slišali o meni, ker sem občinski svetovalec in posestnik. Prišel sem k vam, gnadjivi gospod, povedat in se pritožiti, da je pri nas učitelj Ribnikar, katerega morate premakniti ali kar je še bolje, deti ob službo.“

„Zakaj?“ začudi se gospod.

Klepec je pripovedoval na dolgo in široko, kar si je bil v glavi sestavil o Ribnikarju. Gospod se je kar čudil, da se o tem učitelju dotlej ni bilo zvedelo ničesar.

Spričevala tudi niso hvalila Ribnikarja, in tako je bil gospod prisiljen zahvaliti Klepca, ker je storil tako dolgo in težavno pot in razkril učiteljeva slaba dela.

„Gospod Klepec, bodite prepričani, da Ribnikar danes osem dnij ne bo več v Središču.“

„Saj tudi ne sme biti!“ potrdi prav po domače Klepec, ki je bil vsled uspeha in gospodove prijaznosti dobil dovolj poguma.

Z zavestjo, da je dobro opravil, vrnil se je domov, prej si je bil pa še pri Virantu zašil razparane hlače. Ko pride na Štampiharjevino, pilo in pelo se je na srečen odhod Ribnikarjev.

„Oh, kdo neki je sedaj na vrsti“, vzdihne Blisek, sloneč pri oknu, „ker je zopet tako vpitje?“

Štampiharjevi prijatelji in Klepčevi znanci so brž raznesli po vsem kotu:

„Ribnikar pojde od tod!“

Žolgarjeva Marija se te novice ni razveselila prav nič. Ko je prišel Ribnikar, ga je vprašala:

„Ali pojdeš res od tod? Pa mi ne poveš ničesar?“

Ribnikar se začudi:

„Jaz? — Zakaj?“

Potolaži jo, zagotavljajoč, da ne pojde nikamor, ker ni prosil odtod in tudi ni vzroka za prestavljenje.

Vendar je bil razburjen, kaj neki pomeni ta govorica? Pred nekaj dnevi mu je bilo priletelo na uho:

„O, saj bo šel! Potem se bo pa lahko zopet zarastla steza do Žolgarja.“

Takrat ravno ni opazil teh besedij, toda sedaj so se mu zdele značilne. Ker se pa ni čutil krivega, bil je miren.

Neki dan dobi s pošte uradno pismo.

Odpre brž, da vidi, — na! — roke se mu stresó in obledi, — dekret! — — Prestavljen!

Bere in bere.

„Zakaj?“

„Zaradi slabega in pohujšljivega vedenja. Seliti se imate takoj . . .“

Papir zmečka in ga vrže po tleh, kakor bi bil papir kriv nesreče. Hodi po sobi gori in doli, podpira glavo ob mizo, v glavi se mu pa podi misel za mislijo, načrt za načrtom . . . Prestavljen! . . .

„Slabo vedenje. Na, to imam! Res, slabo je bilo: dal sem se zapeljati. To imam za plačilo, da sem drugim služil za hlapca. Zares, skoro bi dejal, da mi je prav, ker sem se vtikal v nepotrebne stvari. Kaj so mi mari ti ljudje in njih homatije! Naj se praskajo, kolikor hočejo, naj se oderejo, pusti jih v miru!“

Ko je tako premišljal in premišljal, sklene takoj zapustiti kraj, da bi ne bil prijateljem v zasmeh. Zbere knjige, obleko in zloži vse v omaro in zaboje. V mraku gre

k Blisku in mu naroči vse potrebno glede selitve.

Po noči, ko je že vse spalo, gre iz šole, odpravljen na pot. Srce ga je vleklo v Stransko vas k Žolgarju. Kako naj tolaži Marijo in sebe!? S čim? Dobro ime, katero je še imel, odvzeto mu je bilo z današnjim dnevem.

Nasloni se na ograjo in premišlja, kaj bi storil. Tako visi kake pol ure, a potem jo naglo mahne po cesti iz Središča.

„Z Bogom!“

Pri Žolgarju se ni oglasil.

„Ribnikarja ni več! Šel je!“ zavpijejo drugi dan ljudje.

„Haha! Na! Sedaj pa ima zadosti!“ pripovedoval je Štempihar. „Kaj mu je bilo treba vtikati svoj nos v moje stvari.“

„O, noben učitelj nas ne bo komandiral!“ vpili so drugi. „Mi smo ga predstavili.“

Dosti ljudij je pa reklo:

„Škoda ga je!“

Žolgarjeva Marija si je od žalosti zakrila obraz in ihtela in zdihovala:

„Le zakaj ga ni bilo? Oh, kam je šel? — Mar ne vé, káko me je pustil? Lažnivec, Kaj mi je vse obetal?“

Toda vsi vzdihli niso pomagali. Ribnikar je bil tedaj že daleč. (Dalje.)

Častitljiva starost.

„Na nebu nešteto zvezdic plamtí,
Te zvezde so njega lépe očí,
S katerimi zre po zemljici speči,
Ki sanja o sreči, sreči slepeči.
Lepé so zares te nebne očí,
Ki svetijo sredi tihe noči,
A lepše od njih očí so mi tvoje,
Ti nádeja moja, dete ti moje!
Saj pógled tvoj sega na dno mi srcá,
Tje, kamor ne more zvezda nebá;
V globino srcá mi pógled tvoj sveti,
Prav kakor žar solnčni sveti poleti . . .
Nikar ne umri mi, dete; ti žij,
Da dolgo še zrem žar tvojih očij;
Še dolgo z očmi mi ljubkimi sevaj
In mamici svoji srce ogrevaj!

Na vrtu vse polno cvete cvetic,
Vrtníc in še drugih cvetk krasotic,
Ki daleč vonjavo točijo blago,
Vonjavo razkošno, milo, vsem drago.
Res lepi so cveti, mil je njih vonj,
A sličnega tebi iščem zastonj.
Najlepša cvetica ti pač si meni,
Ah mamici skrbni pa zapuščeni:
Za vse te cvetice vrtné cvetó,
Ti dete pa cveteš zame samó;
In nihče do tebe nima pravice,
Jaz božati sama tvoje smem lice . . .
Aj, dete, nikar mi ti ne umri,
Mar hitro mi rasti, hitro cveti,
Pa čednostij toči blago vonjavo, —
In boš mi v zabavo, boš mi v proslavo!“

In odšel sem . . .

In spet je vsakdanjost tu. Na obrazih ne opazim nič izpremembe. Vse tako kakor poprej. Vendar pa si moram izkoristiti te dneve, ki me še držé na to pusto zidovje.

Torej nekaj pisem še izpod Čela pričakuj. Človek pač ne ve, kaj mu prinese bodočnost.

Gradove svitle zida si v oblake,
Zelene trate stavi si v puščave . . .

Ti si to prej vedel, ljubi moj pesnik,
kakor jaz.

Te pozdravlja

Tvoj

Radoslav.

Iz našega kota.

(Povest. — Napisal *Podgoričan.*)

(Dalje.)

VI.

Po odhodu Ribnikarjevem se je obnašal Štempihar jako oblastno.

Marsikomu je srce upadlo tako, da si še misliti ni upal, da bi bil Štempihar storil kaj napačnega. Kmalu so bili Središčani krotki kot božji volki in so hvalili Boga, da so še na svetu, saj ni bilo več Ribnikarja, ki bi bil grajal Štempiharja.

Jeden sosed se je mrmraje stiskal v svojo hišo, kakor medved v brlog, drugi je pa celó izkušal ujeti kak žarek milosti raz Štempiharjevino: samo Mica s Krtine se je kaj malo brigala za Štempiharja ter prodajala lonce in točila žganje, naj je bilo Štempiharju prav ali ne. Kadar je pa Štempihar kot njen mejaš iskal kakšne stvari pri meji, izprašala mu je vest, da je Štempihar kar odkuril iz njenega obližja kakor pes, katerega gospodinja polije s pomijami.

Mica se ni veliko vtikala v vaše homatije in ni delala Štempiharju sitnostij, da bi se vznemirjal, zato je dejal večkrat Štempihar med svojimi ljubimi gosti:

„Kakšen lep mir je sedaj pri nas, ko ni več tega Ribnikarja, ki je delal le zdrabo in prepir! Veste, kako je hujskal Kadunčeve? In Blisku in Krajčku je dajal potuho. Sedaj vidite, da je bolje, da ga ni.“

In ti ljubi gostje so mu kimali, ker včasih se je vendar ujel kak kozarček, kakor

pravimo, zastonj, ako sta bila Štempiharjeva zakonska dobre in židane volje.

Po padu Ribnikarjevem je Štempihar obrnil vse sile proti Krtini. To je moral razrušiti, ker tam se je vsedel sovražnik, kateri je spretno prerezoval žile, ki so donšale denar v Štempiharjev mošnjiček. Na Štempiharjevini so streljali z vsemi topovi na Krtino, toda trdnjavica se je držala trdno, in sovražnikova zastava — Micin obraz med vrati prodajalnice — se je pokazala po vsakem odbitem napadu. Ogledi, tožbe zaradi motenja posesti in drugi slični napadi Mice niso pokončali, ampak so jo vspodbujali k vstrajnejšemu delu.

Slab vojskovođa, da pusti sovražnika v zadnji trdnjavici, dasi si je osvojil že vso zemljo okoli nje!

Ali ta sovražnik na Krtini se ni samo hlabro držal v svoji trdnjavici, ampak je celo namerjal pridobiti si tisto zemljo za Krtino, ki je bila last Šimončka Samotarja, in tako boj razširiti in utrditi svojo moč ter oslabiti oblegajočega sovražnika.

O tem načrtu je zvedel Štempihar, predno je mogla Pogačarjeva Mica za vedno zasedeti Samotarjevino.

Kako se je razburil vsled tega! Že sedaj je bilo na Krtini toliko življenjske moči, da je delala preglavico Štempiharju: kaj šele potem, ko se bodo mogli njeni lastniki svobodno gibati in širiti! Kadunčevina mu je

toliko prizadejala in na! vsi ti duševni naporji naj bi bili zastonj? Ne, to ni smelo biti! Samotarjevina ni smela priti v roke Pogačarjeve Mice, ampak v njegove.

Šimonček Samotar je imel borno kočico, okoli nje pa njivo. Na severni strani je bila njegova soseda Pogačarjeva Mica, na vshodu pa je bil po padcu Kadunjčevine Štempihar njegov mejaš; na zahodu pred hišo je imel cesto, na jugu pa stezo. Hišica ni bila veliko vredna, pač pa njiva ne toliko zaradi pridelka, kakor zaradi svoje lege ob cesti, kjer si je podjetnost lahko postavila hram za trgovino ali gostilno. Toda Šimonček Samotar ni imel ne zmožnosti ne denarja in česar je še k podjetnosti treba, in zato je ostal revni Šimonček Samotar, ki je rad sedeval v senci košate lipe pred hišo, ali pa je brbal po njivi in vzbujal njeno rodovitnost, ali pa obiskoval dobre ljudi, da je ujel kak grizljaj. Imel je ženo in sina, katera mu pa je Bog vzel, in zato je naš Šimonček živel še v večji nadlogi, ker ni imel nikogar, ki bi mu bil stregeč. In tako je včasih v senci pod lipo premišljal svojo revščino ter delal načrte, kako bi si prekrenil, da bi živel lože in zložneje.

Sklenil je:

„Prodam to stvar, z izkupičkom pa poplačam dolgove, in kar mi še ostane, užival bom polagoma do smrti, saj ne bom tako več dolgo tlačil trave in kadil tobaka.“

Ker je vedel, da bi bila Mica na Krtini rada kupila prostor, da bi ne bila tako na tesnem, gre na Krtino in ponudi Mici svoj svet. Mica se ni obotavljala, ampak mu je takoj obljubila toliko, da sta lahko sklenila kupčijo. Martinek je dobil 50 gold. na kup.

Skoraj okamenel je Štempihar, ko je zvedel o sklenjeni kupčiji.

„Izgubljen! Zastonj je bil ves moj trud! Ta Mica me pokonča! Kako bom živel z otroki, ako bodo na Krtini prestrezali ljudi, ki nosijo denar v prodajalnico? Pol soseske se lahko ustavi tam, jaz naj pa pajčevine preštavam po stropu in muhe bijem. Znorel bi, če bi kaj pomagalo. In sedaj bo že toliko sveta njenega, kjer si postavi kar hoče.

Vražji Šimonček, da te ni prej k meni prineslo, kakor na Krtino!“

Tako je tarnal pred svojo ženo.

„Pa ti iz kupa vzemi! Ako nekoliko več velja, naj, tukaj se ne more varčevati!“ pravi ona.

In ker ni bilo drugače, poiskal je Štempihar Šimončka in plačal toliko dražje kakor Mica, da je Šimonček povrnil denar, kolikor ga je bil vzel od Mice. Kajpada se je začela sedaj pravda, v kateri je zmagal Štempihar ter postal lastnik Samotarjevine — a Šimonček polagoma — berač.

Kako je prišlo, mislim da bode mojim ljubim čitateljem najjasneje, ako jim podam pripoved Šimončka Samotarja samega, kateri je pogosto zahajal v našo vas. Tako me tudi nihče ne more dolžiti pristranosti. Gostoljubni ljudje so mu radi dajali jedi in kar je še potreboval, in dobrodušni starček je mnogokrat s solzami v očeh pripovedoval, kako je prišel na beraško palico. Dasi nam je bilo vse to dobro znano, vendar smo ga radi poslušali, ker je pripovedoval živahno in ker se nam je revež smilil. Njegovo pripovedovanje je močno ganilo vsakogar in zato jako vplivalo na mlajši rod, ki se sedaj ogiblje vseh ljudskih izkoriščevalcev.

„Ljubi moji!“ začel je vselej Šimonček Samotar, „poznate me, da se mi je godilo nekdanj bolje. Imel sem svojo streho in svoje ognjišče, in nič ne dé, da nisem imel na tem ognjišču dostikrat česa skuhati, moje je bilo in lahko sem se vlegel na svojo zemljo v senco. In sedaj sem berač, pravcat berač, živeč ob vaši milosti. Hu! da je prišlo tako daleč! Verjemite mi, da ne vsled moje lenobe, ampak vsled moje neumnosti, vsled moje nesreče! Le poslušajte, kako! Vsi veste, da sem imel svojo zemljo in hišico v sosesčini Pogačarjeve Mice. Dokler sem imel ženo, — ki je umrla neke noči tiho, da še sam nisem vedel, kdaj — bilo je še moči živeti. Njivico je obdelovala ona, jaz sem pa tudi zaslužil kak krajcar. Vedno smo imeli za sol in tobak.

Ko sem pa ostal na svetu sam, začelo mi je biti hudo na svetu. Ej morda je to

kazen za moje pregrehe v mladosti. V hišici mi je bilo dolg čas, pred hišico me je zeblo celo ob solnčnih dnevih, ker je bila kri že premrzla, delo na njivi me je težilo. In tako sem premišljal, kako bi si vendar zboljšal svoje revno življenje. Videl sem, da tako ne morem dalje živeti, ker zaslužka ni bilo, zadolžiti se pa tudi nisem imel kje. Slaba se mi je obetala. Obupal bi bil, ako bi ne bil zaupal v božjo milost in v dobroto dobrih ljudi. Tedaj mi je prišla v glavo taka-le misel: Prodal bom hišico in polagoma užival tiste denarce, ki mi ostanejo. In zares sem sklenil iti k Pogačarjevi Mici, da ji ponudim svoj svet.

In naredila sva kupčijo, rečem vam, dobro kupčijo, ker mi je obljubila plačati, kolikor sem zahteval. Izgovoril sem si bil do smrti streho, ker sem mislil, da drugega mi do smrti ne bo primanjkovalo. In sedaj sem se štel srečnega vsled te kupčije in sem mirno prespal naslednjo noč, ker sem bil vendar jedenkrat brez skrbi.

Naslednjega jutra, ko sem sedel pod lipo in gulil ta-le svoj vivček, ugledam Štempiharja, ki se je bližal Samotarjevini. „Kaj-li išče?“ mislil sem si in ga opazoval. On pa je prišel do mojega sveta tikoma Krtine, ustavil se s prekrižanima rokama in meril z očmi mojo zemljo na dolžino in širino in v povprek. „Lahko ti je žal za to zemljo!“ mislil sem si. On se je pa spustil po meji navzgor in zavil po stezi skonca moje hiše in črez nekaj hipov je stal pred menoj. Čudil sem se njegovemu obisku, da sem nehal pušiti in mi je ugasnilo v pipi. Okoli ust mu je igralo prav sladko smehljanje, da mi je skoro dobro delo.

„Dobro jutro, Šimonček!“ ogovori me prijazno in mi podá še svojo mehko roko; seveda, kdor ne dela trdo, ta ima lahko mehko roko.

„Kakšna sreča me je doletela tako zgodaj?“ odgovoril sem mu.

Njemu je pa sladko smehljanje še vedno igralo na gladkih, tolstih licih. Bila ga je sama ponižnost in ljubezen. Polagoma je celo k meni sedel na klop, jaz sem ga pa gledal,

in zdel se mi je čim dalje boljši človek. Izpraševal me je o zdravju, življenju in o drugih mojih razmerah. Meni se je odprlo srce in odvezal jezik, da sem govoril ž njim kakor s prijateljem. Pripovedoval sem mu, kako živim in kaj namerjam v bodoče. Povedal sem mu tudi, da ta zemlja ni več moja, da je last Pogačarjeve Mice. Oj, kako se je začudil! Povedal sem mu tudi, koliko znaša kupnina. „Kaj? Tako malo?“ zavpil je on. „Nisem nevoščljiv Pogačarjevi Mici, pa toliko je vendar premalo. Dve sto goldinarjev si zavrgel!“ Jaz sem se mu čudil: „Kdo neki bi bil dal toliko?“ „Jaz“, pravi in se udari po prsih. „In toliko dam še danes, če je treba, ne zaradi sebe, ampak zaradi tebe, ker vem, da denarja potrebuješ.“ V meni se je vzbudila lakomnost in pohlep. Veste, 200 goldinarjev niso mačje solze! O grozovita pohlepnost po denarju! Da bi te nikdar ne bil poznal! Še sedaj se moram pokoriti, ker je nisem znal brzdati. Dve sto goldinarjev je bilo takrat zame celo premoženje; tega sem se polakomnil. Moj obiskovalec mi je povedal, kako naj razderem kupčijo z Mico, in mi na srce govoril, da me je sreča našla, ker bom naredil tako dobro kupčijo. In jaz sem vzel denar od njega, z Mico sem pa razdril kupčijo. O da bi tega nikdar ne bil storil!

V pravdi, ki sem jo imel zaradi tega z Mico, dobil sem jaz. Še sam ne vem, zakaj mi je šlo vse tako dobro.

Kako smo vriskali pri pijači po dobljeni pravdi! Hvaležen sem stiskal svojemu kupcu roko, ker se mi je smehljala brezskrbna bodočnost, katero mi je oskrbel. Za jezo Pogačarjeve Mice se pa nisem čisto nič zmenil. Z denarjem, ki mi je ostal, sem poravnal dolgove, pa mi je še ostalo kakih tristo glđ. Sam nisem vedel, kaj bi počel; doma se mi ni zdelo varno shraniti jih zaradi ognja ali tatov, a v hranilnico v mesto jih dati nisem maral, ker je ta stvar presitna in preveč od rok. Najboljše je, tako sem dejal sam sebi, ako dam denar kakemu dobremu in poštenemu človeku, da mi ga shrani, pa tudi vrne ob vsaki priliki, ko ga bom potreboval.“

Ko je prišel Šimonček v svoji pripovedi do tu-le, preстал je in si obrisal solze iz očíj. Potem je zopet govoril, pa — tiho in oprezno:

„Ljubi moji, nečem vam imenovati njega, komur sem dal denar. Morda bi me šel tožit, da ga obrekujem, in mene bi zaprli. Pa kaj vam tudi to! Imel sem ga za prijatelja in zaupal sem mu. Zbral sem svoje denarje in jih nesel k njemu spraviti. Z veselim obrazom jih je vzel v svoje varstvo, meni so se pa pri njem zdeli varnejši, kakor ne vem kje.

Nekaj let sem živel brez skrbij. Po pismu sem imel izgovorjeno stanovanje, in k prijatelju sem šel včasih po kake male denarce za tobak. A rajši kakor denarce mi je dajal kak kozarec vina in zraven dobrega belega kruha. Ej, lepo je bilo, pa ne dolgo.

Približal se je čas, ko sem se moral vsled kupnega pisma izseliti. Nisem se srdil zaradi tega, ker vidim najrajši, da se godi vsakomu po pravici. Poiskal sem si pri sosedu stanovanje in se preselil. Štempihar je pa podrl mojo kočo. Nisem mu mogel ubraniti, pač pa so se mi rosile oči, ko se je zrušil nekdanji moj dom, kjer sem užil sicer veliko grenkosti, pa vendar tudi nekaj veselih uric. In Štempihar je preoral tla, kjer je stal moj rojstveni dom.

Tedaj se je naključilo, da sem potreboval nekaj denarja; posodil bi ga bil svoji sestri, ker do svoje sestre nisem mogel ostati trdosrčen. Mislil sem, da ga imam tako rekoč v roki in še veliko.

Šel sem k prijatelju. Ko sva bila sama, dejal sem mu:

„Prijatelj, denarja potrebujem za sestro, vrni mi tisto, kar sem ti bil dal spraviti! Obrestij nečem nikakoršnih, imej jih za skrb, ki si jo imel z mojim denarjem.“

O, da bi ga bili vi videli! Zarezal je zaničljivo nad menoj in še bolj zaničljivo dejal:

„Kakšen denar hočeš? Ali ga nisi že vsega zajedel in zapil? Ali ga nisi že nazaj dobil? Še več si dobil, kakor si dal!“

Zazeblo me je po vsem životu, vendar sem mislil, da se šali.

„I, nu, kaj se delaš takega? Tistih tristo goldinarjev vendar nisem zajedel in zapil. Če si mi včasih kaj dal, ni to še toliko. In košček kruha — ali je vreden jeden goldinar? Pa mi nisi dal tristokrat kruha in vina.“

„Ne imej me za bebca!“ zakriči nad menoj in pokliče svojo ženo:

„Ti, glej ga no, Šimončka, od mene hoče imeti denar, katerega je že davno zajedel in zapil; saj ti dobro veš, koliko sva mu že dala.“

Dasi sem bil star, zavrela mi je kri, da sem zavpil:

„Goljuŕija je to! Denar sta spravila, sedaj me pa hočeta odreti. Dajta mi, kar je mojega! Ali si tak prijatelj?“

„Saj se mu res blede“, oglosi se ona, kar je mene še bolj raztogotilo.

„Čez deset dnij pridem po denar, pripravi mi ga!“ zavpijem in odidem.

„Starec, ali se ne znaš obnašati bolje?“ zavpije ona za menoj.

Ko se doma umirim in pomislim, kaj se mi je ravnokar prigodilo, zdelo se mi je vse preneumno; kesal sem se, da sem se bil tako izpozabil in za resnico imel prijateljeve besede. Vse ni moglo biti nič drugega kakor šala.

Čez deset dnij sem šel zopet po denar. Ne morem vam povedati, kako so me sprejeli. Vse je bilo na nogah: on, ona, otroci, hlapec, dekle, vse je vpilo: „Samotarjev Šimonček nori, nori.“

Oni človek ni dal do sebe; zato bi bil skoraj sam mislil, da sem brez uma.

Ali na mojo vero, pameten sem bil gotovo bolj, kakor takrat, ko sem zaupal lakomnežu denar. Opravil nisem nič. Ko sem bežal domov, razlegalo se je za mano zlobno zabavljanje in slišal sem besede:

„Glejte norca! Več let smo ga napajali in pasli, sedaj pa hoče od nas še denarja! To je pravi norec!“

Meni je bilo hudo, da sem se razjokal, in šumelo mi je v ušesih: Norec, norec ...

Kaj sem hotel? Šel sem v sodišče in naredil tožbo za denar.

Med tem pa se je bilo po vsem našem kotu razneslo, da se mi blede. Koder koli sem hodil, postajali so ljudje, na uho so mi pa letele besede: „Šimonček Samotar nori.“ Meni je bilo grozno hudo. Čimbolj sem za-trjeval, da sem zdrave pameti, da mi hočejo vzeti denar, manj so mi verjeli.

„Šimončku se meša!“

Pričela se je pravda. Ali moj Bog, vse me je gledalo po strani, celó v sodišču, in si namigavalo. Vse se je sukalo zoper mene. Povedali so mi, da sem vse zapravlil, zajedel in zapil, da nimam ničesar dobiti. Vesel naj bom, ako me ne zapró zaradi obrekovanja in žaljenja.

Seveda sem naposled hudo vzrojil — kdo bi ne bil? Na besede nisem pazil in v razburjenosti izrekel marsikakšno zabavljico. Ali kaj mi je pomagalo: Sodnik me je dal iz dvorane iztirati, in pravde je bilo — konec.

Tako sem postal berač in zaničevan — norec.“

In Šimonček Samotar se je po teh besedah vselej milo razjokal, otroci so utihnili, starejšim so pa tudi dostikrat igrale

solze v očeh, dokler se niso vsega privadili.

Tako je bil dal Šimonček denar shraniti in tako ga je dobil nazaj. Štempihar je bil vesel, da je bil možiček tako potlačen; sedaj je bil posestnik Samotarjevine in zajel Krtino od vseh štirih strani. Hotel jo je izstradati in razrušiti, a to ni šlo tako hitro, kakor si je želel.

Šimonček ni imel potem ničesar, niti stanovanja. Usmilila se ga je Kadunjčeva Marijanka, ki se je bila omožila v kočó ter ga vzela pod streho, saj je vedela, kako hudo je, ako vržejo človeka na cesto.

Tako so se sukale stvari v našem kotu. Hiša za hišo se je posula v razvaline, in ljudje so prišli deloma s slabim gospodarstvom, deloma po nesreči ob vse, pomagali so si pa nekaterniki na površje ter so potem lahko ukazovali in gospodovali, krotili ljudstvo in izžemali.

Toda „svaka sila do vremena“! Ljudje so izprevideli, da tako ne sme biti. Ako pa hočejo premeniti razmere, morajo si sami pomagati, pomagati z združenimi močmi.

(Dalje.)

Na tuji zêmlji.

XIX.

Roma — Amor.

Zadnjikrat torej le-tù v tem dragem, ponosnem svetišču,
 Knezov-apostolov god zadnjikrat tukaj slavít!
 Leta nevdružno bežé — odcvêlo je sedem pomládij,
 Kar sem ti, blaženi Rim, prvi prepeval pozdráv.
 Nisem še upal tedáj, da zibal ti srečo boš mojo,
 Vendar z neznano močjó tvoj me začaral je kras.
 Tekla so leta, in mir se vračal je v dušo mi bólno,
 Vse mi prevzela srcè tvoje ljubezni je slast!
 Danes, oh danes — slovó . . . Odcvêlo je sedem pomládij,
 Méni življenja je cvet ž njimi najlepši zvenél — —
 Knezov-apostolov dan, kakó je ta praznik slovesen
 Tù, kjer pod kúpolo spi Cerkve najprvi krmár!
 Trume ga ljudske slavé, in v prsih jim pólje veselje,
 Méni slovesa bridkosti tožno zaliva srcé.
 Zadnjikrat danes le-tù — — „o felix Roma, o — felix“ —
 Pesem, le vábi v okó sólzo mi — ni me je sram!
 Sólza bridkosti je to in sólza je dolžne zahvale:
 Tisoč prejel sem dobrot v tvojem naročaju, Rim.

novka ni iz celega srca odpustila. Toda bodi! Sedaj ostanem še v gradu.

Tebi pa bodi hvala, da si me še ohranil tu, ker je vendar-le tako zame najbolj prav.

Uro pozneje se je grajska gospôda odpeljala domov, jaz pa sem si izprosil dopusta do danes zjutraj. Našel sem v Lazu najinega nekdanjega sošolca iz dijaških let, Tineta Otrebnika, ki je sedaj knjigovodja pri nekem trgovcu v trgu. Silno se me je razveselil, in pregnali smo preteklo noč tako, kakor že davno ne. Tudi tvoj najboljši prijatelj, laški župan Vid, je hodil z nami. Ni tako hud mož, kakor si ga Ti naslikal. Mož ima svojo šolo. Jaz sem le občudoval njegov junaški spomin. A kaj?!

Danes pa sem, kakor bi se črevljarska smola pretakala po mojih žilah.

Prišel sem domov ves zaspan,

Ko mežnar odzvonil je dan.

Nisem zajutrkoval, nisem kosil, nisem poučeval, ampak premetaval sem se na divanu skoro cel dan in srebal vodo, kakor bi pil za stavo. Cigarete so mi odpovedale,

noge se mi opletajo, želodec ropoče, pljuča pa se mi dvigajo kakor loputnice pri mlin-skem kolesu. Ah, Krešimire, jaz vidim, čutim in slišim, da nisem za „guljat“, kakor bi rekel Rus, in še nekaj takih dnij — pa je po meni. Žal, da nisem pri Tebi. Ti bi mi gotovo ne pustil tako nočij izbijati. Skoro sram me je, pokazati se pred gospôdo, in zdi se mi, da vsak smeh, ki se čuje iz kuhinje in iz hleva, velja meni, negodniku. Koliko sklepov se je že porodilo v moji duši, a vselej zapadem usodi. Volja se igra z menoj in ne maram, da bi ona triumfovala nad menoj. Da bi imel tisti flegma Tvojega temperamenta, tisto trpežnost Tvojega napa, odločnost tvoje volje, a ne morem — igrača sem zlobne usode. Že sem mislil, sklenil — sedaj, sedaj . . . a ne gre. Iz volje se porodi nevolja, ki slika strašljive slike po stenah, a na tleh se vendar-le zvija v strahu in obupu, v jezi in bolesi

Tvoj

Radoslav.

Iz našega kota.

(Povest. — Napisal *Podgoričan.*)

(Dalje.)

VII.

Več let je minulo.

Med tem so v našem kotu ljudje umirali in se rodili, bogateli in obubožavali. Drobili so se kmetiški domovi, in število kmetiških proletarcev je rastlo; jedni so izgubili lastno streho in ognjišče, nekaterim je morda pač ostala še streha in kos njive; največ je bilo tistih, ki so se še imenovali gospodarji, v resnici pa ni bilo njihovega nič, ampak so bili le prostovoljni hlapci, ki so na videz še delali sebi, v resnici pa robovali onim, katerim so dolgovali.

Ljudstvo je propadalo gmotno in duševno. Nekdaj ponosni, toda lahkomišelnih kmetje

so bili duševno potrti, brez volje, brez zavednosti in polni obupanosti. Ob vsaki priliki so se zatekali v krčme, da udušé skrbi v vinu ali žganju, pili, dokler so imeli kak božjak v žepu, in še potlej, dokler se je dobilo še kaj na upanje pri krčmarjih, kateri so potem pisali z — vilicami. Po zimi so se zatekali v hrvaške šume, da niso vedno gledali revščine in so morda še kaj zaslužili za dom. Ko pa ni bilo tudi v hrvaških šumah več zaslužka in jim je glad kazal svoj režeči obraz, obrnili so se ljudje v Ameriko, da utekó uboštvu in lakoti.

„Amerika! Amerika! Amerika!“

Tako je zašumelo po našem kotu. Nova nada je poživila naše ljudstvo. Vzdignili so

se v trumah iskat sreče prek morja. Kmetje so prodajali živino, da so imeli za pot, ali so si pa izposojali na visoke obresti pri vaških oderuhih.

In ko so zarožljali v našem kotu prvi dolarji, izgubilo je ljudstvo razum.

„Amerika! Amerika! Kdo se bo tukaj trudil za oderuhe in davke, sam pa stradal!“

Kdor je le mogel, dobil je denar na posodo. Nekateri so dobili od znancev iz Amerike vozne liste, in tako so šli drug za drugim, možje in mladeniči, dekleta — sami krepki in delavni ljudje; doma so pa ostale žene, otroci, stari ljudje in pa oni, ki so bili v ljudskih žaljih odebeleli in ki so o teh bridkih časih imeli Ameriko — doma.

Štempihar in tovariši so postali v tem času možje. Vse jih je očitno hvalilo in častilo ter se jih tudi balo.

„Štempihar je dejal, mora že biti tako!“

Pri Štempiharju se je pilo, ko so odhajali v Ameriko, pri Štempiharju so ostali prvi ameriški dolarji. Tako je rastel njemu kupček, posestvo za posestvom je padalo v njegove roke . . .

Naši ljudje so imeli le svobodo trpljenja in stradanja, o svobodi delovanja se še govoriti ne more. Kadar so prišle volitve, izvoljeni so bili denarski veljaki s svojimi pomagači in tisti, katere so ti hoteli imeti poleg sebe: odvisne ljudi. Štempihar je s svojimi tovariši ukazoval občinam, on je povsod in vselej zastopal naš kot pred svetom.

Ljudstvo je postalo proti tem mogotcem brezpravno, ker je bilo gospodarsko v rokah teh veljakov. Ko so posojali denar, devali so ljudem zanjko okoli vratú, in ko so bili tako ostrkani, drli so naše kmete potem prekupčije. Kar je imel naš kmet na prodaj, prodati je moral tem ljudem, in kar je kupal, kupiti je moral od teh ljudij.

In kako se je godilo to?

Bolj nego vse besede govori dejstvo, da so ti ljudje, še pred malo leti nemaniči, postali oblastni bogatini.

Amerika našim domačinom ni prinesla sreče. Zlato, ki je prišlo v naš kot, gotovo ni imelo božjega blagoslova.

Možje in mladeniči, kateri so trpeli in služili v Ameriki, propadali so telesno, a prislužek, katerega so pošiljali domov, poznal se ni skoro nikjer. Žene so morale najemati delavce, ki so bili sedaj dražji, kakor so bili prej; gospodariti niso znale, in veliko brezskrbneje in zložneje se je živelo, ker so se žene tolažile, da možje in sinovi služijo lepe denarce, katerih ne more zmanjkati. In šlo je čez potrebo v prodajalnice za lišp in potrato.

Najžalostnejše je pa, da se je pojavljala v veliki meri npravni propad. Izginili so zakonska zvestoba, domači mir, krščanska ljubezen.

Onemogli in postarani so se vračali naši možje iz Amerike, kamor so šli še pred nekaj leti kot krepki možaki, veseli življenja, iskat denarja.

Skrbni možje, ki so se zbirali ob nedeljskih popoldnevih in zimskih večerih, modrovali so o tem in onem. Tožili so se na slabe čase in ugibali, s čim in kako bi si pomagali.

„O, ko bi ne bilo teh dolgov! . . . O, ko bi bila naša živina in pridelki dražji! . . . O, ko bi se ceneje kupovalo! . . . Še bi se živelo, še!“

„Zakaj se pa drugim godi dobro? Glejte Štempiharja! Ali je mar boljši, kakor smo mi?“ oglasil se je kakšen nezadovoljnej. „Kakšne dobičke dela v prodajalnici in gostilni! Mi koštruni!“

„Tiho! Tiho!“

Oprezni možje so takoj potolažili uporneža, zakaj vedelo se je, da imajo Štempihar in tovariši po vaseh ogleduhe, ki brž sporočajo, kaj je kdo žalega, dasi resničnega, spomnil o njih. In maščevalnosti teh mogotcev so se ljudje bolj bali kakor revščine. Strah je brzdal množico, da ni očito nastopila proti izkoriščevalcem.

Uboštvo in obup sta tiščala slehern vzlet ljudskega duha k tlom.

Dobro je bilo, da so ljudje v teh časih vsaj radi brali. Iz časnikov so se prepričali, da se tudi drugim ljudem ne godi bolje, da

si pa izkušajo pomagati z lastnimi posojilnicami, zadrugami in kakor še mogoče.

Previdnejši so govorili:

„O, ko bi tudi pri nas imeli kaj takega! Gotovo bi nam bilo bolje! Pozabljeni smo! Nihče se ne briga za naše gorje! Kaj bo z nami? Nikogar nimamo, in celo oni, ki morajo skrbeti za našo srečo, padajo drug za drugim v mreže Štempiharjevcev, kjer potem lahko pozabljajo nas!“

„Pomagajmo si sami!“ vpili so mlajši vročekrvneži.

Toda stari, ki so doživeli že marsikaj, zmajevali so s sivimi glavami in modrovali:

„Ne! Ni mogoče pomagati si! Tudi utopljenec se še nikdar ni za lase z lastno roko izvlekel iz luže! Mi se utapljam! Mi tonemo v morju revščine! Le milost naših prvakov nas vzdržuje še pri nekakšnem gospodarskem življenju, ker brez nas tudi oni ne morejo tako zložno živeti! Mi propademo gotovo!“

„Kako si pa pomagajo drugod? Brali smo, da si ljudje pomagajo sami, da so čim dalje bolj pri moči, čim dalje bolj sami svoji. Tako pišejo časniki!“ ugovarjali so vročekrvneži.

„Bedaki, ki časnikom in knjigam verjamete“, posmehovali so se odreveneli starci.

„Verjemite nam, ki smo doživeli že marsikaj in vemo mnogo. Ljudje so trpeli od nekdaj in bodo še trpeli, ko nas več ne bo tukaj!“

„Zakaj se godi dobro našim zatiralcem? Mar niso tudi oni ljudje, kakoršni smo mi?“

„Bog tako hoče! Po božji volji so si opomogli!“

„To pa že ni res! Bog neče nikake krivice, nikake ošabnosti, nikake sile, ampak ljubezen. Ali nas zatiralci ljubijo, kakor Bog hoče? Béžite!“

Mlajši niso verjeli starejšim in so še pristavljali:

„Tako? Jedni naj stradajo močnika, drugim naj bi pa ostajalo mesa in vina? To naj bi bila božja volja? O, ne! ne! Dostikrat smo že slišali: Pomagaj si sam, in Bog ti pomore! Bog nam pošilja bolezni, a prav po njegovi volji rastejo tudi zdravilne rastline! — Pomagajmo si!“

Stari so se le posmehovali, češ:

„Bedak! Neumni otroci! O, pride starost, pride spoznanje!“

Takrat so se vrnil v kot nekateri rojaki, ki so se izšolali v tujini ter dokopali do ugodnega socialnega položaja. Ti ljudje so šele na tujem prav spoznali napake svojih rojakov. Spoznavali so koristne naprave, s katerimi bi bilo morda pomoči ljudski bedi. Prešinjani ljubezni do rodnega kraja in svojih rojakov, sklenili so napeti vse moči svojega duha, da oprosté dobro, toda revno ljudstvo. Dalj časa ni imelo njihovo delo nobenega uspeha, ker so ostajali premalo časa doma. Ljudje so pač brali knjige in časnike, toda lotili se niso ničesar, ker niso vedeli, kako.

Prišel je v naš kraj tudi mladi učitelj Koren, ki je bil ves vnet za prospeh kmetiškega stanú, pa v socialnih vprašanjih dobro izobražen. Kmalu je spoznal, kakšne rane razjedajo naš kot, in sklenil je pomagati ljudstvu. Lotil se je vse stvari resno. Bilo mu je pa tem lože, čim bolj so bili ljudje na to že pripravljani.

V nedeljo popoldne so se v Stranski vasi zbirali možje na Slobodinovem vrtu, da tam v senci prerešetao novice, ki so se bile nabrale med tednom, pokadé nekaj pip tobaka, pozabavljajo malo čez svoje zatiralce in previsoke davke, nasmejajo se dovtipom tega ali onega soseda ter se tako odškodujejo za nevoljo in trpljenje vseh delavnikov minulega tedna.

Smeha in govorjenja je bilo dosti. Ko je pa že pojemala živahnost, oglasi se mladi kmet Dobravec, ki je doslej največ molčal in zamišljen zrl pred-se:

„Možje, nekaj bi vam povedal, pa vem, da mi ne boste verjeli.“

„Kaj?“

„Koren! Ta naš Koren, ta naš novi učitelj namerja pri nas napraviti posojilnico. Danes teden imamo shod. Tako sem slišal praviti.“

„Ej, ej, posojilnico! Komu neki?“ poskoči Travožel. Drugi obmolčé, čakaje, kaj pride.

Dobravec ga zavrne:

„I, komu? Nam vsem! Kdor bi bil potreben, ta bi dobil v posojilnici. Kdor bi

pa imel denarja odveč, naložil bi ga tudi tam.“

„Tega je pa treba! Vsak dobi denar, kjer hoče na posodo, kdor ga pa ima, posodi ga lahko na visoke obresti“, vpije Travožel, ki je imel nekaj stotakov pri ljudeh.

„Ti, Travožel, lahko govoriš tako, ker jemlješ obresti. Kaj pa pravijo oni, ki jih morajo dajati?“

„Kolnejo, verjemite mi, da kolnejo“, oglasi se sosed Dolžan, katerega so morili dolgovi. „In menda si tudi ti že preklet, ti Travožel, duša odrta, ki tako lahko in smehljaje spravljajš žulje ljudskih rok.“

Pritrjevalen smeh odobruje Dolžanove besede.

„Kaj? Vsak postopač in zapravljivec govori tako!“ srdi se Travožel.

„Zakaj pa ti ne posojuješ, ti Dolžan, he? Zdi se mi, da tudi tebi — obresti ne smrdé!“

„Oh, smrdé, smrdé!“ vzdihne Dolžan in se zlekne po travi.

Dobravec se oglasi:

„Nikar se ne prepirajta! Dolžan je revež, ki mora plačevati visoke obresti. Ti, Travožel, bi pa še ne bil, čeprav bi jemal nekoliko nižje obresti. Toda veš, da ne očitam ravno vsega tebi, drugi so hujši. Saj veste, kako je bilo Šimončku. Ko bi bil nesel denar shranit v hranilnico ali posojilnico, še sedaj bi bil mož, tako je pa berač. Upnik je upnik! Plačuj mu obresti, napajaj ga, pasi in delaj mu! In ako premoreš še kak krajcar, pusti ga v njegovi prodajalnici ali gostilni. Jaz pravim, posojilnica je pri nas prav potrebna, in kar je še več: tudi mogoča. O tem sem govoril že s Korenom, ki me je o vsem poučil.“

Možje so bili radovedni, kaj je Dobravec vse slišal. Prerešetovali so vse na dolgo in široko. Dolžan in Travožel sta se nekolikokrat sporekla. Ko so se razhajali, zmajevali so starejši, češ:

„Ej, ej, iz te moke ne more biti kruha, čeprav bi bil dober! Škoda! Koren se zastonj ubija s to mislijo. Našega stanja ne bo zboljšal. Kar ni mogoče, pa ni mogoče. Še Štempiharju se bržkone zameri vsled tega.“

Samo Dobravec je verjel in je opominjal svoje mlajše tovariše, da naj bodo trdni in naj se v nedeljo udeležé shoda.

„Upam, da si zboljšamo stanje, ako bomo zložni in trdni ter z združenimi močmi delali za svoj blagor in blagor naših otrok. Nič nemogočega ni posojilnica, niti ono, o čemer Koren še govori. Vse dosežemo, ako le hočemo. Noben pameten človek ne misli, da potem ne bo trpljenja in pomanjkanja. Vse to bo še, le morda v manjši meri. Ali nekaj bomo le dosegli: oprostili se bomo naših izkoriščevalcev, ki nas tlačijo. In to je veliko! Sami si hočemo gospodariti!“

Tako je šumelo po našem kotu pred shodom. Na Štempiharjevini, kjer se je shajala često bogatija vsega kota, posmehovali so se temu ljudskemu gibanju, češ:

„Sanjači! Revni ste kot cerkvene miši, pa hočete osvoboditi ljudstvo? Menite li, da se pobira denar na cesti? Kdo ga vam zaupa? Haha! Mi vemo, da so pri denarju velike izkušnje, da se človek težko premaga... Mi menimo, da bomo posojevali denar kakor smo ga doslej, samo če ga bomo hoteli.“

V nedeljo se je slišalo raz leco, da je popoldne ustanovni shod posojilnice za ves naš kot v tukajšnjem šolskem poslopju, da pride neki učen gospod iz Ljubljane, ki bo govoril o pomenu in upravi posojilnic.

„Neumnost!“ mrmrali so velmožje.

„Veliko si upajo, mladi so še!“ menili so starci.

Mladi gospodarji so pa s strahom v srcu čakali, kaj bo iz tega. In sto želj se je vzdigovalo pred Boga, da bi dal uspeha.

Popoldne je bilo pri krščanskem nauku zelo veliko možakov. Prignala jih je radovednost. Po končanem opravilu se razstavijo možje po trgu pred cerkvijo. V prvi vrsti so stali Štempihar in njegovi tovariši.

Zaničljiv smeh jim je igral okoli ust.

Za njimi so stali oni, ki so bili s prvimi v sorodstvu po žepu. Ti reveži so morali zasmehovati shod in poslušati ter potrjevati, kar so govorili prvi.

Na strani so se zbirali maloštevilni Korenovi prijatelji. Na obrazu jim je seval strah

in malosrčnost, ker so videli toliko nasprotnikov pred seboj. In marsikateri se je kesal, ker ni ostal doma ter doma čakal posojilnice.

Koren jim je vnemal pogum, a kaj pomaga, ker so iz vrst velmož donele zasmehljive opazke in krohotanje:

„Ali bodo že danes delili?“

„Radoveden sem, koliko pride na vsakega!“

„Nič več ne bomo delali, posojilnica nas bo zalagala.“

Ob določeni uri krene Koren s svojimi somišljeniki v šolo.

„Pa pojdemo še mi, da vidimo, kaj bodo skuhali“, zadere se nekdo nasprotnikov in vsi krenejo krohotaje za prvimi.

Šolska soba se napolni.

Koren je šele sedaj prav videl, kako imajo denarni velmožje na vrhovi ljudstvo vsega kota. Svest si je bil, da propade s svojo idejo, zato se je kesal, ker se je lotil te stvari. O, da bi mogel sedaj brez sramote odstopiti! Šel bi bil in pustil, naj gredo stvari dalje brez njega.

Učeni govornik nastopi. Njegova oseba, zgovornost in prepričevalnost, s katero je vnemal ljudi za posojilnico, kmalu navduši in ohrabri Korenove prijatelje, da so se spogledovali in prikimovali.

Tudi Korenu je zopet zrastle srce. Videl je, da je treba le vstrajati in ne se umakniti vsakemu nasprotniku.

Govornik je dokazoval potrebo posojilnice, potem pa prišel do ljudskih izkoriščevalcev. Živo je opisal njihovo rokodelstvo. Korenovi pristaši so se srčno smejali, Štempiharjevi tovariši v živo zadeti, togotili so se jezno in godrnjali:

„Ven pojdemo! Zakaj bi poslušali te čenče? Vsak klatež nam bo že očital goljufije!“ vpijejo od zadaj.

Štempihar, zarudel od jeze, plane k vratom, in njegovi pristaši zropotajo za njim.

„Prokleti berači!“ sikal je Štempihar.

Na Štempiharjevini so častiti gostje, ki so prišli s Štempiharjem od shoda, zbijali šale, zabavljali in se krohotali, da je Štempihar

„Dom in svet“ 1898, št. 20.

piharja kaj prijetno ščegetalo po ušesih. Večkrat se je oglasil Štempihar, da je njegov visok glas neprijetno mučil ušesa:

„Bodete videli, da ne bo nič! Kje bodo pa vzeli denar, da bi ga posojali? Kdo jim zaupa? Temu Trdini in Korenu? Hahaha! Saj jih poznamo, kdo in kaj so! Možje, jaz vam pravim: posojilnica smo mi!“

„Bravo! Bravo! Mi pojdemo rajši po denar k možu, kakor v posojilnico!“ klicali so možje razgreti.

„Živio, naš Štempihar!“ vsklikne Vencel.

„Živio! Živio!“

Takrat se je pa ustanovila na shodu prva trdnjava, v kateri bo dobivalo ljudstvo zavetje in moč v prihodnjem boju za gospodarsko in politično neodvisnost.

Izvolili so si v načelstvo posojilnice može poštene, previdne in neodvisne.

Pred razhodom se oglesi Koren:

„Možje! Znamenit in vesel je bil današnji dan. Postavili smo si trden temelj, na katerem si hočemo postaviti mogočno zgradbo gospodarske zveze za svoj duševni in gmotni napredek. Česar ne more posameznik, storimo združeni. Jarem, ki nas žuli, moramo streti, verige, ki nas oklepajo, moramo razbiti. Na zemlji naših očetov hočemo biti svobodni gospodarji. Delati hočemo sebi in svojim otrokom! Gotovo dočakamo veselejših dni in dosežemo blagostanje, samo složni bodimo in trdni! Grožnje izkoriščevalcev naj vas ne preplašijo! Zmagati mora naša trdna volja in naš razum! Naprej po tej poti! Poštenost naj bo naš ščit, previdnost in ljubezen naše orožje!“

Zadovoljnost in navdušenost je napolnjevala poslušalce. S strahom so se zbirali na shod, a sedaj so se s pokrepčanim duhom vračali v svoja selišča, saj so bili mnogi prepričani, da se začno boljši časi, ko ne bo treba delati le za oderuhe in prekupce. Zlasti jih je navduševala zavest, da sedaj niso več le posamezniki sami zase, ampak da so vsi združeni, vsi za jednega in jeden za vse. Kako jim je to vzbujalo medsebojno ljubezen!

O, svoboda, svoboda, kako vse po tebi hrepeni in te ljubi!

Naši velmožje so kmalu vpili okoli: Toda ljudje so dejali:
 „Izginil je mir iz našega kota, kar je „O, kajpada! Ovce niso več tako mirno pre-
 Koren tukaj! Vse ljudi je nahujskal proti našale vaših škarij! Zato naj jih gosposka krotí!
 nam! Čas je, da ga prestavijo odtodi!“ Vse naj služi vašemu sebičnemu nagnjenju!“

(Dalje.)

‚Belim menihom‘ v pozdrav.

(O priliki otvorjenja stiške opatije.)

Dan zgodovinski je zor privèl nam čez jasna pogorja,
 Z rádostno sòlzo v očéh rod blagoslavljal ga naš!
 Móz plemenitih je broj objela spet zemlja slovenska,
 Vek odvihrál je od tod, kar so razstali se ž njó.
 Žalno razstali . . . Saj d o m zapustili takrát so pregnanci,
 Tujka ne — mati je njim zèmlja slovenska bilà.
 Šest je stoletij in več z ljubeznijo jih negovala,
 Šest so ji vekov in več zvesti sinovi bili.
 Blagi sinóvi! Pred duh pradavni mi stopajo časi:
 Delali kaj za naš rod „beli mènihí“ so tod!
 Dlan in srcé in razum posvetili očetom so našim
 Časne jim blagre delèč, k večni jih sreči vodèč.
 Šume slovenske so v raj izpreminjali žalji mèniški
 Tod, kjer ponosno poljé ziblje zdaj polni svoj klas.
 Jadnih nešteto solzà otrli so z lic siromakov,
 Lačnim lomíli so kruh, bólnim hladíli bolest.
 Zlate omike je svit zazóril nam ž njimi v deželo,
 Prve učtelje v njih ded je dolenski častil.
 Tihe pobožnosti vonj po sèlih so širili naših,
 Sládko ljubezen do Nje, ki je Kraljica nebà.
 Dlan in srcé in razum posvetili očetom so našim —
 Kaj naj daruje še več prave ljubezni krepost?
 Žrtev mi terjaš krví? — O, líli so, líli jo tudi
 Tod za naš narod in dom hrabri mèníhi nekoč! . . .
 Ne po bahatih gradéh — v meniškem je tihem zidovju
 Nášel zavetje naš ded, ko je navalil Turcín.
 Tu se boril je za križ, boril se za lastno svobodo,
 In posvečene roké ščit mu bilè so močán.
 Pálo, oh pálo je gláv, a bratje — črez trupla menihov
 Moral je ljuti barbar, da je dosegel do nas! . . .
 Strašna in — lepa povest! Oh kdo bi pozabil jo, bratje,
 Če le hvaležnosti kal v prsih njegovih brstí?
 Národ naš zabil je ní, na veke ne bode je zabil,
 Danes živeje kot kdaj zopet mu vstaja pred duh.
 Danes, ko slavne možé, dobrotnike vélike svoje
 Zopet pozdravlja vesel v svoji sredini le-tód. —
 Dan zgodovinski zares! Sinovi Marijini zopet
 Tù so razpéli svoj krov, rod kjer Marijin živí . . .
 Hvala ti, sveti Bernard — in hvala vam, beli očetje,
 Narod slovenski vam vès hvalo prepeva v pozdrav!
 Narod slovenski je blag, on vreden je vaše ljubezni:
 Dlan in srcé in razum zopet podajte mu v dar! —

M. O.

Upam, da Te še najdem živega. Poju-
teršnjim Te obiščem. Grem po opravkih v
Ljubljano. Klanec je dobil drugi, jaz pa sem
prosil za drugo službo. Zatrjujem Ti, da
bodo moje misli pri Tebi, dokler si ne po-
dava rok. Na svidenje

Tvoj
zvesti
Krešimir.

XXV.
Krešimir Lisiki.

V Ljubljani, rožnika 189.

Draga sestra!

Radoslava sem še dobil živega. A sedaj
ga ni več med živimi. Na parah leži, zato

čakam njegovega pogreba. Pretresljiva je
bila njegova smrt, a lepa! Govoril je do
zadnjega. Tudi Tebe se je spomnil . . .

Pa še nekaj. Pri škofijstvu sem zvedel,
da sem dobil župnijo Jančji dol. Selila se
bova torej, kakor se je preselil najin ljubi
Radoslav — upam — v nebesa. Čeprav sem
žalosten zaradi smrti njegove, vendar sem
vesel, jako vesel, da je umrl tako lepo,
spravljen z Bogom in s svetom. Po pogrebu
pa précej pridem domov

Tvoj
brat
Krešimir.

Iz našega kota.

(Povest. — Napisal *Podgoričan.*)

(Dalje.)

VIII.

V nekaj mesecih po shodu je začela
posojilnica poslovati.

„Nič ne bo!“ slišalo se je dostikrat od
strani, ker ni posojilnica takoj poslovala.

In marsikdo je bil vsled tega potr in
še bolj nezaupljiv.

„Samo kokodajskanje, in nič jajec!“ režal
se je Štempihar. „Ali vam nisem pravil? Da,
vidite! Nič!“

„Posekati so te hoteli!“ laskali so se mu
privrženci.

„Pa kaj morejo? Nič! Še bodo okoli tebe
lazili, še, samo če boš hotel posojati ljudem.“

„Vsakomur že ne! Samo tem, ki poznajo
mene!“

Marsikateri privrženec je v srcu pre-
klinjal to znanstvo, ker je bilo predrago,
toda pomoči ni bilo . . .

Posojilnica se je zdela mnogim prijetne
sanje — žal — le sanje, ki ne koristijo nič.
Ker niso videli takoj uspeha, poleglo se je
njih navdušenje in upanje.

„Bo!“ razlegalo se je od ust do ust, ko
so ugledali na posojilničnem stanovanju ba-
hati napis: „Posojilnica“ in so čuli razglas
odborov.

„Kje bo denar?“ izpraševali so se od-
borniki, prijatelji, nasprotniki . . .

„Kje? Od kod?“

V sili Bog ne zapusti nikogar, kdor se
zanaša na njegovo pomoč in sam upre vse
sile duha in telesa za dobro delo . . .

Polagoma je kapljal denar skupaj.

Prvi denar so vložili odborniki po svojih
skromnih močeh. Ta več, ta manj, vsakdo
pa z iskreno željo, da bi se denar množil
v skupno korist zadruženikov. Prinesli so
denar znanci in prijatelji ustanovnikov, pri-
nesli so ga mali ljudje, ki so imeli denar
shranjen po skrinjah, ker ga niso znali po-
sojati, prinesli so denar kotarji, dekle in
drugi varčevalci, in nu, naposled so zaupali
denar posojilnici tudi oni, ki so imeli kaj
denarja v tako imenovani „Kranjski hranil-
nici“; tudi ti so hoteli postati deležni s svojim
denarjem dobrih del.

Tako se je množil denar hitro, nepričakovano, da je ljudstvo strmelo in se čudilo, odkod je nakrat toliko denarja.

Denar, ki je ležal neplodovit v skrinjah, ki je delal skrbi starim možičkom in ženicam, ki so ga skrivali pred ognjem, tatovi in svojimi izkušnjavami, denar, ki je pomagal množiti moč nasprotnikov v deželi, prišel je v ljudske roke, da se obrne v ljudsko korist.

„Bo!“ oddahnil se je marsikateri siromak, katerega so pestili oderuhi. „Tudi nam se jedenkrat smehlja bodočnost. Dal Bog, da bi ne bile samo prikazni v sanjah!“

In prišli so drug za drugim odkrivat v posojilnico svoje rane, svoje smrtne težave. Oj, koliko jih je prišlo na videz zdravih, trdnih, v resnici so pa bili že zapisani gospodarski smrti. Črni krokarji so komaj čakali, da si razdelé plen.

In ti siromaki so se vračali iz posojilnice lahkega srca in veselih lic, saj jih je poživiljala vesela nada, da se rane skoro polagoma zacelijo, da bodo morda tudi oni še jedenkrat vskliknili: „Prosti smo!“ Da, še so čutili na sebi sponse, ali te sponse so bile vse drugačne, kakor verige, na katerih so jih imeli otvezene izkoriščevalci.

V ljudskih srcih je vstajala vera v boljšo bodočnost, vzbujala se je vera v lastno moč, v silo združene človeške delavnosti. Vzbuja se je podjetnost . . .

Toda na Štempiharjevini in še drugod tega niso bili veseli, zakaj ljudje, katere so imeli doslej na vrvi, kateri so slušali doslej na miglje, kateri so dotlej veselja trepetali, ako jih je obšnil prijazen pogled Štempiharjev, postajali so — svojeglavci.

Dejali so:

„Tudi mi smo ljudje, ne živina! Doslej smo poslušali glas svojih izkoriščevalcev, svojega razuma pa ni vprašal nihče, kakor se ne vpraša topa žival, ki pameti nima. Zakaj nam je dal Bog razum in prosto voljo? Tudi mi smo in hočemo biti ljudje.“

In krenili so na pota, ki so se jim zdela najprimernejša. Več se niso bali onih, katerim so bili dolžni, visokih obrestij niso

hoteli plačevati več, ogibali so se prodajalnic in gostilnic onih, katerih se dotlej niso smeli. In to je bilo lahko, ker so se opirali na posojilnico, ki je drage volje pomagala vsem k neodvisnosti . . .

Tako je postajalo tudi na Štempiharjevini mirneje. Glasnega hruma veselih pivcev ni bilo več, a tudi gneče petičnih kupovalcev ni bilo. Zlata jama, katero so bili s toliko lokavostjo odprli na cerkvenem svetu, začela je presihati. Dohajali so pač še na Štempiharjevino njegovi somišljeniki, da so si tožili o slabih časih, ki so prišli nad nje, toda ti so imeli precéj zadržane mošnjčke; ostajali so dostikrat tudi prepirajoči se mešetarji, ki pač radi mnogo pijó ali malo plačajo; zašel je tudi kak tujec ali pa kak domačin, ki rad v samoti in skrivaj použije kako merico dobrega črnikalca in malo pokramlja z gospodom Štempiharjem, ker vsak si poišče zabave po svojem vkusu.

Toda to Štempiharju ni zadoščalo. Prijatelji so prinašali premalo za življenje, o mešetarjih ni da bi govoril, tujca ni bilo vsak dan, da bi ga oskubli in o drugih? . . .

Štempiharja se je vsled tega loteval semtertje obup.

Ko je včasih sam sedel v prazni pivnici in gledal, kako se motá solnčni prah po sobi in brenčé mesarske muhe po oknih, zgražal se je tolike samote; spominjal se je minulih, zlatih časov in v duhu je gledal namestu zlate jame brezdno, brezdno, ki požre ves dobiček dolgih let. Zdelo se mu je, da razpade in izgine vse ono, kar mu je prirastlo k srcu.

In molčé je premišljal vse to, dajal si pogum ter snoval nove načrte, kako podpre svojo zgradbo, da reši sebe in svojo hišo.

Oblagodarjen je bil s hčerami.

Hčerke so zorele druga za drugo kakor jesensko sadje, ki s svojo zrelo krasoto vabi človeka, da je odtrga. Tudi hčerke so s svojo zrelostjo vabile ženine, češ, tu smo, vaše smo, snubite nas!

In prihajali so drug za drugim petični ženini, klanjali se cvetočim deklicam, šepetali jim o sreči in o ljubezni v zakonskem

stanu in omamljali tako mlada dekliška srca, da so se naglo v nemala kakor suha trava pomladi, ki hitro vsplamti, da zopet ugasne.

Ženini so pričakovali poleg pridnih nevest tudi velikih dot. Toda?

Štempihar je pač opazoval nagnjenje svojih hčerá za možitev, pil z zaljubljenimi ženini vino, jedel pečenko in spravljal denar, toda o udaji katere hčere ni hotel nič slišati. Bil je gluha, trd. Smehljaj se je samohvali ženinov, preziral je prošnje in jok hčerá in osorno zavračal ženo, ki je imela srce za prošnjo ljubih hčerk, katero so ganile njihove solze.

Dejal ji je:

„Nora! Vse ženske ste jednake, mlade in stare: pameti nima nobena. Vedno godrnjaš: omoži jih, pomisliš pa nič! Ali ne veš, da je k možitvi treba denarja, da jih brez denarja neče nihče? — Glej, ljuba moja, in premisli! Časi, kakor vidiš, so drugačni kakor nekdanj. Prej sem do sedme ure zjutraj pridobil več kakor sedaj ves dan, družina me pa velja več kakor prej. Gostilna je prazna, prodajalnica prazna, sami smo, ljudje hodijo svoja pota. O, vražji Koren! Posojilnico jim je ustanovil ter jih nahujskal, da se niti ne bojé svojih upnikov. Skoraj bi se moral svojega dolžnika bati. Prej so se oni nas bali, sedaj jim strežemo mi. Saj si videla oni dan! Opomnil sem oni dan — v resnici prav prijazno — Komarja iz Zabukovja, ki mi ima dati nekaj desetakov, zakaj ne hodi več v našo gostilno in prodajalnico . . .“

„Oh, koliko jih več ne pride!“ vzdihne ona.

„In sem mu namignil, da ga iztožim. In kaj je dejal? Vzrastel je, češ, da sem ga že precèj izžel, da neče biti več molzna krava, ter je šel, v nekaj urah se vrnil in mi vrgel denar na mizo: „Na, tu imaš! Več nas ne boš!“ In spraviti sem moral denar in vem, da Komarja ne bo več k hiši in ž njim še mnogo drugih. Obetajo se pa nam še slabši časi. Ali nisi slišala zadnjič, kaj so govorili na trgu pred hišo? Zadrugo snujejo! Kmetje bodo sami prodajali svoje pridelke

in sami naročali potrebno blago. Potem je odklenkalo meni in mnogim drugim.“

„Pa saj si vedno pravil, da s posojilnico ne bo nič, in zadrugi se tudi smeješ!“

„Kaj pa hočem? Ali naj si še sam pomagam kopati jamo? Ali naj sam hvalim to in dajem poguma ljudem? Ne, tako bedast nečem biti! Vsaj tiste, ki še zaupajo meni, moram obdržati, da ne ostanemo popolnoma sami. Tako bi morda še živeli kakor sedaj; v prodajalnici dela Agata, gostilno opravlja Dorka, v kuhinji se suče Albinka. Najina nada, najin starejši sin, pa lahko hodi s hlapci in delavci, da gre delo bolj od rok. In ko odrastejo še drugi otroci, nam bo še ložje, ker ne pojde nič denarja od hiše. Otroci naj ostanejo doma!“

„Zmerom? Menda ne noriš! Kaj bodeš z dekličí? Ali čakaš, da ti zarjavé kakor pipec v blatu, katerega še otrok ne pobere? Možu jih daj po vrsti! Lej, za Agato jih je že toliko vprašalo, ubožica bi se tako rada možila, in Dorka je tudi že imela dobre snubače. Toda ti si trd kakor kamen. Ne omečé te solze otrok, niti obeti snubačev. Kaj vendar misliš?“

„Govoriš kot ženska. Tvoje pameti zastonj iščem. Povem ti, zakaj ne oddam nobene proč, ako še sama nisi izpregledala. Stvar je taka-le:

Naše premoženje in naš dom ostane navzlic posojilnici in bodoči zadrugi tak kot je sedaj, ako ostanemo vsi skupaj, ako bomo vsi pridno delali in služili. Otroke potrebujemo doma. Kakor hitro začno zapuščati dom, kopneti bode začelo naše premoženje, naš dom se bo zrušil. A tega jaz nečem doživeti. Kadar pa mene ne bo več —? Hu! Potem naj se zgodi, kar se mora!“

„V resnici so važni vzroki, ki te silijo ravnati tako, vendar mislim jaz, da sreča in zadovoljnost lastnih otrok bi ti ne smela biti zadnja stvar. Vsak kočar omoži svojo hčer, le naši dekličí naj se ozirajo za možem kot solnčnica za solncem od jutra do večera, da naposled odcvetó in zvenejo, in ne bo maral nihče zanje?“

„To ravno hočem! Odcvetó naj, zvenejo naj, da jih ne bo več mamilo tako veselje.

Ostane naj jim le veselje do premoženja, do imenitnosti in časti. Premožna in veljavna mora biti naša hiša, zato pa moramo denar skrbno varovati, da veš!“

Razsrdil se je bil in zato se ga je bala. Zakrila si je obraz in solze so se ji vtile.

On je pa godrnjal o ženski kratkovidnosti in ženskih solzah, s katerimi bi se lahko zalivalo vino, ako bi ne bilo dovolj vode, katere so pa nestanovitne kakor rosa na solncu.

In ko se ona ojunaci, mu reče:

„Morda je za nas bolje tako, kakor hočeš ti! Pa stôri po svoji previdnosti! Odslovî pa vendar Petičarja, ki se hodi ponujat Agati in nadlegovat mene in tebe. Agata je vedno bolj vanj zatelebana.“

„Naj hodi! Mar hodi zastonj? Mar pije zastonj naše vino? O, dokler bo še kaj takih bebcev v našem Kotu, se nam ne bo še prehudo godilo. Kadar pride čas, ga že odslovim. Za Agato, ki tako nerada sedi v prodajalnici, pa preskrbim drugod dela, saj se bo Zalika kmalu privadila prodajanja.“

„Kam misliš dati Agato?“

„Lej, poslušaj me, kaj sem si izmislil! Železnica ne sme tako voziti mimo nas, da ne bi dajala kaj dobička. Na kolodvoru je precêj prometa, tam bi se še marsikaj ujelo. Dva sta si že napravila tam gostilne, pa mislim, da se bo še jedna lahko, namreč — moja. Tone Glupec je postavil hišo preveč na desno, Martin Plavec preveč na levo: jaz jo pa postavim sredi med njima, ravno nasproti izhodu s kolodvora, da lahko vsak tujec najde v našo vežo.“

Ona potolažena tleskne z rokama in vzklikne:

„Saj bo res prav tako!“

„Agato damo tje gori, ker je prodajalnica ne veseli. Naj se nosi s kuhalnico, kolikor ji drago! In če bodo prihajali tudi trapasti mladeniči, ki takoj obnoré, ako ujamejo kak prijazen pogled, tudi prav, saj ti ljudje ne vedó, kaj je denar, in nikdar ne preračunijo, koliko jih velja zahajanje v gostilno. Ej, gostilna je dobra stvar za zaslužek, ti rečem. Ta nas bo rešila. Saj vidiš, da hočejo

ljudje čim dalje bolj pijače, in naši ljudje imajo rajši gostilne kakor cerkve. Bedak bi bil, ako bi zamudil tako priliko. No, pa kaj pravim: mislim, da Agati ne bo dolg čas na kolodvoru, prihajali bodo znanci, a tudi tujci se nas ne bodo mogli ogibati. Oh, tega Petičarja, ki je Agati zmešal glavo in še vedno misli na ženitev, o tega ozdravim, tega ohladim gotovo, in potem mislim da se ohladi tudi Agata.“

„Stôri, kar hočeš, kakor se ti zdi najbolje! Ako misliš, da je denar vse, delaj tako, toda glej, da te vsled same pameti ne ulovi nespamet. Pomisli na svojo mladost in mojo.“

Pustila je samega.

„Le pojdi! Ženske mi na starost ne bodo gospodarile. Agato in Dorko pa tudi prešerno veselje mine. Doma morajo ostati na straži, da nam ne izgine ono, kar smo si pridobili v toliko letih. Ako pa dekleta ne bodo hotela slušati, no, potem tudi vem, kaj mi je storiti: kopali smo zlato, dokler smo mogli, sedaj bodo zadosti drobtine, katere bomo pobirali povsod; da bi le teh nikdar ne zmanjkalo! Slava Bogu, da mnogim ljudem tako počasi padajo luskinе z očij, da se še ne zavedajo in ne zavedó lastne koristi.“

V nekaj tednih je bila zemlja pred kolodvorom Štempiharjeva, seveda za lepe denarce. Zadovoljen si je mêl Štempihar roke.

„Haha! Znati se mora! Tako pod roko se marsikaj dobi ceneje. Ako tičarju nobena tica več ne prileti v tičnico, nastavi limanico drugam. O, posojilnica in kar še snujete, me ne pokonča! Nimam še črva v glavi, da bi si ne znal več pomagati!“

Glupec in Plavec sta se jezila, ko sta bila zvedela, da se je ukeril med njima Štempihar.

„Oh, zelena nevoščljivost! Celó sem ga je privlekla, da prestreže drugim grizljaj kruha!“ bantil ga je Glupec.

Plavec je godrnjal:

„Ta Štempihar misli, da mora povsod on smetano posneti in na vsaki juhi cinke položiti. Ako je nevoščljivost količkaj pregrešna, gotovo ni brez greha Štempihar!“

Štempihar se pa ni zmenil za jezo teh dveh, kakor se nekdam ni za Bliskovo in Krajčkovo. Vozil je kamen in les ter zidal hišo.

Agata je težko čakala trenutka, ko bo hiša zgrajena in se umakne starišem, ki nimajo zmisla za njeno ljubkovanje. Petičarja, ki je bil s svojo ljubeznijo nadležen, prosila je, naj počaka, da se stariši premislijo.

Oče je bil že sit Petičarjevih sanjarij in njegove nadležnosti. Ko je Petičar nekoč pri kozarcu vina vprašal Štempiharja, kdaj bo poroka, dejal je Štempihar:

„Poroka? Res ne vem! Agata se ne bo možila.“

„O, da, da! ata! Agata komaj čaka vašega dovoljenja.“

„Tako? Tega nisem vedel, pa mi še ne pové! O, ti dekle, ti!“

„Denar imam. Ne bo ji težko pri meni!“

„Jaz pa nimam denarja! No, no, če je pa tako, da imaš denar, jo pa vzemi, naj bo! Kaka dva tisočaka mi lahko daš. Ravno sedaj zelo potrebujem, ko zidam.“

„O, rad vam posodim!“

„O, kaj posodiš? Daj mi! Jaz tebi Agato in ti meni denar!“

Petičar se je čudil.

„O, zakaj pa ne? Samo recite, koliko bo dote!“

„Dote? Nič! Ali nimaš dovolj Agate? Glej, kolika izguba bo zame! Kdo mi bo odslej delal?“

„Prodali je menda ne bodete?“

„Kaj, prodal! Ali nimaš dovolj, da dobiš dekle? Za denar je hudo na svetu, in gledati se mora, kje se dobi. Dva tisoč mi daj in vzemi Agato!“

„To bi se reklo kupiti ženo.“

Petičarjeva ljubezen se je izkadila.

„Poiščite si drugega norca, morda ga dobite. Žene si ne kupim, rajši nimam nič! Vi imejte Agato, jaz pa denar! Plačam. Koliko sem dolžan?“

„Pa si takoj hud. Ko te mine nevolja, pa še pridi, da se kaj pomenimo pri kozarcu.“

Petičar jo je brž odkuril. Niti ozrl se ni v prodajalnico, kjer je Agata stala pri oknu in ga čakala. Otrla si je solze v tolažbo, da pride pozneje.

Zvečer pri večerji pa pravi oče:

„Petičar te je snubil, Agata. — Pa sem dejal, dva tisoč mi daj in jo vzemi! Pa ni bilo zanj. Kar pobral se je od todi.“

Agata zajoka milo, kakor otrok ob materini smrti, in zbeži iz hiše, Dorka in Albinka sta se jezili. Vsem je prešel tek, da so se razkropili od mize.

Štempihar se je pa veselil in s slastjo večerjal, ker je ženina tako umno odgnal od hiše.

Za sv. Urha semenj je bila hiša pred kolodvorom dodelana. S Štempiharjevine so vozili orodje, posodo, vino. Agata je pobrala vse, kar je bilo njenega, ter dala prenesti na kolodvor. Komaj je čakala trenutka, ko pojde s Štempiharjevine.

S Petičarjem ni imela nobenega znanja več, ker ga ni bilo blizu. Tudi na pisma ni odgovarjal, ampak godrnjal je:

„Če misli Štempihar, da mu bo kdo še denar štel za hčere, le naj jih ima in čaka! Jaz si bom že poiskal boljšo doto.“

Agata se je tolažila:

„O, ne bom čakala starosti v samskem stanu. Omožim se tako ali tako. Stara tetka ne bom.“

Na Veliki Šmaren je bila otvorjena gostilna na kolodvoru. Ustavljali so se tuji sejmarji in pa domači privrženci so prihajali obiskat Štempiharja.

„Tako ni, kakor je bilo včasih, pa vendar pojde“, dejal je Štempihar, ko je zvečer prešteval denar.

Agata je bila spretnejša natakarka kakor prodajalka.

(Dalje.)

Iz našega kota.

(Povest. — Napisal *Podgoričan.*)

(Dalje.)

IX.

Po ustanovitvi posojilnice so ljudje v našem kotu kmalu spoznali silno moč družjenja in ljudske vzajemnosti. Odpirale so se jim oči, in kmalu so razločevali prijatelje od neprijateljev. Kmet, ta sebični kmet, ki prej ni nič maral, ako sosed pogine, da se le njemu godi bolje, ki ni zaupal nikomur razven tistemu, kogar se je bal in mu je moral zaupati, spoznaval je vedno bolj, da je drug drugemu potreben, da ne sme vsakateri delati le zase, ampak tudi za druge; možje so se zavedali, da so poštenjaki, četudi so revni; kmetje, revni in trdni, so se zbirali v tesne, nepremagljive vrste, da združeni zdobé okove, ki so jih ovirali na poti do zmage. Sedaj jim je bilo pač jasno, da pade drug za drugim, ako niso združeni, da se le združeni ohranijo. Združilo jih ni sovrastvo, združila jih je sila.

Ko človek vidi uspehe pri svojem podjetju, rodé se mu v glavi novi načrti, kako bi si to podjetje izboljšal, kako bi si še lože pomagal. Naši ljudje, ki so šele sedaj prav spoznali korist in moč posojilnice, silo ljudskega združevanja, dovetni so bili že bolj za druge ideje, katere so Koren in prijatelji vrgli med nje. Uspehi posojilnice so jim dali pogum, pomen in namen združne zveze tolmačili so jim Koren in drugi, da se je naposled ljudem vendar zjasnilo, kaj je kmetijska zadruga za prebivalce vsega kota.

Ustanovni shod kmetijske zadruge je bil prav sijajen. Množica kmetov je pridrla iz vsega kota, da naznani svoj pristop k zadrugi. Ker se je že poprej po vaseh vsestransko pojasnjevalo o zadrugi, razumeli so kmetje lahko temeljna načela zadruge, o kateri jim je govoril govornik. Navdušeni so pritrdili zadrugi in podpisovali pristopnice.

„Dom in svet“ 1898, šte. 23.

„Bodite trdni kakor je skalovje naših gorá, nepremakljivi, kakor so gore same! Vaše poštenje naj sveti kakor solnčna luč nad vami! Bodite pridni kakor vaše bučele in previdni kakor izkušeni starci! Tako oboroženi dosežete ono, po čemer toli hrepnite in česar bodete vredni: gospodarske samostalnosti in gmotne trdnosti! Božji blagoslov naj spremlja vaša dejanja, katera naj vodijo vselej najčistejši nameni; pomoč zatirancem po krščanski ljubezni in pravičnosti!“

S temi besedami je končal govornik ter izzval viharno odobravanje kmetov, katerim so razigravala srca vesele nade, da tudi njim morda kdaj pride doba boljša od sedanje, ko bodo imeli za svoj obili trud tudi kaj spraviti.

Zadovoljni so se razhajali kmetje, raznašajoč blagodejne upe po vaseh in seliščih, do zadnje hiše . . .

Na Štempiharjevini kajpada niso bili veseli teh pojavov ljudskega združevanja, zakaj čutili so, da čim bolj se ljudstvo združuje, tem bolj bodo osamljeni oni, kateri živé od ljudstva. Taka osamljenost pa Štempiharju nikakor ni bila všeč, ker je vedel, da pomeni propad njegove slave in veličine.

S trdom je bil napeljal Štempihar do sebe studenec dohodkov, po katerem je pritekalo v njegov žep denar vsega kota ter množil njegovo moč in veljavo. Toda sedaj so vsi ti studenci presihali. V duhu je videl dobo, ko ne bo on nič več, kakor so njegovi kmetiški sosedje. Tega pa ponosni Štempihar ne bi mogel prenašati, temu se je upirala vsa njegova narava. Da bi on ne bil več kot so drugi? Sramotno!

Štempihar je jezno pihal tisti dan, ko se je ustanavljala zadruga. Vpil je nad hlapci, ko mu je kateri prišel pred oči, ošteval dekle, otroke, ženo, — jezil se je na ves svet.

Ves kot je plesal dotlej po njegovi želji, sukal se po njegovi volji, in ná! sedaj se godi vse brez njega in suče morda hoté ali nehoté celó proti njemu.

Sukati se je pa začelo tudi doma, v domači hiši drugače in celó proti njegovi volji.

Tista njegova misel, naj bi ostale hčere lepo doma, da se premoženje ne uniči, ni se hotela uresničiti. Ženske niso imele tiste pameti kakor on. Imel ni miru ne po dnevu, ne po noči. Po dnevu se je prepiral z ženo in hčerami, po noči je bil brez spanja ter nevoščljivo opazoval ženo, ki je sladko spala; oglašala se mu je čestokrat vest in mu vzbujala spomine na dneve davno minule ter mu je predočevala njegova dela. Zdelo se mu je, da mu preti duh rajnega soseda Kadunjca ter ga kliče na maščevanje za njegovo postopanje. Spominjal se je bednega Samotarja. Mučili so ga duhovi ubožanih rodbin in mu kričali, napovedovali osveto.

Nihče ne bi bil mogel zavidati sicer bogatega Štempiharja, kdor bi bil poznal njegove duševne boje in muke.

Gostilna na kolodvoru nikakor ni hotela stalno cvesti tako, kakor se je nadejal, pač pa je vsvetla hčerka Agata, kakor razcvete pozna jesenska vrtnica, katero goji skrbni vrtnar posebno dobro in ljubeznivo, ker ga spominja prijetne pomladi. Dela Agata ni imela. Stara dekla je opravila vse, kar je bilo treba. In tako je bilo Agati dolg čas. Med redkimi gosti ni bilo nikogar, ki bi se bil posebno zanimal za njo. Tudi Petičar ni imel veselja, da bi še kdaj ljubeznivo občeval ž njo. Agata si je pa želela družbe, ker ni prijetno, če je človek sam.

In našla jo je.

Na kolodvoru sosedje gostilničarji niso imeli baš mnogo dela. Prazno je bilo povsod. Sosedje so se dolgočasili, postopali okrog hiš, postajali na pragih in premišljevali marsikaj, zlasti kako bi bilo lahko, ako bi tega in onega ne bilo.

Kadar je pa človeku dolg čas, domisli si marsičesa.

Glupčev sin in Štempiharjeva hči, ki sta se večkrat gledala s praga na prag, z okna

v okno, mislila sta si: Zakaj bi se tudi midva sovražila, ker se sovražijo najini stariši. Zelena nevoščljivost je velik greh, veliko zlo, ki greni ljudem življenje na svetu in jih zori za pekel.

V njunih srcih je ginilo sovraštvo. Agata ni bila več nevoljna na Glupčeve goste, in Glupec ji je tudi privoščil, ako se je kdo ustavljal pri Agati.

Ko je polagoma izginilo sovraštvo in minula nevoščljivost, izcimila se je v mladih srcih ljubezen. Tem večkrat sta postajala na pragih, tem gotoveje sta si voščila z oken: dobro jutro, lahko noč!

Stara dekla je norce brila iz Agate in se ji je smejala, toda vino, katero ji je Agata pridno nalivala, izpreobrnilo je deklo ter jo oslepilo, da ni videla nič, niti slišala nič.

Tako sta se Tone Glupec in Agata bližala. Jeseni je bil pripeljal Štempihar mošta. Ves dan so pretakali in pokušali. Pozno zvečer se je Štempihar odpeljal v Središče.

Dekla se ga je bila precěj navlekla, in Agata jo je takoj spodila spat. Tudi sama se je napravila. Predno zaprè hišo, gre pogledat kakor po navadi na prag, ali spé tudi sosedje.

Svetla jesenska noč je bila. Polna luna je obsevala Glupčevino, in tako je opazila Agata nekoga na hišnem pragu. Srce ji zdrgeta. Novo vino je že prej grelo mlado srce, a ta trenutek ji je dal poguma, da je storila, kar bi bila že davno rada, česar si pa doslej ni upala.

Stori nekaj korakov pred hišo in zakliče polglasno:

„Tone! Tone! Kako si trd! Toliko časa sem že tu, pa te še ni bilo k nam! Saj sva si bila prijatelja, ko sva hodila v šolo! Ali si že pozabil? Pridi nocoj k nam pokusit mošt!“

„Ali smem?“ vpraša Glupčev sin osuplo in naglo prikoraka k njej.

„Že izdavna bi te bil rad obiskal, toda nisem si upal, saj vidiš, da se očeta ne vidita lahko.“

„E, kaj očeta! Vidiva se pa midva toliko lože! Ali ne? Pridi gotovo!“

„Takoj! Takoj!“

Razideta se naglo. Glupčeva hiša je bila kmalu v temi, in mlada tekmeča sosedka sta se prvič prijateljsko sešla v Štempiharjevi hiši. Agati je igralo srcé kakor že davno ne, in tudi Glupcu je bilo prav! Zdelo sta se tako domača drug drugemu, kakor bi bila skupaj vsak dan. Čas je bežal naglo in brž je poteklo par ur, predno sta se razšla.

Agati ni dalo spati. Sto in stokrat si je ponovila: „Našla sva se!“ V duhu mu je obetala večno zvestobo.

Od tedaj si je po dnevu pridno pletla in krojila perilo, zvečer, katerega je vselej težko pričakovala, se je pa pomenkovala s Tonetom. Domišljija jima je slikala zlate gradove.

Štempihar je kmalu zvedel o razmerju na kolodvoru. Jezil se je kajpada, ali storil ni ničesar.

„Le nôri, da te mine!“ godrnjal je. „Imela ga ne boš, kakor Petičarja nisi. O, vaju že ohladim in razpodim o pravem času.“

In še prav mu je bilo.

„Naj hodi k nam Glupec, saj ne prihaja zastonj! Pri nas pije, doma pa zanemarja goste. O, bedak! Kaj bi bilo res, če bi nespametnih ljudij ne bilo na svetu! Ne dalo bi se več živeti!“

Glupčev Tone in Agata sta si bila pa vse drugače zmislila, in sicer tako-le:

Tone in Agata se vzameta. Tone dobi od očeta hišo, in Agati tudi gotovo dá oče hišo in še denarja po vrhu za doto. Potlej se bo že živelo! Dve gostilni pa samo jedna mošnja! Ali more biti še boljše? Agata, ki je imela precëj očetovih lastnostij, veselila se je že tedaj denarja, ki se bo stekal v njen in možev žep.

Toda teh načrtov ni odobril Štempihar. Tako-le je dejal:

„Kaj? Svoje žulje naj razmečem okrog za prazni nič? — Ali sem zato zgradil hišo na kolodvoru, da bo sedaj Glupec v njej gospodaril? Haha! Z Glupcem naj stopim v sorodstvo, da se bom moral vse žive dni sramovati pred pametnimi ljudmi in pred seboj? Ali nisem več Štempihar? Hahaha!“

Res ni več onih dnij, kakor so bili nekdam, ko še ni bilo posojilnice niti zadruge, ali vendar sem še Štempihar, mogočen, ponosen in trden, da se ne menim z vsakomer!“

Trden je bil Štempihar, še bolj pa trd . . . mož neizprosni, kadar bi bilo treba odvezati mošnjiček.

Advent se je nagibal h koncu in bližal se je predpust, težko pričakovani čas vsem zakona željnim ljudem.

„Ta predpust se bova vzela!“ skleneta Glupec in Agata.

Zeló sta morala premišljati, kako bi spravila vso stvar v tir. Agata jokaje razkrije svoji materi svojo željo in trdno voljo, da vzame sosedo Toneta za moža, zagrozi se ji, da si naredi kaj hudega, ako ji ne dovolijo. Mati jo je svarila, toda Agata je bila še bolj trdna. Z grožnjami, prošnjami in jokom jo Agata naposled omeči, da ji je obljubila prositi očetovega dovoljenja.

Ko sta bila nekoč Štempiharjeva dva sama in je mati poznala, da je oče posebno dobre volje, ojunači se ona in reče:

„Veš, oče, Agato bo treba vendar-le dati možu! Mora biti že volja božja, ker tako sili v zakonski stan. Zakaj bi pa ne? Saj sva se tudi midva vzela; zakaj bi hčeri branila, ako hoče priti do poštene sreče? Kdo ve, kaj jo še čaka? Toliko si jih že odgnal, mislil si, da Agata ne bo več hrepenela po zakonu. Daj jo!“

„Haha! Ženske spletki! Naj hrepeni in koprni! Kaj je za to?“

„Lahko ji ukažeš to in ono, a da bi se ne možila — tega ji prepovedati ne moreš! Ona ljubi — jokaje mi je povedala vse — ona ljubi Glupčevega Toneta! Usmili se je in daj jo, ako ne, gotovo obupa! Govorila je, da se rajši konča, kakor bi še dalj časa bila tako. Ne bodi trd, pusti ji vendar voljo, saj ni napačna!“

On se je raztogotil. Vsa kri mu je silila v obraz.

„Nikdar! Ako nimaš pameti ti, imam jo jaz. Le dajaj potuho Agati, ali to ti rečem, pomnili me bodeta. Nikdar ne bo Glupec moj zet! Sramote bi se moral udreti, ako bi

bil Glupec moj sorodnik! Glupec naš sorodnik? Haha! S takim sorodstvom naj bi se ponašal? Še nocoj bo vsega konec! Zvečer grem na kolodvor, izbijem Agati vso nemnost, Glupca pa že naučim kozjih molitvic — ustrelim ga, če ne bo drugače! Sramote mi ne bo delal, in motil moje hčere. Sedaj je pa konec vsega besedičenja!“

Razburjen odide po opravkih.

Žena je spoznala, da je moževa volja nepremagljiva. Odpravi se in gre na kolodvor h hčeri. Pové ji vse. Solzna jo prosi, naj pusti Glupca, ter ji obljubi vse, kar premore, ves denar, ki si ga je prihranila v dolgih letih skrivaj, samo Glupca naj pusti. Povedala ji je, kako se je oče zagrozil Glupcu.

Agata se pa ni dala prepričati in preprostiti, ampak je trdila, da Tone bo njen

Rajhenburg na Štajerskem.

mož ali pa nihče. Mati je spoznala, koliko trdne volje se skriva v hčeri, in zato se je bala prihodnosti.

Svarila jo je še pred odhodom.

Zvečer, predno je oče prišel na kolodvor, pokliče Agata Toneta v hišo.

Tone pride in najde dekle vso objokano.

„Moj Tone! Moj Tone!“ je zaihtela.

„Kaj ti je vendar? Kaj se je zgodilo? Zakaj jočeš?“

„Oh, Tone, poslušaj me! Pa prej sediva!“ Potegne ga na klop, da sedeta. Ko se izjoka

in umiri, začne pripovedovati, kaj se je zgodilo. Tone je strmel, poslušal in jo tolažil.

„Ha, ako se nama protivi vse, moja boš! Za bogastvo in čast tvojega očeta ne maram, toda tebe hočem, in ti boš moja žena.“

„Da, tvoja!“ odgovori in se ga strastno oklene. A kmalu dostavi: „Nocoj se ne bližaj hiši! Stražili te bodo in v naglici se zgodi lahko nesreča. Moj oče je brezobziren. Lahko smo vsi nesrečni.“

„Zaradi tebe me ne bo nocoj k vam. Bodi mirna! A tvoj oče bo še rad obedoval

z nami! Nečem te žaliti, ali povem ti: napuh tvojega očeta je velik, ošabnost neizmerna, pa vse mine, vse! Sekira, ki ga podere ž njegove višine, je usajena. Dan na dan padajo udarci na trdno deblo, ki ne bo moglo dolgo prenašati smrtnih udarcev. Zruši se in potem ne bo nič višji, nič boljši, kakor smo mi!“

„Moj oče je slep! — On vidi le sebe!“ zaječi Agata.

Prisezaje si večno zvestobo se razideta.

Tistega večera je Štempihar besnel. Pretepaj je hčer, suval ženo in zmerjal deklo. Tako je hotel ohladiti hčerino ljubezen.

Navzlic prestanim udarcem se je Agata tistega večera srčno posmehovala očetu in hlapcem, ki so stražili hišo, kakor bi pričakovali razbojnikov.

Sram je bilo drugi dan Štempiharja pred ženo, hčerjo, hlapci, sram samega sebe.

„Ne, stražil ne bom nikdar več!“ dejal je sam sebi.

Od tedaj je minul predpust, in krasna pomlad je kraljevala v našem kotu.

Mir je vladal na okrog, vsakdanji mir. Kmetje so se zbirali v zadrugi, za svoje nasprotnike se niso menili —, pač pa se jih ogibali povesod. Sedaj so videli, kako močni so, — ko so združeni. Vsi napadi nasprotnikov jih niso mogli razdružiti niti jim škodovati, razbili so se ob ljudski značajnosti.

Štempihar se je bil nekako že privadil prazne pivnice in prodajalnice. Kajpada ga to nikakor ni navdajalo z veseljem. Toda, kaj je mogel? Molčé je prenašal težave in dozdevne krivice, ki mu jih je povzročala zadruga. Vesel je pa bil, da je ukrotil svojo hišo. Nič več ni zvedel ničesar o Agati in Glupcu in svest si je bil, da je Agata ozdravljena za vselej. In pri tej zavesti ga je vselej navdajalo veselje. Mislil je: Vsi moji otroci bodo doma delali pridno in varovali imetje. Razkopati ne bo treba ničesar. Agata bo še vrlo gosposinjila . . .

Agata je pa mislila čisto drugače. „Proč, le proč od hiše!“ V tem zmislu je tudi delala. Izpredvidela je, da doma ne bo dobila podpore za svoje načrte. Ohladila se je v

njej ljubezen do starišev, bratov, doma; na Štempiharjevino ni zahajala več. Molčé je odpravljala delo, kadar pa posebnega ni bilo, delala je zase, zakaj v njej je dozorel trdni sklep, da pojde od hiše, da se s Tonetom vzameta, naj je starišem prav ali ne prav. Dejala si je:

„Stara sem že štiriindvajset let, lahko naredim, kar hočem; nihče me ne more ovirati.“

Tone je bil preprosil očeta, da je bil ta zadovoljen, naj vzame Štempiharjevo Agato, čeprav praznih rok. Ker je bila v gostilni zelo spretna, nadejal se je, da povzdigne Glupčevo krčmo.

„Ako nam ne prinese denarja, upam, da prinese srečo.“

Tako sta se pripravljala Tone in Agata v dosego svojih ciljev. In dostikrat je bil Tone pri Agati. Zmenila sta se, da nekega dne pobere Agata svoje reči in se odpelje v Ljubljano, kjer se poročita in potem prideta domov.

Prijatelji Štempiharjevi in njegovi dobri svetovalci so mu pač pripovedovali, da se na kolodvoru nekaj plete, to so spoznali na različnih znamenjih, ter mu svetovali, naj vzame dekliča domov. Modrejši so mu celó rekli:

„Nespameten si, ker pustiš dekliča samega v gostilni. Mlad svet, zapeljiv svet, lahko se kaj naključí! Vzemi jo domov!“

Štempihar, ki je mislil, da je pozobal modrost vsega sveta, ni ší dal dopovedati. Smejal se jim je, rekoč:

„Mislite, če vi ne znate brzdati svojih otrok, da jih tudi jaz ne znam?“

In ni dal do sebe, ker ni verjel.

Neke nedelje zjutraj je pa bil silno razburjen. Lopotal je z vrati in pihal okoli sebe, da so se domači kar čudili, ker niso vedeli, zakaj je tak.

In kako bi ne bil!

Dekla s kolodvora ga je po prvi maši potegnila v gostilni za vrata ter mu povedala:

„Ata! Jej, jej jej, kaj vam moram povedati! Agata gre proč. Vso obleko je že spravila v zaboje. Drevi nas zapusti. Jaz nisem mogla molčati; storite pa, kar hočete!“

„Kam pojde? — S kom?“

„Ne vem, kam je odpravljena, vem pa, da jo Glupec izpeljuje. Za njim pojde!“

„Za Glupcem? — Za Boga! Tolike sramote!“

„O, zakaj nisem tega že prej povedala!“ zavjalka dekla. „Ker nisem smela povedati doslej, povem sedaj. Večer na večer je bil pri nas, celó takrat, ko ste stražili!“

„Hu! Pa ti mi tega nisi povedala prej? O, da, poznam te! Dušo boš prodala za vino in denar! Hudoba!“

„Ata! Odpustite mi, saj me poznate!“

„O, le pojdi! Mislil sem, da vas poznam, toda . . . Kmalu bom tam! Agati ne črhni o tem!“

Ko so dohajali ljudje k drugi maši, drvil je Štempihar kobilu na kolodvor, da so se ljudje kar čudili in spogledovali.

„Menda hoče še danes kobilu pokončati! Ali besni?“

„Kje je? Kje je ona?“

S temi besedami plane Štempihar v hišo. Dekla mu pokaže po stopnicah naravnost v sobo. Agata je imela vse razloženo in za-boje pripravljene. Očeta ni pričakovala.

Agata ostrmi, da ji pade vse iz rok. Ostrmi pa tudi Štempihar, zagledavši, kako vestno se pripravlja hčerka za odhod.

„Hahaha! To so moja hčerka? Odpravljajo se z doma? Doma pa ne povedó ničesar? Lepa hčerka! Glej, glej! Srajce, rjuhe, odeja, vse potrebne reči v beraškem zakonu. Zaboji so že pripravljene in morda tudi kaj denarja. Prazna menda nisi mislila iti.“

„Oče moj!“

„Hahaha! Da, tvoj oče, tvoj gospod! Zato ti ukazujem: Poberi se izpod moje strehe! Proč od mene, malovredni otrok! Ha! Tu so ključi! — Sem ž njimi! — Tu imaš uro, denar!“

Iz žepa ji potegne denarnico in iz nedrij odtrga uro.

Hčerka je pa bledela kakor strop nad njima. Kot kip je stala sredi sobe, da jo oropa oče vsega, kar ima na sebi.

„Poberi se, nesramnica! Jaz te nečem poznati!“

Pahne jo iz sobe.

Agata milo zaihti in odide iz hiše potrta, uničena . . . Nameri korake h Glupcu, toda ne! ne! velelo ji je nekaj. Kaj bo ž njo? Krene mirno naprej. Kam? Pregnana od očeta! Sto misli se ji je podilo po glavi. Kri ji je zalivala srce . . . Strašna zapuščenost ji je silila pred oči . . . Ali je vredno dalje živeti? . . .

Tako je tavalala s temnimi mislimi po samotni poti.

Sedaj zagleda v daljavi pred seboj ponosno poslopje: Stoklasovino.

Vzdrami se in ojunači:

„O, tjekaj grem! K ujcu grem! Poprosim ga zavetja za jedno noč, dve . . . Gotovo se me usmilijo, čeprav nas ne morejo ljubiti, ker jih sovražijo naš oče . . .“

Sphana in objokana prisopiha k svojemu ujcu na Stoklasovino.

„Ujček moj! Ujček moj! Usmilite se me!“

S temi besedami plane Stoklasu za vrat.

„Agata! Ti tukaj? Kaj ti je?“ začudi se ujec.

„Pregnana sem! Oče me je spodil!“

Stoklas je obstal.

„Ali me sprejmete?“

„Ti dvomiš, Agata? Ostani tu! Prostora bo dovolj zate v hiši in pri mizi! Govori vendar! Povej, kaj se je zgodilo!“

Agata je pripovedovala, Stoklas je pa mrmral o trdosrčnosti in napuhu Štempiharjevem.

„O, drage volje te sprejmeva jaz in žena. Kar je naše, je tudi tvoje, dokler se kaj ne prekrene, saj tako itak dolgo ne bo.“

Tako je Agata našla trdno zavetje.

Bliskoma se je raznesla ta novica po kotu.

(Konec.)

Iz našega kota.

(Povest. — Napisal *Podgoričan.*)

(Konec.)

X.

Četudi je Agato izgnal Štepihar sam, vendar ga je jako mučila misel, da mu je šla hči od hiše. Ko se je vračal s kolodvora

Fot. dr. Fr. L.

Schmidt: Sv. Dominik (Slika v cerkvi velesalski.)

domov, tedaj mu je ta misel ne samo pregnala jezo do otroka, ampak ga navdala tudi s skrbjo: „Kako pa sedaj?“ Najprej je sklenil poslati Dorko v gostilno na Agatino mesto.

Štepihar ni bil mož, ki bi se bil strašil vsake neugodnosti ali zapreke. Toda po-

„Dom in svet“ 1898, štev. 24.

slednji dogodki so nanj udarjali mah na mah, in pod takimi udarci se razdrobi tudi trda skala.

Prvikrat v življenju mu je odločno rekla zavest: „Nisi prav ravnal.“ A z druge strani se mu je oglašala: „E — jaz sem gospodar, ona me je hotela goljufati, okrasti — moj otrok — mene — očeta!“

Zares hud notranji boj je vihral v Štepiharjevih prsih, ko se je peljal proti domu. Doma se je pa grozno jezil nad vsem, kar mu je prišlo naproti: nad živalmi, nad posli, nad otroki. Posebno je vršalo med njim in med ženo.

„Ti si ji dajala potuho, zato je taka.“

„Ti pa hočeš vse otroke ugonobiti, ker nimaš ž njimi nobenega usmiljenja.“

„Vso hišo mi hočete razdejati, še blago mi hočete odnesti.“

„Vsak oče dá vendar kaj svojim otrokom, da gredó iz hiše pošteno in se kam pripravijo, samo ti hočeš drugače. Kaj govoré ljudje, ker je pri nas tako! Oh, kar domov bi šla . . ., kar vsi pojdemo od hiše, če boš tak.“

To je bilo Štepiharju preveč. Rekel ni nič, ampak zaloputnil vrata zgornje sobe, kjer sta bila z ženo, in šel v klet. Hotel je biti sam, pa tudi ohladiti si v vinu jezo in žalost, ker sta ga pekli.

Proti večeru je Štepihar že zvedel, kam jo je bila mahnila Agata, in kaj vse ljudje govoré. To je bilo novo netivo za njegov notranji ogenj. Zdelo se mu je v divji domišljiji, da se mu podira hiša in da se hoče nanj zrušiti in ga pokopati. Glava ga je bolela, notri ga je dušilo: „Ven, ven!“ ga je gnalo, in šel je ven kakor iz navade proti kolodvoru, ko se je bila storila že tema. Nekoliko časa je hodil tako, ogibaje se ljudij; naposled jo je zavil malo v stran.

Srednje visok grm je rasel, in okrog njega je bila mehka travica. Štempiharja je vabilo semkaj, da bi malo legel in počil. Nekam zadovoljen se je stegnil poleg grma, da ga ne bi nihče mogel opaziti, in je uprl vročo glavo ob roko. Utrujenost, zaužito vino, hladni zrak — vse to je pokazalo kmalu svojo moč s tem, da ga je zazibalo v spanec, a ob enem mu napravljalo hude sanje.

Čez polnoči je že bilo, ko so pri Štempiharjevih še vedno bdeli. „Kje so ata? Kje so ata?“ Tako se je glasilo po hiši sem in tje, ker niso nikjer mogli najti gospodarja. Poslali so bili tudi na kolodvor pogledat za njim, a ni ga bilo. Šele proti jutru ga je našel hlapec, a spravil ga je le z veliko težavo domov. Mož je komaj šel, opiraje se na hlapca, a kar je govoril, je bilo zmešano.

S strahom so pričakovali domači poročila o očetu. Ko je prišel domov oprt na hlapca, opazili so na njem močno izpremembo. Srpo jih je gledal in se po njih oziral, kakor bi se jih bal. „Kaj mi hočete? Pustite me, saj vas tudi jaz pustim! Naj le gre Agata, naj le gre, nič ne branim!“

„Oh, očetu je slabo“, zakličče Albinka vsa v solzah, in hipoma se je razlegnil obupni ženski jok po veži. Sin je pa poleg stal in ni vedel, ali bi se tudi sam jokal ali kaj svetoval, ali kaj pomagal. Mati je odločila, da mora oče v posteljo, in to je bilo res najbolj potrebno, zakaj moža je treslo po vseh udih, in bil je smrtno bleđ. Z združenimi močmi so ga spravili v posteljo; vědel se je, kakor bi ne imel nobene volje.

Štempiharica je bila dovolj izkušena, da je kmalu izprevidela, kako je ž njenim možem. Spoznala je, da je bolan, morda celó nevarno, in zato je poslala opoldne po zdravnika v bližnji trg. Ko je ta za nekaj ur prišel, ogledal si težko sopečega bolnika in pozvedel o prebiti noči, bila mu je bolezen jasna, in napovedal je pljučnico, za katero treba največje skrbi, ker je ta sicer glavna, a ne jedina njegova bolezen.

Pri Štempiharjevih je bilo sedaj žalostno življenje. Nikomur se ni ljubilo delati, ljudje so maloštevilno pa tiho prihajali v prodajal-

nico in odhajali, v gostilno pa itak med tednom niso zahajali. Nekateri so privoščili Štempiharju bolezen, nekateri so ga pomilovali. Bolezen je bila res huda. Vročina je nekaj dnij rastla, in bolniku se je mešalo. Govoril je vse vprek, včasih je podil domače od sebe, včasih jih klical nazaj, včasih je molil, včasih klel. Ko se je pa vrnila zavest, bil je oslavljen, da se mu je malo poljubilo govoriti. Četrty dan boleznj so prišli z Bogom, tako je želel bolnik in tudi zdravnik je rekel, da je prav. Zopet je šla govorica po okolici, a ljudje so ga že mileje sodili in mu niso želeli smrti. Še tisto popoldne so prišli vsi otroci k njemu in tudi Agata je prišla, ker so jo poklicali k bolnemu očetu. Bolnik je je bil vesel in ji podal roko, hči pa ga je s solzami prosila odpuščanja.

„O, ata, saj vas bom slušala, saj ne maram iti nikamor, da le ne umrjete!“

Zares je bila misel na smrt temeljito izpremenila položaj pri Štempiharjevih, ne samo pri otrocih, ampak tudi pri očetu samem. Hitro sicer ni šlo pri možu trdega mišljenja, in gospod župnik si je dolgo prizadeval, pripraviti ga, da je naredil oporoko, a naredil jo je le in določil deleže hčeram, ako se omožé in odidejo iz doma.

Ko je bilo to v redu, je rekel pozneje bolnik ženi:

„Ne bom več branil hčeram omožiti se, ako bodo hotele. Naj storé po svoji volji in naj bodo srečne.“

Agata bi bila tega poročila iz srca vesela, ako bi ji ne bila pred očmi smrt očetova. Nevarnost je bila še vedno velika, zdravnik je zatrjeval, da ne more še reči, kako bo; sedmi ali osmi dan se bo videlo.

Prišel je nedelje večer. Bolnik je ležal v omotici in težko sopel. Včasih je hotel zakašljati, a ni mu dalo. Obraz mu je bil nekaj časa vroč in rudeč, a nato bleđ, in mrzel pot mu je stopil na čelo. Včasih je mož vendar močneje zasopel, videlo se mu je, da le z veliko težavo, in v grlu mu je grgralo.

„Ata bodo umrli, ata že umirajo“, zavnepila je Agata, in po celi hiši se je raz-

legnil jok, vsi so skupaj prileteli s svečami, jokali in ihteli in molili. Poslali so po gospoda župnika, ki jih je malo pomiril, a naposled tudi sam začel moliti.

„O, oh, kako peče!“ vzdihnil je bolnik, in žena mu je hitro ponudila v kozarcu vodo, katere je požrl par kapljic.

O polnoči je bolniku odleglo, zaspal je, sopel mirneje: župnik je odšel domov, poprej pa potolažil domače, češ, da bo skoro gotovo jutri že boljše.

Res je bilo boljše, ker bolnik je spal dolgo, in ko se je dopoldne vzbudil, čutil se je mnogo krepkejšega. Vsem se je povrnilo upanje, in ko je naslednji dan prišel zopet zdravnik, je potrdil, da se je bolezen že odločno obrnila na boljše.

V štirih tednih je bil Štempihar zopet zdrav kakor prej, in lahko rečem, še bolj kakor poprej, zakaj bil je ozdravljen tudi po srcu in po duši. Besede ni hotel snesti, katero je bil dal v bolezn, in tako je bil prvi znameniti dogodek v kotu — ženitev na kolodvoru.

„Ako upata, da bodeta srečna, po bodita! Agati dam gostilno; dosti me je stala, zato mislim, da je zanjo dosti velika dota, ker nas je veliko.“ Bila je velika gostija, ker Štempihar je hotel pokazati, da kaj ima, a Glupec tudi ni maral ženiti se po beraško.

Sedaj, ko je vel drug veter na Štempiharjevini, oglasil se je tudi Petičar. Ali se mu je vnela vnovič ljubezen ali kali: nekega dne je prišel snubit — Dorko —, in čuda, vse je šlo gladko; samo pri doti so morali vsi prijenjati, da so naposled udarili v roke.

„Dè-te, to se jim mudi! Štempihar se podviza popraviti, kar je poprej zamudil“, rekli so ljudje, ki so odobraval, njegovo ravnanje.

Morda bi bila prišla tudi Albinka na vrsto za možitev, ako bi se ne bilo zgodilo nekaj nepričakovanega. Veliki lesni trgovec, ki je oskrboval lesno trgovino po tistih krajih daleč na okrog, prišel je zarad nerednostij v sodno preiskavo; zato je vsa njegova kupčija kakor tudi njegovih zaveznikov kar obstala. A dolgo to ni moglo biti

tako, ker je naš kot od nekdaj dajal mnogo lesa. Tedaj pride nekega dne tuj trgovec in se ustavi pri Štempiharju. Nagovarjal ga je, naj začne lesno trgovino, za katero je sedaj prav ugodna prilika. Štempihar si je nekoliko pomišljal, ker je bil vajen le domače trgovine; a naposled se je udal.

Začel je lesno trgovino in zato je bil mnogokrat iz doma, včasih po cele tedne. V takih razmerah mati ni mogla pustiti Albinke od doma, dokler ne bi porastle druge hčere za pomoč.

Lesna trgovina je tedaj šla dobro, zato je sklenil Štempihar popustiti dosedanjo trgovino in držati se nove. S tem se je hotel tudi umakniti vsem praskam z zadrugo, kar je storil tem rajši, ker se ni izplačalo za mali prislužek ukvarjati se s „kramarstvom“, kakor je rekel.

Ko je stopil Štempihar s kupčijo na drugo polje, ponehala je napetost, ki je bila med njegovimi privrženci in med zadržani. Saj niso imeli več vzroka prepirati ali sovražiti se med seboj. Če je pa kdo spominjal se tega ali onega iz prejšnjih časov, izkušali so razlagati si tisto na dobro stran. Štempihar je rekel o zadrugi:

„Vsak si pomaga, kakor si vé in zna. Nespametni bi bili, ako bi blago plačevali drago, ako ga lahko dobé po ceni.“

Zadržani so se pa menili o Štempiharju: „Mož je pameten. Ne more se z nami bōsti; rajši je šel na drugo pašo.“

Trgovina se je Štempiharju čim dalje širila. Potreboval je tudi dokaj ljudij v gozdih in pri vožnji in jemal same domačine. Tako so imeli ljudje zaslužek, ker je bilo plačilo dobro in pošteno.

* * *

Več let je minulo za temi dogodki. V našem kotu je zadruga najlepše procvitala, njeni prvotni nasprotniki, ki so ji hoteli kljubovati, so vsi propadli razven Štempiharja, ki se ji je modro umaknil in se lotil druge koristne kupčije. Tudi s kmetijo se je bavil, ali bolje: njegova družina se je ž njo ukvarjala in pri tem delu najlože poza-

bila prejšnjih časov. Oče in mati sta šla že dobro v leta. Albinka se je omožila daleč iz domačega kraja, a kar je bilo mlajših, so bili že odrastli in so pridno delali.

V nedeljo popoldne po litanijah so se zbirali možje pred velikanskim zadružnim poslopjem. Boštjančičev Miha, star znanec Štempiharjev, je srečal na cesti Štempiharja:

„Ej, Francek, pa pojdi še ti z nami! Kaj bi bil zmerom tak? Pozabi, kar je bilo!“

„Pusti, Miha, pusti me! Saj veš, da ne morem. Privoščim vam vse dobro, a zraven vas ne morem biti.“

Miha mu je segel v roke pa je šel naprej v zadružno poslopje. V dolgi dvorani je bila zbrana vrsta mož kakor v cerkvi. Zopet je bil govornik na odru kakor nekdanj, ko se je zadruga snovala. Govoril je o kmetiški samoobrambi. Kazal je, kako skrbi za druge stanove država, kako uradnikom povišuje plače, delavcem lajša delo in jih preskrbljuje za starost, trgovce brani z ostrimi postavami in jim odpira novih virov z železnicami, rokodelcem daje delo za armado in jih druži v skupine, da se lože vzdržujejo v boju za obstanek: le kmet je osamljen, zapuščen, pač pa silno obložen z davki. Ker mu nečejo pomagati drugi, pomaga naj si sam. Ko imajo vsi stanovi boljše zaslužke, plačajo naj kmetu dražje njegovo blago: živino, mleko, žito in druge pridelke. A tega ne more storiti jeden kraj, marveč le cela dežela, pokrajina: vsi kmetje v pokrajini morajo prodajati pridelke po taki ceni, da lahko tudi sami živé kot ljudje. Zato niso dovolj posamezne zadruge, marveč cela dežela mora

biti ž njimi preprežena in vse morajo biti med seboj združene. Tedaj lahko same določijo ceno pridelkom, same prodajajo in se ognejo dobičkarških prekupcev, pa tudi kupujočim ljudem pomagajo, zakaj druginjo delajo večinoma le nenasitni prekupovalci.

„In glejte“, tako je sklenil svoj govor govornik, „danes smo že dosegli ta krasni uspeh. Cela kranjska dežela je preprežena z zadrugami in vse so združene v veliko ‚Zvezo‘. Ta nas brani, v tej smo močni, nepremagljivi. Naj se nam ne očita, da smo uničili veliko trgovcev. Trgovec se lahko loti drugačnega dela, saj ga je dovolj, in svet je velik. Slovenci imajo od nekdanj to napako, da bi radi obogateli, toda le s tem, da si izkoristijo svoje brate. Prav zato smo tako na slabem. Naši se lotijo k večjemu kake gostilne ali prodajalnice, ker tu je treba malo dela in kapitala, a dobiček je velik. Zakaj se pa ne lotijo večjega obrta, zakaj ne zidajo tvornic, da bi imelo ubožnejše ljudstvo kaj zaslužka in bi nas ne tlačili tujci? Zadruga so in še bodo premenile značaj našega ljudstva, zadruga bodo postavile kmeta na ono stopinjo, da bo njegova beseda in volja odločilna med drugimi stanovi. Zato kličem h koncu v veselem pogledu na boje in na napredek naše zadruga: Živela naša zadruga, živela srečna bodočnost našega kota, živela srečna bodočnost našega slovenskega kmeta!“ Mogočno je odmevalo po dvorani, veselje je burno plalo v srcih vseh navzočih, pa saj tudi po pravici, ker tu se je kazala njih moč in so se očitno videli uspehi združenih slovenskih kmetov.

Prijateljci.

Odhajala si v tuji svet,
Le „z Bogom!“ si mi djala,
In nič v slovo za dolgo pot
Roké — mi nisi dala.

Oj „z Bogom!“ kličem ti v slovo,
Obe — ti nudim roki;
A ne dosežem te nikdar
V gomili — pregloboki.

Posavska.
